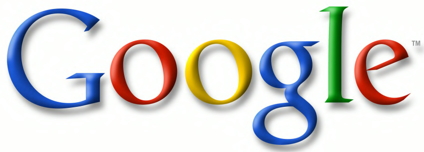
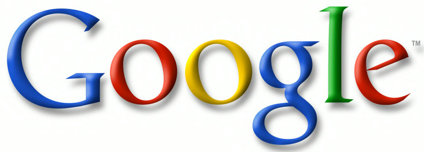
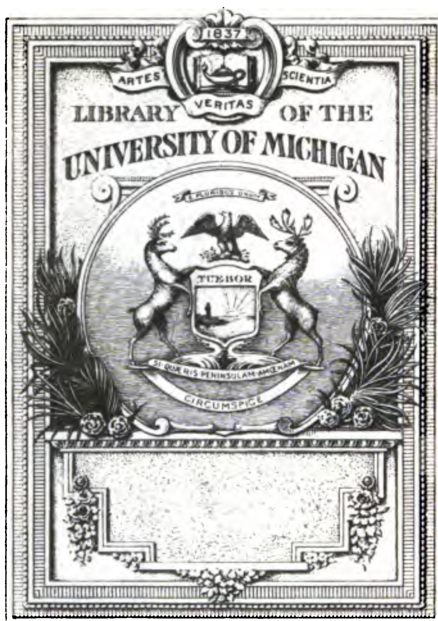

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUÆRIS PENINSULAM AMŒNAM
CIRCUMSPICE

BEKNOPTE AANLEIDING
TOT DE KENNIS DER
Spelling, *Spraakdelen*, en *Zintekenen*;
VAN DE
NEDERDUITSCHE TAAL;

ten dienste van mingevorderden, maar den nieuweren smaak; ter uitgave opgesteld

DOOR

KLAAS STIJL,

na des Schrijvers tusscheninvallenden dood uitgegeven, aangeprezen in ene Voorrede, en voor de helft vermeerderd met bijgevoegde Aanmerkingen, die den weg openen tot dieper, en uitgestrekter, onderzoek,

DOOR

LAMBERTUS VAN BOLHUIS,

Predikant te Groningen, en Lid van de Leydsche Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde.

Derde druk, verbeterd, en vermeerderd met een *Aanhangsel* over de geslachten der zelfstandige naamwoorden, en ene grotere *Geslachtlijst*.

Te GRONINGEN,

Bij JAN OOMKENS, Boekverkoper. 1787.

NODIG VOORBERICHT VAN DEN UITGEVER omtrent dezen *derden* druk.

Van *Oostwold* naar *Leeuwarden*, en van daar naar *Groningen*, in den Euangeliedienst verplaatst zijnde, ſedert de 2de uitgave van dit werkje, heb ik nu, bij de pers zijnde, in dezen *derden* druk meer *naauwkeurig* kunnen, en mogen, zijn. De weinige *drukfeilen*, die er nog in overgebleven zijn, zal een oplettende ras ontdekken. Hij zal b. v. bl. 64 *Men beroept zich in de welluidendheid; doch, 't geen bij den enen welluidt, is een wangeluidt bij den anderen* lezen *op de welluidendheid, wangeluid* — Een en ander is ook in dezen druk *verbeterd*. — Hier en daar is er iets *bijgevoegd*. — Dikwijls zijn de bladzijden van de nieuwe uitgave van de *Idea Linguae Belgicae*, en van de *zesde* uitgave van KLUITS *Geſlachtlijst* ook aangewezen. — Doch *deze* druk is vooral van de vorige *onderſcheiden* door *enkele klinkerſpelling*, en door een *aanhangſel*. — De ſpelling met twe klinkers, die onze Schrijver had, en beweerde § IX, die ik in de vorige uitgaven in zijn werk onveranderd liet, heb ik nu veranderd naar mijne eigene enkele ſpelling, die in mijne 18de aanmerking verdedigd wordt; om dat ik bemerk, dat men anders daar door ligt verward wordt. — Ook heb ik nu de heldere *ee*, en *oo*, niet meer gebruikt volgens het geen beweerd wordt in mijne 19de aanmerking; maar ſpel nu ſlechts met één *e*, en *o*: om dat ik beſpeur, dat een ongeoefende bezwaarlijk weet, of iet, wanneer die heldere *ee*, en *oo*, gebruikt moeten worden, daar de uitſpraak niet overal onderſcheid maakt, en het daarom niet te wachten is, dat men in het algemeen dit onderſcheid door de ſpelling zal aanduiden. Ik wil dan liever hun nu voorgaan in het gebruik van één *e*, en *o*, dan aanleiding geven, dat men in andere verkeerdheden vervalle in het gebruik van twe klinkers; hoe zeer ik mijne 19de aanmerking bl. 34—45 blijve wettigen. Dit niet tegenſtaande vindt gij nu en dan nog door onoplettendheid *twee*, en *eene* enz. waar aan ik gewoon was; en *vee*, *wee*, *zee*, die ik blijve behouden. Wil men echter hier of daar den toon regelen door de ſpelling, men zou door een ſtreepje *bedélen* van *bedelen* onderſcheiden kunnen. — Op het einde vindt gij in *dezen* druk, een *nieuw aanhangſel*, over de geſlachten der zelfſt. naamwoorden, en ene *geſlachtlijst*, groter, dan in de vorige uitgaven gegeven wierd; zie bl. 158 en volgg. — Groningen den 29 van Zomermaand 1787.

VOORREDE

VAN DEN

UITGEVER.

Onze schrijver KLAAS STIJL, GEERDSZOON, was organist, en schoolmeester, te *Midwolda*.

Vorwondert zich hier op iemand, dat ik het werkje van enen schoolmeester te voorschijn brenge; hij bedenke, dat men in de wetenschappen genen rang eerbiedigt, dan van kundigen; en dat kunde, met goeden smaak, in den kring dezer bediening nog niet geheel is uitgesloten; gelijk daar van de geschiedkundige FOEKE SJOERDS in Friesland, en onze schrijver in dit gewest, ten getuige strekken kan. Allen toch, die den onzen kenden, zijn overtuigd, dat, door 's Hemels milde hand, ene meer dan gemene, en vrij uitgebreide, kennis in hem verenigd was met ene voorbeeldige godvrucht, ene bevallige minzaamheid, en ijverige getrouwheid, ja meer deugden, die een' christen, en een' leermeester, veraangenamen in het oog van God, en menschen.

Hij achtte het daarom zijnen pligt, zich uitteleggen op de kennis onzer voortreffelijke moederſprake, waarin hij anderen onderwijzen moeſt, en die kundigheden aan zijne leerlingen mede te delen. Dit bezef deed hem het opſtel ſchrijven, dat wij voor ons hebben: zijne uitterende ziekte, waar mede hij bezocht was, benam hem 'er noch lust, noch kracht, toe; gelijk hij 'er ook tijd toe had, daar hij al, in zijne gezonde dagen, door Gods hartvernieuwende genade zijn eeuwig welzijn geleerd had te behartigen, en gewijd geworden was aan den dienst zijns HEREN, waar van hij nu de zalige vruchten ſmaakte, en op de trouwe van den Verbondsmiddelaar verders te gemoet zag. Hij voltooide dit werkje, en wilde hetzelve eerlang in 't licht brengen. Doch, terwijl hij bezig was ene voorrede te ontwerpen, ſtaakt de Opperheer van ons leven dit werk, en voerde hem in den ouderdom van bijna 50 jaren, op den 10 van Bloeimaand 1774, door den dood over tot het volmaakte werk der verheerlijkte, en God verheerlijkende, zielen.

Had ik met den ſchrijver over dit onderwerp meermalen geſproken, waar toe de naburigheid onzer woonplaatzen goede gelegenheid verleende; ik wierd, bij zijnen dood, verzocht dit werkje te willen overzien, en uitgeven. Ik las het; ik bewonderde den

zuiveren smaak, de nauwkeurigheid, de kortheid, de klaarheid, de meer dan gemene vorderingen des opstellers; vond het zelve geschikt, om mingevorderden op den weg te helpen; en kon daarom niet weigeren mijne hand hier toe te lenen.

Het nut der scholen te bevorderen, en aan de meesters ene handleiding te geven tot onderwijs, was de bedoeling van den schrijver: hij had daarom den titel dus opgegeven; *Aanleiding tot de kennis van de Nederduitsche Schrijftaal, waar in verscheiden Aanmerkingen over derzelver Spelling, Spraakdelen, Zintekenen enz. worden voorgesteld, ten dienste der Schooljeugd opgesteld door*------. Moet niet elk dezen toeleg goedkeuren? Wilden de schoolhouders zich uitleggen op de kennis onzer sprake, en naar dit voorschrift de jeugd onderrichten, hoe veel voordeel zou men niet verwachten mogen? Gelijk nu de algemene verbastering voortgeplant wordt door de scholen, zoude langs dezen weg ene algemene verbetering worden aangekweekt. En zou men de kinderen niet met weinig moeite zo wel aan ene zuivere taal kunnen doen gewennen; als nu aan ene bedorvene? Ja ik zie, met den Hr. M. T. in de *Proeve* van 't Utrechtsch Genootsch. *Dulces ante omnia Musae* bl. 15-20, geen beteren weg ter her-

 vor-

vorming van onze ſpraak, dan dat de meeſters op hoog gezach der Overheid vooraf beproefd gekeurd wierden in de kennis onzer tale, en verpligt, om anderen, naar zeker voorſchrift te onderwijzen, wanneer tevens de verkeerde ſpelling der ſchoolboeken, op gelijk gezach moest verbeterd worden. Terwijl wij hier naar blijven wenſchen, en de onkunde te dezen opzichte tot nog toe even groot is bij de ſchoolhouders, als bij anderen; prijzen wij intusſchen dit werkje aan hun ter eigene beoefeninge zeer ernſtig aan, opdat zij hunne leerlingen op het rechte ſpoor te beter mogen voorlichten.

Ik durf het zelve ook veilig aanprijzen aan allen, die ſlechts weinig bedreven zijn in den aart der Nederl. tale; vooral aan hun, die eens openlijk zullen ſpreken, of ſchrijven; zelfs aan mijne ambtgenoten, op dat die in hunnen ſmaak hier omtrent verbeterd mogten worden daar het nodig is, of ten minſten door hunnen invloed den goeden ſmaak in de ſcholen bevorderen.

Maar zal elk hier gebruik van maken, en zal zulk een algemeen nut verwacht worden; dan was 'er in het opſtel van den ſchrijver veel, dat nadere beoordeling, bevestiging, of uitbreiding, vereischte.

Dit heeft mij, thans geroepen, om dat werkje uit te geven, ook bewogen enige aanmer-

merkingen tot dat einde 'er bij te voegen. En hier door word ik dan geleid, om nader verslag te geven van mijn werk.

Des schrijvers werk heb ik onveranderd gelaten, uitgenomen 'tgeen, ik hier en daar in mijne Aanmerkingen genoemd heb; zie num. 12, 39. Ik heb hem zelfs zijne eigene spelling laten behouden, ook dan, wanneer ik van hem verschille, zie §. IX: alleenlijk heb ik wel een woord tusschen [ ] ingevoegd, zie §. XXII, XLIV, XLV; en enige feilen verbeterd, die hij zelf waarschijnlijk bij nadere herlezing van zijn handschrift veranderd zoude hebben: doch, van de menigvuldige voorbeelden, die hij bijbragt, heb ik, ter verkorting, wel enige achtergelaten. Ik heb straks herinnerd, dat de schrijver dit boekje voor de scholen schikte. Wierd het zo uitgegeven, het zou misschien weinig voordeel aanbrengen: de onkunde, en belangeloosheid, der schoolmeesters zouden wel eens oorzaak kunnen zijn, dat het zelve, of niet gekocht, of niet onderzocht, wierd: anderen zouden op het lezen van genoemden titel kunnen denken, dat het voor hun ook niet geschreven ware. Het zelve is echter naar den nieuweren smaak opgesteld, en is in staat, om aan allerleie eerstbeginnenden enig denkbeeld te geven van onze sprake, en hen te zuiveren van grovere misslagen. Om het zelve

dan smaaklijker aan elken te vertonen, heb ik dien titel zo veranderd, als gij voor aan ziet.

En om te meer nut aan te brengen heb ik in bijvoegde Aanmerkingen, of door nadere beredenering, of door aanwijs op andere schrijvers, enen korten weg geopend tot dieper onderzoek. De meeste dezer Aanmerkingen worden daarom slechts voorgesteld, meer dan beredeneerd: sommige behelzen echter een ruimer vertoog, als num. 5, 17, 18, 19, 31, 38, enz. Niemand stote zich aan menigvuldige aanhalingen van andere schrijvers: ze waren hier nodig; of om mijne gezegden te bekrachtigen; of om de gedachten van andere spraakkunstenaars te noemen; of om te tonen, dat door anderen reeds aangemerkt was, 't geen ik bijbragt; maar voornaamlijk, om dat die schrijvers breder bevestigen, of verwerpen, 't geen door mij wordt voorgesteld. Door de reeks van spraakkunstschrijvers worden eerstbeginnenden dikwijls afgeschrikt, om dezelve te onderzoeken. Door mijne aanhalingen krijgen zij nu gelegenheid, om de gedachten van anderen te weten, elken op zijne plaats in te zien, en het voorkomende stuk daar te onderzoeken: of lust hun dit niet, zij mogen dan mijn spoor volgen. Hier door ontwijk ik ook de moeite, om alles te beredeneren; waar toe een

rui-

meêr omslag vereischt zou worden, dan de evenredigheid mijner Aanmerkingen met het kleine werkje van den schrijver dulden zou: gelijk ik ook, ingeval ik lust gehad had, om alles uit te halen, vele stukken, die nog donker zijn, meer had moeten bepeinzen, en over andere, die nu overgeslagen zijn, b. v. *de afleiding, en betekenis der woorden, de samenstelling ener rede* enz. opzettelijker spreken; maar dan zou ik liever, naar ene andere orde, mijn eigen werk op zich zelf hebben willen uitgeven. — Men denke echter niet, dat ik al het bijgebragte van den schrijver, vooral omtrent de spelling, op mijne rekening neem. Daar zijn veel dingen van weinig belang, welke het mij onnodig voorkwam aantehalen. — Om dat ik kort wilde zijn, heb ik doorgaans in enen beknopten stijl geschreven, schoon die daar door ook minder duidelijk mogte zijn. — Voor te lichten aan anderen is mijn enig doelwit: daarom wilde ik eerst mijnen naam verbergen; maar ik heb dien bij rijper overleg uitgedrukt, of de hoedanigheid van een' openbaren Leeraar iets meer, dan die van enen schoolmeester, mogt toebrengen, om dit boekje het lot van vele anderen te doen ontwijken, die ras na hunne geboorte in vergetelheid versmoren.

Niemand, die de algemene verbastering onzer sprake kent, en overweegt, hoe

nodig Godsgeleerden, Rechtsgeleerden, ja allen zuiver moesten spreken, en schrijven: en dan bedenkt, dat 'er ene handleiding naar den nieuweren smaak ontbreekt, zal onzen arbeid overbodig kunnen achten: gelijk men de beoefening van 's Lands tale kan aangedrongen vinden in de voorrede van FRANCIUS voor de vertaalde Redevoer. van *Gregor. Nazianzen.* over de *Mededeelzaamheid:* in de eerste Verhand. van het Utrechtsch Genootsch. *Dulces ante omnia Musae;* in de keurige Verhand. van den Heer TRIP over den invloed der tale op 's Lands wetten in het I deel van het Groninger Genootsch. *Pro jure patrio excolendo;* en in de Prijsverhand. van J. D. MICHAELIS *over den wederkerigen invloed van de taal op de nationale wijze van denken* enz.

Ik weet wel, daar zijn mannen van naam, en grote kunde, die dezen weg reeds gebaand hebben. Wij eren hen, en benemen, door ons werk, hun den welverdienden lof niet; wij eten zelfs de vruchten van hunnen arbeid. Maar wie kan echter onzen toeleg wraken? daar wij slechts mingevorderden willen helpen; en de samenstellen dier mannen, of te veel taalkunde onderstellen, of al te uitgestrekt, of niet volledig genoeg, of op een ouderen trant geschreven zijn. Aan zulk enen, die gansch onkundig is van den aart ener tale, en op onze voor-

voorlichting daar van nog geen toereikend denkbeeld krijgen kan, zouden wij het keurig, en duidelijk, opstel van K. VAN DER PALM *Ned. spraekk. voor de jeugd*, in 4 Stukjes, te Rott. 1769, aanprijzen: hoewel wij in alles met dien Heer niet overeenstemmen, en menen, dat het werkje van onzen schrijver beknopter is, en mijne Aanmerkingen den lezer op den weg van Nederlandsche taalkunde verder zullen voortbrengen. Ik weet ook, dat er mannen van naam, en grote kunde, zijn, die met ijver werken aan de beschaving onzer sprake, en van welke wij een samenstel te gemoet mogen zien; gelijk het Leydsch Genootsch. *kunst wordt door arbeid verkregen*, in het uitgegeven I deel, bl. 6. der wetten, ons daar toe hoop geeft; en ik onlangs vernam, dat er een diergelijk opstel van enen Hoogleraar verwacht wordt; voornaamlijk, daar de Leden van de Leydsche Maatschappije der Nederl. Letterkunde veel toestel maken, om ons spraakgebouw tot allen luister, en alle mogelijke volkomenheid, op te trekken. Des zoud ik, was ik niet in de verpligting, om het werkje van onzen schrijver uittegeven, en vond ik het niet gevoeglijk 'er iets bij aantemerken, nimmer gedacht hebben aan mijn opstel; daar ik de bekrompenheid mijner kundigheden te dezen opzichte ken, en niet ont-

 vein-

veinzen wil, dat ik zelf nog in veel donkerheid nederzitte, ja daarom beſchroomd ben, in ene zo kieſche eeuw, als wij beleven, in de geletterde wereld openlijk te verſchijnen: doch, wij hebben de handen reeds aan 't werk geſlagen, en wagen het, ons licht, hoe gering het zij, te laten ſchijnen, om een weinig van die dikke duiſternis, die algemeen heerscht, te verdrijven. Blijkt bij nader licht, door anderen ontſtoken, de juistheid, of verkeerdheid, van onze ſtellingen, ik zal mij verblijden, daar het alleen mijn toeleg is aan mijnen Vaderlanderen nuttig te zijn, en de waarheid voorteſtaan.

Gebruik gij nu, Lezer! vlijtiglijk onzen arbeid: dan zal de moeite van ſchrijver, en uitgever, betaald zijn. En God, bij wien de gaven der tale zijn, verlene daar toe een voorſpoedigen uitſlag! *Oostwold* den 5 van Herfstmaand 1776.

LIJST

LIJST DER AFDELINGEN.

EERSTE DEEL,

Over de Nederduitsche *letterbeschrijving*, of *spelkunst*.

§. I. Over de *letteren*, derzelver gedaante, en benaming, bl. 1.
II. Eigenheid in het *Nederduitsch*, bl. 3.
III. Onderscheiding van den *aart*, en *kracht* der letteren, bl. 9.
IV. Over de samenstelling der *tweeklanken*, bl. 12.
V. Over de *spelling* in 't gemeen, bl. 14.
VI. Behoorlijk gebruik der *enkele lange* klinkletteren, bl. 15.
VII. Klank, en gebruik, der *enkele korte* klinkers, bl. 18.
VIII. Klank, en zinverschil, tusschen een *korte* en *verlengde* klinkletter, in anders gelijke woorden, bl. 18.
IX. Nuttige spelling van twe vokalen in 't zaaklijke deel van meervoudige woorden, die maar een konzonant tusschen in hebben, bl. 22.
X. Klank, en gebruik, der dubbele klinkers *eu*, *ie*, en *oe*: met derzelver verschil in zin, en uitspraak, van de *u*, *ij*, en *oo*, bl. 45.

XI.

XI. Over de spelling der *tweklanken* in 't gemeen, bl. 47.
XII. Manier van spelling in 't *meervoudige* van woorden, die in hun eenvoud, of zaaklijke deel, enen tweklank hebben, bl. 48.
XIII. Noodzaaklijk onderscheid tusschen de *ei*, en *ij*, bl. 49.
XIV. Van de verdubbeling der *konzonanten*, bl. 50.
XV. Over het gebruik der verwante letters *b*, *p*; *d*, *t*; *g*, *ch*; *v*, *f*; *z*, *ſ*; wanneer dezelve voor aan de woorden geschreven worden bl. 51.
XVI. Haar gewone gebruik achter aan, bl. 52.
XVII. Van de spelling met *dt*, bl. 57.
XVIII. Enige nuttige onderscheidingen in de spellinge, bl. 58.

TWEDE DEEL,

Over de Nederduitsche *taalbeschrijving*, of *spraakdelen*.

XIX. De algemene *taaldelen*, bl. 60.
XX. Van de *naamwoorden*, bl. 62.
XXI. Van de *valbuiginge*, bl. 74.
XXII. Van de *voorleden*, en derzelver buiging, bl. 77.
XXIII. Voorbeelden van de buiging der Naam-

naamwoorden, met derzelver voorleden, bl. 81.
XXIV. Van de *bijvoeglijke* naamwoorden, bl. 85.
XXV. Van de buiging der bijvoegl. naamwoorden, gepaard met hun volgend zelfstandige bl. 87.
XXVI. Van de *vergroting* der bijnaamwoorden, bl. 91.
XXVII. Van de buiging der bijv. naamw., als ze zonder een volgend zelfstandige geschreven worden, bl. 94.
XXVIII. Van de *voornaamwoorden*, bl. 96.
XXIX. Van de buiging der *persoonlijke* voornaamw. bl. 97.
XXX. Bijvoegsel dezer buiging tot nuttige onderscheiding, bl. 99.
XXXI. Buiging van den vragenden voornaam *wie?* en *wat?* met het aanwijzende *die*, *dat*, als zelfstandig; en van *wat*, als bijvoeglijk, bl. 101.
XXXII. Verbuiging van het vragende voorn. *welke*, *welk?* met het aanwijzende *deze*, *dit*, tot antwoord; beide bijvoeglijk, bl. 104.
XXXIII. Van de *werkwoorden*, bl. 106.
XXXIV. Van de *tijdvoeging* der werkwoorden in 't gemeen, bl. 110.
XXXV. Tijdvoeging van de *bedrijvende* werkw. *beminnen*, *bidden*, bl. 112.
XXXVI.

XXXVI. Tijdvoeging van 't *lijdende* werkw. *bemind worden*, bl. 122.
XXXVII. Tijdvoeging van 't *onzijdige* werkwoord *blijven*, bl. 126.
XXXVIII. Tijdvoeging van 't *onperſoonlijke* werkw. *berouwen*, bl. 128.
XXXIX. De onderſcheiden *rangen* der werkw., naar het verſchil hunner *worteltijden*, bl. 129.
XL. Van de *deelwoorden*, bl. 133.
XLI. Van de *bijwoorden*, bl. 135.
XLII. Van de *voorzetſelen*, bl. 138.
XLIII. Van 't onderſcheiden gebruik der voorzetſels bij de werkw. bl. 142.
XLIV. Van de *voegwoorden*, bl. 144.
XLV. Van de *tusſchenwerpſels*, bl. 145.

DERDE DEEL.

Over de *ſcheiding*, en *lezing*, van ene ontworpene rede.

XLVI. Van de *ſchifting* der gezegden, en derzelver *tekenen*, bl. 146.
XLVII. Voorbeelden van 't gebruik der zintekenen, bl. 147.
XLVIII. Van enige andere *ſchrijftekenen*, bl. 148.
XLIX. Van de *klanktekenen*, bl. 150.
L. Van de *lees-kunst*, bl. 150.

AAN-

AANLEIDING
TOT DE
NEDERDUITSCHE
TAALKUNDE.

EERSTE DEEL,

over de Nederduitſche LETTERBESCHRIJVING, of SPELKUNST.

§. I.

Over de *letteren*, derzelver gedaante, en benaming.

Het Nederduitſche *a b c* vervat 26 *letters*, of onderſcheidene woord-klanktekens; waar van de gedaante, zo der grote, als der *kleine*, drukletters, met hare benaming, is, als volgt.

Hoofdletters; (1)

A B C D E F G H I K L M N O P Q
R S T U V W X Y Z.

A Ge-

* * *

(1) De *hoofdletters* gebruikt men bij het begin van een' nieuwen volzin, voor eigene namen, voor kunſtwoorden, en voor elken regel in dicht; anders altijd de *kleine*.

Gemene letters;

a b c d e f g h i j k l m n o p q r z ſ s t u v w x y z.

a b c d e f g h i j k l m n o p q

a bé cé dé e ef gé ha i jé ka el em en o pé kuuw

r ſ s t u v w x y (2) z.

er es té u vé wé ix ij zé.

De hoofdletters hebben voor *i* en *j* maar één teken; dus moet men het zelve noemen, en gebruiken, naar dat de uitſpraak van het woord vereiſcht: bij voorbeeld als *i* in IK, als *je* in IA (3)

In tegendeel de kleine letters hebben *r* en *z*, *ſ* en *s*. De *z* zal doorgaans dienen naaſt een letter, die achter rondachtig is, als *door*: de lange *ſ* opent, de korte *s* sluit een lettergreep, of woord, als *ſisſen* (4)

§. II.

* * *

(2) De gedaante dezer letter is *y*; zij moet onderſcheiden worden van *ij*, gelijk wij tonen zullen onder de volgende §.

(3) Ik zie geen reden, waarom men niet even zo wel twee tekens I en J aan de hoofdletters geven mag, als aan de gemene *i* en *j*. Nauwkeurige drukken nemen dit ook in acht.

(4) Dit onderſcheid van *r z*, en *ſ s*, wordt niet beſtendig waargenomen; vooral niet in ſchrijfletteren. Men is echter niet gewoon met *ſ* een woord te ſluiten, als *huis*: maar wel een lettergreep, als *ſiſſen*: zie Sewel Nederd. Spraakk. bl. 2.

§. II.

Eigenheid in het Nederduitsch.

Van de gemelde 26 letteren houdt men de *c q x* en *y* voor uitheemsche; welke dienvolgens in het schrijven van zulke woorden alleenlijk gebruikt worden: bij voorbeeld in de eigen namen *Claudius*, *Cicero*, *Quartus*, *Felix*, *Xerxes*, *Olympias*. Maar in zuiver Nederduitsch gebruikt men *k* of *s* voor *c*; *kw* voor *qu*; *ks* voor *x*; en *ij* voor *y*. (5)

(5) Omtrent de *uitheemsche woorden* hebben wij een en ander aan te merken over derzelver *gebruik*, *buiging*, *uitgang*, en *spelling*.

Hun *gebruik* behoorde men te vermijden, wijl onze eigene taal rijk genoeg is in woorden, die men nodig heeft, om zijne gedachten uittedrukken. Eigene namen, en zulke, die bij ons eigen geworden zijn, mag men behouden. Dit stuk is al door SAM. AMPZING bepleit in zyn *Taelbericht* bl. 11-13.

Even zeer wachte men zich van de Latijnsche *verbuiging Christi*, *Paulo*, *Petrum*, *Feste*, *Euangelio*. Dezelve behoort geenszins tot onze taal; gelijk al aangemerkt is door oude Spraakkunstenaars, AMPZING op de aangeh. plaats, en C. VAN HEULEN *Ned. Gramm.* bl. 27, 28.

Men heeft echter de *c* nodig tot het dubbeld

* * *

Maar hoe zal het met den *uitgang* zijn? Zal men den oorspronglijken volgen, *Samaria*, *Roma*, *Maria*, *Petrus*, *Paulus*, *Horatius*, *Homerus*, *Ovidius*; of den Nederduitschen uitgang, *Samarië Samariën*, *Rome Romen*, *Marië Marij*, *Peter*, *Paul*. *Horaat*, *Homeer*, *Ovijd?* Men volge het geen best luidt: zie B. HUYDECOPER *Proeve van Taal en Dichtkunde* bl. 501, 502.

Meer valt 'er te zeggen over de *spelling* van uitheemsche woorden. Men vindt ene grote verscheidenheid bij onze Schrijvers in het gebruik van *c*, *q*, *x*, *y* enz. Doch die verscheidenheid zou meestendeels weggenomen worden, indien men acht gaf op de volgende billijke aanmerkingen.

1. *Dat in zuiver Nederduitsche woorden de c, q, x, y, overtollig zijn.* Als zodanige worden deze letters ook aangemerkt door L. TEN KATE *Aenl. tot de kennisse van het verhevene deel der Nederd. Sprake* I deel, bl. 123, 124. Wij hebben toch gelijkluidende klanken *k* of *s*, *kw*, *ks*, *ij*.

Immers het gebruik der *k* in plaats van *c* is al door langdurigheid gewettigd: hoewel de Ouden doorgaans de *c* gebruikten, *ic*, *coninc*; en de *k* alleenlijk, wanneer die voor een *e* koomt, *kerke*. Doch PONTUS DE HEUITER van Delft, *Kanonik* van Gorinchem, wiens *Nederd. Orthographie* 1581. gedrukt is, heeft al, bl. 42, 43, aangemerkt, dat

beld letterteken *ch*; waar van de naam en

* * *

dat men de *e* nimmer in het begin van een woord behoorde te gebruiken, maar wel op het einde van een lettergrepe, en in *ck*. Maar dit gebruik is sedert ook vervallen: zie AMPZ. *Taelbl.* bl. 38–42.

De *kw*, die wij hebben, gebruiken wij daarom ook liever in *kwaad*, *kwellen* enz., dan dat wij met A MOONEN *Nederd Spraakk.* bl. 11, 12, en met J. NYLOË *Aanl. tot de Nederd Taal* bl. 42. *quaad*, *quellen*, schrijven zouden.

Om diezelfde reden volgen wij liever MOON. *Spr.* bl. 15. in de spellinge van *zulks*, dan NYL bl. 43. en PONTUS DE HEUITER bl. 59, 60., die kortheidshalve *zulx* voorstaan.

Doch deze aanmerking is van meer belang omtrent de *y*. Men begaat veeltijds een misslag omtrent den *aart*, het *gebruik*, de *gedaante*, en den *klank*, van deze letter. —— In haren *aart* is zij onderscheiden van de *ij*, waar mede zij dikwijls verwisseld wordt. In zeer vele boeken vindt men *y*, daar *ij* moest staan. De spraakkunstige opstellen zijn alle zelfs hier in niet zuiver. MOONEN *Spr.* bl. 18, 19, 20. NYLOË bl. 42, en K. VAN DER PALM *Ned. Spraekk. voor de jeugd* bl. 4, 5. pleiten 'er voor, en behouden de *y* onder de Ned klinkers. SEWEL merkt *ij* aan als een samenstelling van *i* en *j* bl. 35. Doch verkeerdelijk. De *y* is een Latijnsche letter, en

luidt

* * *

luidt als de Griekfche *u*; maar *ij* is een verdubbelde *i* of *ii*, waar van de laatfte met een haal naar beneden getekend wordt ter onderfcheidinge van *u*. De Ouden gebruiken *y* willekeurig voor *i*, en *j*; maar nooit voor *ij* of de verlengde *i*: zij fchreven wel eens *dyt*, *ys*, *yemand*, *veranderyngen*, *dync*; gelijk wij uit enige van die oude Stukken zien, welke in het eerfte deel van de verhandelingen der Groninger Kunftgenoten *Pro jure patrio excolendo* aangehaald, of uitgegeven, zijn. MELIS STOKE, die een weinig voor het jaar 1300. zijn *Rijmkronijk* fchreef, heeft al B. I v 2 *yet*; en PONTUS DE HEUITER nog hier en daar. Hier van is de fpelling *leyden*, *waarheyd*, *buys*, oorfpronglijk, die bij SEWEL, en anderen, gevolgd wordt. —— Gij merkt uit het even bijgebragte, dat men *y* nimmer behoorde te *gebruiken*, dan in woorden van Griekfchen oorfprong *Cyrus*, *Chryfoftomus*, maar in gevalle van verlenging altijd *ij*, *zijn*, *ftrijd*. —— En dat de *gedaante* dezer letter dan ook billijk *y* zij, ter onderfcheidinge van de lange *ij*. —— Eindelijk, is *ij* niet dan ene verdubbelde *i* of *ij*; dan mag ze ook nimmer als *ei klinken*, gelijk in Holland gefchiedt; maar moet als eene lange *i*, met de Groningers en Friezen, worden uitgefproken.' —— Ter bevestiging van alle deze aanmerkingen kan men omtrent *y* en *ij* den kundigen Heer A. KLUIT inzien in zijne *Aanteekeningen op* HOOGSTRAT. *Geflachts-Lijft*, bl. 509-517. n. dr. 634-8, B HUIDEC. *Proev.* bl. 286. en 644. AMEZ. *Taelb.* bl. 49 58. TEN KATE I deel bl. 116, 156. 2. Ik

* * *

2. Ik merk verders aan, dat *in woorden, die wel van enen uitheemschen oorsprong zijn, doch door langdurig, en veelvoudig, gebruik bij ons het burgerschap verkregen hebben, en als eigene geworden zijn, ook ene zuivere Nederduitsche spelling plaats moete hebben.* Ik schrijf daarom geen *c* maar *k* in *kapittel*, *kamp*, *kanaal*, *kist*, *kroon*, *vokaal*, *orakel*, *Apotheker*; *Predikant*.

3. *In zuiver vreemde woorden is die spelling de beste, welke nauwst met de oorspronglijke Hebreeuwsche, Grieksche, of Latijnsche, overeenkoomt.* Zie AMPZ. *Taelb.* bl. 35-38, 42, 43. Gevolglijk moet men *c* behouden in *Cato*, *Claudius*, *Creta*, *Cyrus*, *Cicero*, *Oceaan*, *Ceder*, *Cupido*: gelijk men dan ook billijk aan de *c* den klank van de *k* geeft voor *a*, *o*, *u*, voor een' medeklinker, en achter een' klinker, en dien van *s* voor *e*, *i*, *y*; niet tegenstaande MOONEN bl. 4. en de *Verdediger van* MOON. *spelling* bl. 35-38. voor *kikero*, *keder*, *okeaan*, pleiten. Uit kracht van deze zelfde aanmerking volg ik de oorspronglijke spelling met *q* in *Quartus*, *Quintilius*, *questie*; met *x* in *Xerxes*, *Anaxagoras*, *exempel*; *y* in *Cyrenius*, *Cyrus*, *Cyprus*; met *ch* in *Christus*; met *th* in *Timotheus*, *Mattheus*, *Korinthen*, welk laatste woord de *k* behouden kan uit hoofde van den Griekschen oorsprong.

4. *De spelling van zuiver vreemde woorden moet echter zoo ook geschikt worden,*

klank niet *ce-ha*, maar enkelvoudig *che* is. (6)

Ook dienen *C* en *X* voor talletters, neffens de *D*, *I*, *L*, *M*, en *V*. (7)

§. III.

* * *

datzij van een Nederd. lezer verstaan kunne worden. Deze kent geen Latijnsche *æ*, *œ*, *ph*, of Hebreeuwsche achter aangevoegde *h*; des is de *æ* te verwerpen in *Predikant*; de *œ* in *Eenix*, op het spoor van HUYD. *Pr.* bl. 252; de *ph* in *Filozoof*, *Profeet*, zie NYLOË bl. 40. 41; de *h* achter *Jehova*, *Sela*.

5. Eindelijk, *moet de spelling van zuiver vreemde woorden ook geschoeid worden naar den aart der Nederd. letteren, en derzelver uitspraak.* Des zou men de scherpe Nederd. *f* gebruiken moeten in *Sion*; de zachtere *z* in *Jezus*, *Jezaja*. Doch men geve acht, bij bijzondere woorden, of deze, dan of onze derde aanmerking, de meeste waarde hebbe, en daar naar regele men hunne spelling.

(6) Men gebruikt de *ch* in uitheemsche woorden *Christus* enz., en in Nederd. *kracht*, *noch* enz.

(7) I. beduidt 1, V 5, X 10, L 50, C 100 D 500, M 1000. Een minder getal, geplaatst voor een groter, neemt van het grotere zo veel af; en een minder getal, gevoegd achter een groter, voegt daar zo veel bij; naar dezen regel beduidt IV 4, VI 6, IX 9.

§. III.

Onderscheiding van den *aart*, en *kracht*, der letteren.

De 22 zuiver Nederduitsche letters worden, ten aanzien van derzelver aart en kracht, onderscheiden in *klinkers*, en *medeklinkers*.

De *klinkers* of *vokalen*, die aan de woorden den hoofdklank geven, zijn deze vijf *a*, *e*, *i*, *o*, *u*. (8) Van dezelve worden

* * *

IX 9, XI 11, XIV 14, XVI 16, XIX 19, XXI 21, XL 40, LX 60, XC 90, CI 101, CX 110; enz. Gy kunt 'er meer van vinden bij MOON. *Spr.* bl. 39, 40.

(8) Over de Nederd. *vokaalspelling* vindt gij ene verhandeling van A. VERWER, den schrijver der *Idea Ling. Belg. Gramm.*, in de *Boekz. Sept.* en *Oct.* 1708. bl. 353-372.

De *klankvorming* der vokalen geschiedt door ene meerdere of mindere opening van mond en keel. Die opening is grootst in de uitspraak van *a*, en vermindert trapswijze in *e*, *i*, *o*, tot op *u*. Dit wordt kortlijk voorgesteld in de *Idea Ling. Belg.* p. 61. ed. nov. p. 95, en bij den *Verdediger van* MOON *Spelling* bl. 6, 7. maar breder beredeneerd door den nauwkeu-

den drie *dubbele* klinkers ſamengeſteld, die eenvoudig, en altoos lang, van klank zijn; waar in, ze zo wel als de *enkele* klinkers, in vereiſchte langheid, kunnen uitgeſproken, of gezongen, worden. Deze zijn *eu*, *ie*, *oe*. (9).

De

* * *

keurigen TEN KATE I. d. bl. 116-119, 144, 145.

In den *klank* hebben ſommige vokalen veel verwantſchap, en worden daarom dikwijls verwiſſeld: b. v. de *a*, en heldere *e*, in *ſmart*, *ſmert*; *vlak*, *vlek*; *tam*, *temmen*; *kam*, *kemmen*: de doffe *o* en *u* in *dol*, *dul*: *e*, en *i* zijn ook wiſſelletters, zie HUYD. *Pr.* bl. 63, 209, 210, 318, 381, 382. —— De *e* heeft ook een' zachteren, of ſcherperen, klank *ezel*, *gezel*; het welk door E. ZEYDELAAR *Ned. Spelk. voor de jeugd* onderſcheidenlijk met voorbeelden geſtaafd wordt bl. 13-30 —— Ook is de *a* dof en helder, zie onder §. VII.

Velen vergroten het *getal* der Ned. klinkers met *y* of *ij*. Doch wij hebben in onze 5de aanmerking reeds aangewezen, dat *y* een uitheemſche letter, en *ij* een verlengde *i*, is.

Van de *overeenkomſt*, welk 'er is tuſſchen onze klinkers, en de klinkers onzer vermaagſchapte talen, kan men TEN KATE lezen I. d. bl. 147, 148.

(9) *Eu*, *ie*, en *oe*, worden hier dubbelde klinkers

De overige 17 letters zijn *medeklinkers* of *konzonanten*, die alleen met hulpe van enen klinker kunnen worden uitgesproken; en, door een zeker bijgeluid, den klank des klinkers tot de vereischte uitspraak des woordklanks formen.

On-

* * *

kers genoemd, in navolging van TEN KATE I. 116, 117. Doch het is bedenkelijk, of die niet liever tot de Twee-klanken gebragt zouden moeten worden: althans de beide klinkers worden hier enigszins gehoord.

Sommigen beschouwen de *ae* in dat zelfde oogpunt, als onze Schrijver *eu*, *ie*, *oe*, beschouwt. Zij geven 'er den klank aan van de Griekische *eta*, of Fransche *ai*, en gebruiken dezelve in *paerd*, *staert*, *vaerdig*. Deze gedachte is mij wel eens aanneemlijk voorgekomen, gelijk ze ook SEWEL behaagt bl. 6-8. Doch deze spelling schijnt haren oorsprong verschuldigd te zijn aan de pooging om twee verschillende tongvallen langs dezen middelweg te verenigen. Men sprak, en schreef, toch beide *paard* en *peerd*, *vaardig* en *veerdig*. Daarom zie ik nu gene reden, waarom wij beiderleie spelling niet zouden mogen goedkeuren, en de vermenging door *ae* verwerpen. Gelijk MOONEN ook ontkent *Spr.* bl. 21, 22, dat de klank van *Eta* aan *ae* toekoomt: waarmede VERWER instemt *Boekz. Sept. en Oct.* 1708 bl. 361, 362.

Onder dezen, neffens de *ch*, zijn 'er, die flechts in zacht of fcherpheid van hunnen medeklank verfchillen: te weten, de *b* en *p*; *d* en *t*; *g* en *ch*; *v* en *f*; *z* en *f*. (10)

§. IV.

Over de famenftelling der *tweeklanken*.

Een *tweeklank* is, naar het gewone gebruik, een famenvoeging van twee onderfcheidene klinkletteren tot een woordklank, waar in beide gehoord worden. De

* * *

(10) Behalven deze *verwantfchap*, die 'er is, ten opzichte van den *klank*, tusfchen *b* en *p* enz., en waar van §. XV en XVI nader zal gefproken worden —— is 'er ook veel verwantfchap, ten opzichte van hunne *vorming*, waar door *b*, *f*, *m*, *p*, *v*, *w*, lipletters; *d*, *l*, *n*, *r*, *t*. tongletters; *g*, *h*, *j*, *k*, *q*, keelletters; *c*, *f*, *x*, *z*, tandletters, genoemd kunnen worden; PONTUS DE HEUITER heeft deze vorming reeds befchreven in zijne *Orthogr.*, maar L. TEN KATE nauwkeuriger I. d. bl. 120-123, 145, 146. —— Ook is 'er verwantfchap der medeklinkers ten opzichte van de *naburige talen*; zie TEN KATE I. 148-150: —— en ten opzichte der *famenvoeging*, waar door de ene naaft den anderen in dezelfde lettergreep wel of kwalijk plooit, zie Denzelfden bl. 124. 125: —— eindelijk ten opzichte der *verwisfeling l*, en *r*; *ftamelen*, *ftameren* enz.

De eerste deelen der gebruikelijke tweeklanken bestaan; of uit de korte enkele *a*, *e*, *o*, *u*; of uit de verlengde, of dubbele, *aa*, *ee*, *oo*, *ie*, en *oe*, die alle enkelvoudig van klank zijn. De laatste delen zijn *i*, of *u*, in stede van *j*, of *w*, welker draai in de uitsprake gehoord wordt.

De gebruikelijke tweeklanken zijn de volgende 11; waar van 6 op de *i*, en 5 op de *u*, uitgaan: als *ai*, *ei*, *ui*, *aai*, *ooi*, *oei*: *au*, *ou*, *aau*, *eeu*, *ieu*. (11) §. V.

* * *

(11) Wij mogen 'er *eui*, te horen in het Groninger *reuien*, met C. VAN HEULE *Ned. Gramm.* bl. 5, wel bijvoegen.

Onze Schrijver spreekt van gene *drieklanken*, waar onder men anders *eui*, *ieu*, *oei*, tellen konde, om dat Hij §. III. de *eu*, *ie*, *oe*, een' eenvoudigen klank begrijpt te hebben: gelijk Hij daarom dezen hier niet onder de tweeklanken brengt, zoo als anders meesten tijd geschiedt.

Waarom wij den laatsten klinker van sommige twee-klanken *i* spellen, en niet *y* of *ij*, met SEWEL bl. 22-29, kunt gij opmaken, uit het geen wij omtrent *y* en *ij* num. 5 hebben aangemerkt, en het geen bijgebragt wordt in *de Spell. van* MOONEN *verdedigd* bl. 26-30.

De reden der spelling *aai*, *aau*, in onderscheiding van *aei*, *aeu*, die bij MOONEN, en anderen, voorkoomt, zal uit §. VIII. blijken.

§. V.

Over de *spelling* in 't gemeen.

De *spelling* bestaat in eene geregelde schikkinge, en samenvoeginge.

1) der vereischte klanktekenen, of letteren, tot ene *greep* of *syllabe*; als *bo*, *be*, *ven*, *ne*, enz. of tot een *eenledig woord*; als *is*, *was*, *wast*, *wascht*.

2) der grepen, tot een *meerledig woord*; als *boven*, *beneden*, *goedertieren*, *goedertierenheid*, *goedertierenheden*. En

3) der woorden, tot een *samengezet woord*; als *Erfprins*, *Erfstadhouder*, *kroonrecht*, *rijksbestier*; insgelyks *bijeen*, *daarmede*, *opdat*, *waarvan* enz.

De regels, door ons al schrijvende, hier waartenemen, zijn, te voldoen:

1) aan den vereischten woordklank, of de uitsprake des woords:

2) aan deszelfs eigenschap, en afleiding; waar door in 't lezen de duidelijkheid van den zin dikwijls bevorderd wordt:

3) aan het beschaafde, en doorgaande, gebruik in de gemeenlandsche schrijftale:

4) behoudens al het gemelde, aan de behoorlijke kortheid; op dat men wete van ieder letter, op het papier gebragt, reden te geven. (12)

§. VI.

* * *

(12) *De Spellingkunde* is een grote tak van

de

§. VI.

Behoorlijk gebruik der *enkele lange* klinkletteren.

Ieder enkele klinker, zonder achtervoeginge van een' medeklinker, in een zelfde gre-

* * *

de Nederl. Letterkunde: zij vereischt een volledig begrip van de afleiding, de verbuiging, en vervoeging, der woorden. Wij vinden hier over eene Verhandeling bij TEN KATE I. 114-30., die nuttig is in hare soorte. Gewigtige lessen worden ons ook hier omtrent opgegeven in de *Proev. van Oudh. Taal-en Dichtk.* door het Utrechtsch Genootsch. *Dulces ante omnia Musae* onlangs uitgegeven, bl. 79-102. Daar is echter nog zoo veel donkerheid in over, dat wij naar eene uitvoerige Verhandeling van den Heer KLUIT met veel verlangen reikhalzen, welke wij door de *Leidsche Maatschappij der Nederl. Letterkunde* te gemoet zien Intusschen zal de waarneming der regelen, die door onzen Schrijver genoemd worden, zeer noodig zijn. En hier bij voegen wij een' *vijfden*, *dat men*, naamlijk, *ook acht sla op de welluidendheid.* Men moet altijd gemaaktheid vermijden, en mag zich nimmer te stijf binden aan de regels ener kunste; vooral niet in het stuk der talen, waar op de gesteldheid onzer oren, en tongen, eenen ongemeenen invloed heeft, en ene zoetvloeiendheid vereischt, die wel eens den nauwkeurigsten buiten 't spoor drijft der

grepe ſtaande, wordt in zijnen natuurlijken klank gehoord, en kan dienvolgens *lang* van uit-

* * *

der billijkſte regelen. Uit dezen hoofde wordt dikwijls ene letter ingelaſcht, ſchoon die door de afleiding niet gevorderd worde; b. v de *d* in *meerder*, de laatſte *e* in *verkeerdelijk*. Om deze zelfde reden wordt meermalen ene letter, of greep, verworpen, die anders geſpeld moeſt zijn: b. v. *by vat* voor *vatt*, of *vatt*, van *vattet*, *by vatte* voor *vattede*, *doorgaans*, *volgens*, voor *doorgaands*, *volgends*, *gemeld* voor *gemeldd*: wij hebben hier en daar in onzen Schrijver de *d* in *volgends*, *gemeldd*, en ſoortgelijken, daarom ook uitgelaten. Boven allen hebben de Dichters hier in veel vrijheid: waar over de Kunſtgenoten *Nil volentibus arduum* ene verhandeling hebben uitgegeven; gelijk men 'er ook meer van vinden kan bij VAN HEULE *Gramm.* bl. 71-83, AMPZ. *Taelb.* bl. 79-83, *Idea* L. B. p. 53-60, ed. nov. p 84. ſqq, TEN KATE II 28-30, MOON. *Spr.* bl. 351-6, A. SEWEL *Spr.* bl. 374-379. VAN DER PALM *Spr.* III. bl. 67, 68. —— Eindelijk moet ik aanmerken, dat men in het beoordeelen der ſpelling dikwijls nutteloze twiſten aanricht in zaken van weinig belang. Wat ſchaadt het h. v. dat ik den verlengden uitgang der Ouden gebruike in *vermaninge*, *tale*; of, naar een korteren en jongeren tongval *vermaning*, *taal*, ſchrijve? dat ik *peerd* of *paard* zegge, en diergelijke, daar beide goed is?

uitspraak zijn (13). *Zie* dit, bij voorbeeld, in de eigene namen *Adam*, *Eva*, *Simei*, *Jozef*, *Juda*. Dus spelt men ook met één *a vader*, *wapen*, *water*; met één *e even*, *reden*, *zeden*; met één *o oven*, *boven*, *mogen*. Hier voegen geen twe klinkers *Aadam*, *Eeva*, *Vaader* enz. Dit strijdt

1) tegen de afleiding veler woorden, die in hun meervoud één klinkletter vereischen, vermids die ook in het eenvoud is: als *a* in *baden* van *bad*, *dagen* van *dag*; *e* in *gebeden* van *gebed*, *spelen* van *spel*; *o* in *Goden* van *God*, *loten* van *lot*.

2) tegen het gewone gebruik niet alleen van onze schrijftaal, maar ook tegen den
„ voorgang (zegt de grote *J. van Vondel*)
„ van Hebreen, Grieken, Latinen, Italianen,
„ Spanjaarden, Franschen, Hoogduitschen,
„ en andere tongen.“ En immers ook

3) tegen de behoorlijke beknoptheid der spelling. De gemelde vader der Poëten noemt het gebruik van twe klinkers in *Vaader*, *Vreede*, *Kooning*, ene gansch *ongerijmde en overtollige misspelling* (14).

* * *

(13) Een klinker zonder *volgenden* medeklinker in dezelfde grepe is echter niet altijd lang: b. v. de laatste in *aarde*; en de eerste in *bedrijf*.

(14) Zie Moon. *Spr.* bl. 23, 24.

§. VII.

Klank, en gebruik, der enkele *korte* klinkers.

Maar een enkele klinker, in de zelfde grepe door een medeklinker achtervolgd, wordt in de uitſprake hard en kort: dienswege noemt men hem een' *korten* klinker.

Dewijl de korte *o* twederleie uitſpraak heeft, de ene *dof*, de andere *helder*, als een *dolle os*; zo heeft men 6 onderſcheiden korte vokaalklanken, overvloedig in de volgenden te horen: *a* in *al*, *dan*, *rad*; *e* in *bel*, *den*, *vel* (15); *i* in *blik*, *bind*, *ik*; de doffe *o* in *bot*, *dol*, *op*; de heldere *o* in *pot*, *mol*, *ſop*; *u* in *dun*, *gul*, *hut*.

§. VIII.

Klank- en zin verſchil tusſchen een *korte* en *verlengde* klinkletter in anders gelijke woorden.

Zal dan in zulke woorden die natuurlijk lange klank des klinkers gehoord worden; hij moet verſterkt, of verlengd, worden. Zoda-

* * *

(15) De korte *e* is ook helder of dof van klank; b. v. in de twede lettergreep van *gezel* en *maakſel*: zie boven, aanm. 8 — Dus zou men 7 onderſcheidene korte vokaal-klanken kunnen ſtellen.

danig ene heet daarom een *verlengde* klinker. Deze verlenging geschiedt nu doorgaans van achtbare schrijveren door de verdubbeling, of toevoeging, van een zelfde klinkletter: dus gebruikt men *aa*, *ee*, doch niet *ii* maar *ij* (16), *oo*, *uu*; die ongetwijfeld, gelijk unisonen in de Musijk, allernauwkeurigst met elkander overeenstemmen (17).

* * *

(16) Wij hebben boven, num. 5, aangemerkt, dat men *ij* en niet *ii* schrijft om de vermenging met *u* te ontwijken.

(17) De *verlenging der klinkers* geschiedt in de uitspraak door uitrekking van den klank, en in de spelling door verdubbeling. Maar hoe moet de verdubbeling geschieden? door samenvoeging van twe gelijken? of zal de twede een *e* zijn? Men schrijft nu eenparig *ee*, *ij*, *oo*, *uu*: maar verschilt omtrent de *a*. TEN KATE acht dit verschil van weinig aanbelang te zijn, zo maar de *ae* zuiver, en niet gemengd, worde uitgesproken, I. d. bl. 118. Hij gebruikt echter doorgaans *ae*, met de Ouden, met VONDEL en anderen, waar in mannen van naam, en kunde, hen thans volgen.

Gij kunt de gronden, waar op men deze schrijfwijze bouwt, bij VERWER vinden *Idea* p. 61, 62, ed. nov. p. 96, en in een brief van Denzelven in de *Boekz. Sept. Oct.* 1708. bl.

Zie hier een wezenlijk verschil in klank en betekenis, tusschen één of twe vokalen in de volgende woorden; het welk van zo groot een belang is, dat het den achtelozen leerling nauwlijks genoeg kan wor-

* * *

bl. 360-365; bij KLUIT *Aant.* op *Hoogstr. Lijst*, bl. 511, 512, n. dr. 634, welke echter de *aa* gebruikt; bij AMPZ. *Taelb.* bl. 24-29; MOON. *Spr.* Bl. 18-24; *de Spell. van* MOON. *verded.* bl. 5-10, 31-34; v. D. PALM *Spr.* bl. 30-34. Anderen spellen *aa*, en volgen een spoor, dat al door *de Kamer in liefde bloeiende te Amsterd.* 1584. geopend, en sedert betreden, is door KOORNHERT, HOOFD, en andere voorname mannen, ook de taalkundige Kiesheren onzer nieuwe *Psalmberijminge*, en den groten HUYDECOPER, die 'er voor pleit in zijne *Proev.* bl. 154; gelijk ook SEWEL *Spr.* bl. 4-8, NYL. *Aanl.* bl. 36, 37.

Wien zullen wij volgen? Langen tijd stond ik tusschen beiden, en ben nog nauwlijks bepaald. Laat ons onderzoeken, hoe gewigtig de redenen zijn voor *ae*.

1. Men beroept zich op de Ouden, die *ae* spelden. —— Ik sta dit toe; maar zij gebruikten de *e* zo wel tot verlenging van *o*, en *u*, als van *a*; meermalen stelden zij ook *i* tot verlenging: b. v. *oeck*, *poert*, *muer*, *oir*, *saik*. Zie slechts M. STOKE: en de *Willekoeren van Langewold* 1207, met den brief van

worden ingescherpt: *a* en *aa* in *al*, *aal*; *bak*, *baak*; *zak*, *zaak*; *e* en *ee* in *bek*, *beek*; *bet*, *beet*; *men*, *meen*; *i* en *ij* in *bil*, *bijl*; *dik*, *dijk*; *lid*, *lijd*; *o* en *oo* in *dof*, *doof*; *won*, *woon*; *zon*, *zoon*; *o* en *oo* in

 kop,

* * *

van den Bisschop van Utrecht 1324, uitgegeven; en aangehaald, in het I. d. der *Verband.* van de Groninger Kunstgen. *Pro jure patria excolendo*, overtuigen ons enigermate, dat deze de schrijftrant dier tijden was. Waarom de Ouden dan hier in minder naargevolgd dan in *ae*?

2. Men zegt, het is de aart der *e*, datze verlenge. —— Maar dan moest men ook *ie*, *oe*, *ue*, schrijven.

3. Men brengt de welvoeglijkheid bij: de opening van den mond op *a* beginnende daalt af op *e*, en wordt aangenaam met den laatsten medeklinker gesloten, *maen*. —— Doch dit is te fijn gesponnen: heeft men ook niet *ooi*, *oei*, *ie*, *ui*, daar de opening van den mond in den laatsten klinker groter is, dan in den eersten?

4. Eindelijk redeneert men uit de oudste en oorspronglijke spelling; die was *mane*, wierd vervolgens *man'*, *ma'n*, *maen*, en niet *maan*. —— Maar waarom dan ook niet *zone*, *zon'*, *zoen*, en *boem*, voor *zoon*, *boom*?

Het

kop, *koop*; *lof*, *loof*; *pot*, *poot*. Van de *u* heeft men dezerwijze weinig of niets bijtebrengen; zie hier alleenlijk het onderscheid tegen deze eigen namen; *Hur*, *buur*; *Ur*, *uur*; *Zur*, *zuur*.

§. IX.

* * *

Nuttige spelling van twe vokalen in 't zaaklijke deel van meervoudige woorden, die maar één konzonant tusschen in hebben.

Wanneer nu zulke woorden, die in hun eenvoudige enen verlengden klinker hebben, met een konzonant gesloten, door het bijvoegen van *en* meervoudig worden, of enig ander toevallig bijvoegsel *e*, *er*, *ig*, *ing* ontvangen; dan behoort men, in het wezenlijke of zaaklijke deel des woords, die verlengde of dubbele vokaal te behouden, en schrijven, b. v. *zaaken*, *beenen*, *tijden*, *boo-*

* * *

Het zal dan best zijn eenparigheid in acht te nemen, en uit dien hoofde zo wel *aa* te schrijven, als *ee*, *ij*, *oo*, *uu*; te meer wijl de klank van *aa* meer zuiver schijnt dan die van twe verschillende klinkers *ae*; welke ook ligt in een' gemengden klank samensmelten, daar de uitspraak, zelfs naar de oorspronglijke spelling *mane*, zuiver blijven moet.

boomen, *muuren*, offchoon zulks voor het gehoor na §. VI. niet volstrekt nodig is.

De reden hier voor zijn.

1) De *afleiding* van die en diergelijke woorden. Het eenvoud heeft een' verlengden klinker; dies behoort het afgeleide denzelven ook in zijn wezenlijke deel te vertonen. Want *zaaken* koomt van *zaak*, *kwaade* van *kwaad*, *dooper* van *doop*, *geloovig* van *geloov*, *meening* van *meen*.

2) De *duidelijkheid van den zin*. Met een opslag van 't oog ziet men terstond in *aalen*, *beeken*, *pooten*, door afleiding van het toevallige *en*, den grond of hoofdbetekenis, *aal*, *beek*, *poot*: maar schrijft men *alen*, *beken*, *poten*, dan heeft men, zonder *en*, woorden van een geheel anderen zin, *al*, *bek*, *pot*. Ongetwijfeld is deze duidlijkheid nodig in een Nederlandsch woordenboek, en dienstig voor Vreemdelingen, die onze taal gedenken te leren.

3) Het *onderscheid van betekenis*, hier door, voor het oog in 't lezen; terwijl het oor een zelfden klank hoort. Hier uit blijkt te meer de gemelde duidlijkheid van den zin, door deze spelling. Want dus onderscheidt men *aamen* (vaten) van *amen* (in een gebed); *braaken* (een land braken) van *braken* (ik brak); *daagen* (aanlichten) van *dagen* (dag); *daalen* (naar beneden) van *da-*

len (dal); *waagen* (in gevaar begeven) van *wagen* (een rijdtuig); *zaagen* (het hout) van *zagen* (ik zag); *beveelen* (gebieden) van *bevelen* (van bevel); (wij) *leeden* van *leden* (een lid); de zwaarte *weegen* van *wegen* (een weg); *looten* (het lot werpen) van *loten* (meerv. van lot); *slooten* (graften) van *sloten* (kastelen).

4) De *nadruk der uitspraak*, die hier door altijd op het zaaklijke deel des woords gebragt wordt: dewijl een dubbele klinker, wegens de verlenging, noodzaaklijk lang is. Zie dit allerduidlijkst in de volgende woorden, die nog een groter onderscheid dan de evengemelde aanwijzen, te weten, beide in zin en uitspraak: *bedeelen* en̄ *bedelen*, *beeken* en *beken*, *beteeren* en *beteren*, *beeving* en *beving*.

5) Eindelijk het ontbreekt hier ook niet aan het *achtbare gebruik*. Grote Taalgeleerden, zo Spraakkunstschrijvers, als Dichters, zijn hier in verdedigers, en voorgangers. Bij voorbeeld, A. Moonen, en W. Sewel in hunne *Spraakkunsten*; vooral de uitmuntende taal- en dichtkundige B. Huydecoper in zijne *Proeve van Taal- en Dichtkunde*. En laat mij 'er alleenlijk maar bijvoegen, de uit gantsch Nederland uitgekipte bezending tot de nieuwe *Psalmberijming*; welker voorbeeld in dezelve, mijns be-

d un-

dunkens, wel mogt naargevolgd worden, ter wegneming van de grote verschillendheid der spellinge (18.)

* * *

(18) In het gebruik van één of twe klinkers op het einde van een lettergrepe vindt men veel verscheidenheid. De spelling met twe vokalen in *zaaken* enz., die onze Schrijver hier bepleit, wordt ook door MOONEN beweerd *Spr.* bl. 28-30, *Verded. van* MOON. bl. 11-25, SEWEL *Spr.* bl. 8-12. —— Grote Taalgeleerden spellen echter *zaken* enz. met één klinker; het welk ook verdedigd wordt door VERWER of ANON. BATAV. in *de Boekz. Sept. en Oct.* 1708. bl. 369-372, KLUIT *Aant. op Hoogstr. Lijst* bl. 513. n. dr. 636, NYL. *Aanl.* bl. 44-48, V. D. PALM *Spr.* bl. 34-36.

Laat ons dit verschil, met aflegging van vooroordelen, eens beknoptelijk bepleiten.

Wanneer wij met één klinker volstaan kunnen, en 'er geen genoegzame reden is om twe te gebruiken; zou een' spelling met twe klinkers dwaasheid zijn. Dit moet elk toestaan. Wij hebben dan te onderzoeken, of 'er zulke redenen zijn voor het gebruik van twe vokalen.

De *eerste* reden, die onze Schrijver bijbrengt, is ontleend van de *afleiding*. Men zegt, het afgeleide *zaken* moet zo wel twe klinkers hebben, als het oorspronglijke *zaak* twe heeft. —— Maar

1. Mag

Dewijl de *ee* twederlei wijze van uitspraak heeft, zacht of hard; en de *oo* bij sommigen ook

* * *

1. Mag men 'er dan in de afleiding geen een letter bijdoen, afdoen, of veranderen? Hoe kan men dan van *huis*, *brief*, in de afleiding *huizen*, *brieven*, spellen? Hoe krijgt men dan van *genieten*, *ik genoot*, *het genot*; van *nemen*, *nam*, *genomen*; met zo veel verwisseling van klinkers? Niets is gemener in andere talen dan dit. In het oorspronglijke *zaak*, en soortgelijke woorden, kan één klinker niet voldoen; want *zaak* verschilt van *zak*: maar waar toe twe in *zaken*, daar één voldoen kan, en lang genoeg in klank kan worden uitgerekt?

2. Het zij zo; wij moeten het oorspronglijke volgen. Maar —— wat is hier het oorspronglijke? *zaak?* Neen. Naar den aart onzer tale is de laatste lettergreep kort en zacht, daarom schreef men in de eerste tijden *zake*, *splete*, *mine*, *zone*, *mure*; ook in de werkwoorden *ik beminne*, *vermane*, *neme*, zelfs in de gebiedende wijze *beminne*, *neme*, *gij*. Men kan hier van uit Melis Stoke genoegzaam overtuigd worden, die ook wel eens in sommige voorzetsels dezen uitgang heeft, als *ute* b. I. v. 327, *ane* I. 314. *ave* I. 985. Sedert gewende men zich aan een verkorten tongslag *zak'*, *splet'* enz.; en schreef met ene ingetrokkene *e*, voor *za'k* enz. *zaek*, *spleet*, *zoen*, *muer*; en eindelijk *zaak*, *zoon*, *muur*: maar men schreef geen *mien*, maar altijd *mijn* of *mine*, om de *ie* en *ij* niet te verwar-

ook onderscheiden, dof of helder, wordt uitgesproken; zo heeft men 7 onderscheiden ver-

* * *

warren. Die uitspraak is nog te vinden in de Engelsche werkwoorden *make*, *write* enz., zij wierd door de Dichters, die op enen aangenamen afloop der rede gesteld waren, al meer en meer aangekweekt. Daarom sprak men ook, bij afkorting der werkwoorden, *ik bemin*, *neem*; *bemin*; *neem gij*, voor *beminne*, *neme*. Over dit alles verdient VERWER te worden ingezien, die 'er breder over handelt, in zijnen *brief aan Reland* bl. 478-491, te vinden achter den ouden druk van HOOGSTR. *geslacht Lijst*; en in een' *brief aan* HOOGSTR. in de *Boekz. Sept. en Oct.* 1708. bl. 363-365. benevens KLUIT *Aant. op* HOOGSTR. *Lijst*. bl. 511, 512. n. dr. 634. —— Hoe zal men nu van dit oorspronglijke het meervoudige, en de afgeleide woorden, spellen? Het oude eenvoudige *zake* gaf niet anders, en kon niet anders geven in 't meerv. dan *zaken*, gelijk ook *spleten*, *zonen*, *muren*, met één' klinker. En, schoon naderhand ene afkapping plaats greep, en men, voor *zake*, *zaak* begon te schrijven; het meerv. behoefde daarom gene verandering. Om diezelfde reden moeten de meervoud. werkwoorden gespeld worden *wij vermanen*, *nemen*, van het oudere eenvoud, *ik vermane*, *neme*, waar voor nu *vermaan*, *neem*, is. Derhalven moet ook in de verdere afleiding één klinker gebruikt worden, daar één in het oude oorspronglijke is. Dus ook in de verbui-

ging

verlengde vokaalklanken, in de volgenden te horen: *aa* in *baanen*, *jaaren*; zachte *ee* in

bee-

* * *

ging *zake* (nu *zaak*); *der zake*; *baar*, *bare*, *baren*; *bekwaam*, *bekwame*, *bekwamen*: in de tijdvoeging der werkwoorden, in derzelver onbepaalde wijze *vermanen*, *nemen*: in hunnen onvolmaakt verledenen tijd *wij streden*, *bogen*, *genoten*. Immers, dat de wortelklinkers der werkwoorden, schoon die zeer lang schijnen, en wel eens een tweeklank zijn, ligt verkort worden, blijkt uit *genieten*, *ik genoot*, *genot*; zo ook *bedrog* enz. Niet minder moet dan ook één klinker zijn in de deelwoorden *geslagen*, *gestreden*, *genomen*. Omtrent de onbepaalde wijze der werkw., en de deelw., wordt dit ook door AMPZ. toegestaan, bl. 61, die anders voor *zaaken* enz. is. Eindelijk moet dan ook maar één klinker zijn in de overige afstammelingen, als *vermaning*, *eenparig*, enz.

3. En, moest 'er uit hoofde der afleiding ene dubbele vokaalspelling zijn, gebruikt men die ook in de onbep. wijze der werkwoorden; waarom spelt men dan ook *Vader* niet met *aa*, wijl het afkomstig is van een werkw., het welk men dan ook met twee klinkers schrijft, *ik vaad*, *vaaden*, (*bezorgen*, *bestellen*, zie TEN KATE I. 68-70): het welk echter niet geschiedt, zie § VI? Ja, dan moest men, om op een' eenparigen voet voort te gaan, in alle naamw. die van werkw. afstammen, of eigenlijk werkw. zijn de dubbele spelling volgen; als *eeten*, *leeven*, enz.

Als

heelen (verbergen); *week* (7 dagen); *harde*
ee

* * *

Althans wij mogen uit al dit beredeneerde wel besluiten, dat de *afleiding* ruim zo veel de enkele, als de dubbele, vokaalspelling begunstigt.

Ten tweeden beroept onze Schrijver zich op de *duidlijkheid*, op dat Vreemdelingen gemakkelijker het eenvoudige zouden mogen weten, en *zaaken*, beter dan *zaken*, zouden kunnen afleiden van *zaak*. —— Maar, kan men niet gemakkelijk genoeg in *zaken*, *zake*, en eindelijk *zaak*, vinden? Mogen wij, ten gevalle van Vreemdelingen, ene spelling gebruiken, die niet door den aart der tale gevorderd wordt? Vreemdelingen moeten zich erinneren, dat zo wel in onze tale, als in hunne, een klinker in de afleiding ligt verlengd, verkort, of veranderd, wordt.

Ten derden, zegt hij, dat door het gebruik van twee klinkers het *onderscheid van betekenis* in gelijkluidende woorden behoorde aangewezen te worden. —— Doch, dit kan niet altijd geschieden. Men gebruike één of twee vokalen, men zal nimmer de drieërleie betekenis van *graven* kunnen onderscheiden, beduidende zekeren rang van Edellieden, of spitten in de aarde, of plaatzen, waar in men lijken legt: zo ook *dagen*, in den zin van aanlichten, of dagvaarden, of het meerv. van *dag*: *lagen*, strikken, of rijen van steen en iets anders, of zij *lagen* (van *liggen*).
Hoe

ee in *heelen* (genezen), *weeken* (zacht maken);

* * *

Hoe zal men *week* (7 dagen), van *week* (zacht) door klinkerſpelling onderſcheiden? In tegendeel door de enkele ſpelling verſchilt *wezen* (zijn), van *weezen* (ouderloozen), waar in de harde *ee* plaats moet hebben, gelijk wij in onze volgende aanmerk. zullen tonen.

Ten vierden redeneert men uit den *nadruk der uitſprake*, in *bedeelen* enz. —— Maar zal die nadruk door twee klinkers worden aangewezen, dan zou men ook *beedelen*, *verbeeteren*, *verzeekeren*, *reekenen*, *beveelen* (meerv. van *bevel*) moeten ſpellen; het welk niemand ligt zal toeſtaan. De klemtoon valt van zelve op het zaaklijke deel eens woords; zie onder §. L. Wat behoeven wij, om een' klinker lang, en met nadruk, uit te ſpreken, denzelven meer te verdubbelen, dan de Latinen in *amare*, *docere*, *audire*, die, hier van, hun korte *e* in *legere* door ſpelling niet onderſcheiden, zelfs niet in de woorden *jacere*, *lepores* enz., die, naar de langheid en kortheid der uitſpraak, onderſcheidene betekenis hebben? En geſchiedde dit ſlechts in zulke woorden, die anders dubbelzinnig zijn; ik zou het niet betwiſten, om *zee*, *wee*, van *ze*, *we* te onderſcheiden: maar in andere doet men even zo, waar in geen gevaar van verwarring is, als *zoonen*, enz.

Ten vijfden, verdedigt onze Schrijver zijne ſpelling door het achtbare *gebruik* van gro-

ken); doffe *oo* in *koopen* (verwachten), *koolen*

* * *

te Taalgeleerden. —— Ik beken, dat het gebruik veel gezach heeft in de taalkunde: maar dan mag veel eer de enkele vokaalſpelling zich hier op beroepen. Immers men heeft opgemerkt, dat dezelve tot omtrent het jaar 1600 ſtandvaſtig gevolgd is: althans men vindt dezelve bij MELIS STOKE, en de REDERIJKERS, indien men ſlechts de heldere *ee*, en *oo*, uitzondert, waar van wij in de volgende Aanm. zullen ſpreken: zie de *Rederijkers* van *het Landjuweel*, en *het Haagſpel*, uitgegeven in de *Spelen van ſinne* te Antwerp. 1562, en de verzameling derzelver 1607, in *het Speelkorenken*, *of Constthoonende Juweel.* Ende dat wij aan de Ouden vrij veel gezach mogen toeſchrijven, zal niemand wraken; ten minſten, wanneer de opmerking van VERWER (in zijn br. in de *Boekz. Mai en Juni* 1708 bl. 531-533) enige waarde heeft, gelijk ze heeft. Naar deze moet men vier tijdbeurten onzer tale onderſcheiden: de eerſte noemt hij de *duiſtere*, van het begin, tot aan de dertiende eeuw, waar in MELIS STOKE leefde; de twede, de *regelmatige*, van dien tijd tot aan 1477; de derde of *verlopene*, is tot aan de Letterkonſtige vergadering te Amſterdam 1624, het tijdvak der Spaanſche beroerten, wanneer de taal zo wel inbreuk leed, als 's Lands ruſt, en voorrechten, hoewel binnen dezen tijdkring onze ſpraak door de Rederijkers beoefend wierd; de vierde, van dien tijd tot aan dezen, is de

len (vuur); heldere *oo* in *hoopen* (op één sta-

* * *

de *herstelde* tijdbeurt onzer sprake. Onder de Taalkundigen van latere dagen eerbiedigen wij wel de verdiensten van hun, die door onzen Schrijver genoemd worden; maar zou het gezach van anderen, die wij in tegenstelling kunnen noemen, minder zijn? Zou de oudheidkundige VERWER of *Anonymus Batavus*, de schrijver der *Idea Ling. Belg.* in achtbaarheid wijken voor MOONEN? de zoete NYLOË voor SEWEL? de oordeelkundige TEN KATE hier in niet evenaren aan den schranderen HUYDECOPER? zie desz. *Proev.* bl. 558. En hoe groot zou de waarde wel zijn van den groten VONDEL, als op welken de Schrijver zelf zich beroept §. VI? van KLUIT, en andere waardige *Leden van de Leijdsche Letterkundige Maatschappije?* die alle, ten groten dele onze enkele spelling, al meer en meer schijnen te begunstigen, en wier namen ik verzwijg, om nog maar alleen te zeggen, dat sommige *Kiesheren onzer nieuwe Psalmberijminge* zelve in hunne uitgegevene schriften op dit spoor ook voortgaan?

Eindelijk zegt men, dat de enkele klinkers enen korten en gebrokenen klank hebben; alleenlijk de dubbele enen langen. —— Ik eisch bewijs, want het koomt mij niet waarschijnlijk voor; zie VERW. *br.* in de *Boekz. Sept.* en *Oct.* 1708. bl. 357, en 369–372. Hadden dan de Ouden, die altijd één Klinker

stapelen), *koolen* (in een hof); *ij* in *drij-*

C *ven*,

* * *

ker gebruikten nooit een vollen klank? Is 'er geen volle klank in *vrede*, *vader*, *water*, *genade*? Of zouden de klinkers ook hier moeten verdubbeld worden?

Meer weet ik niet, dat met schijn voor des Schrijvers beweerde spelling wordt ingebragt. En dan, dunkt mij, blijkt uit dit alles, dat 'er minder reden is voor ene dubbele, dan voor ene enkele vokaalspelling. Des zijn wij verpligt de laatstgenoemde te volgen, tot dat voor de eerstgenoemde toereikende redenen worden voorgebragt.

Men zal hier tegen misschien nog ene bedenking hebben. Waarom dan de *i* verdubbeld in *zijne*, *blijven* enz. en waarom ook hier in de Ouden niet gevolgd door *zine*; *bliven*? — Ik stem toe, dat M. Stoke, en de Oudsten, zo geschreven hebben, en dat het niet ongevoeglijk zou zijn eenparigheids halve dit spoor te volgen. Doch, wijl het gebruik der *ij* reeds zo lang, zelfs al door de laatste *Rederijkers*, gevestigd is, zoude het te veel lust naar nieuwheid, laat mij liever zeggen, te veel lust naar oudheid ademen, wilde men hier van afgaan. — Maar waarom hebben de Ouden zelven dit spoor al beginnen te verlaten? In hun onverschillig gebruik van *y* en *i* (zie aanm. 5) is misschien de reden hier van te zoeken, hoewel ze de *y* en *ij* zorgvuldig onderscheidden.

Gij

ven, *wijnen*, *uu* in *buuren*, *huuren*. (19)

§ X.

* * *

Gij zult nu wel denken, mag men dan nimmer ene lettergreep met twe klinkers eindigen? Dit stuk zullen wij in onze volgende Aanmerking onderzoeken.

(19) De Schrijver spreekt hier van een twe-erlei geluid van *ee*, en *oo*. Wij zullen dit eerst wat nader onderzoeken, en dan de spelling regelen.

Gelijk in onze korte *e*, en *o*, niet alleen een dof of zacht, maar ook een helder geluid is, te kennen uit de woorden *gezel*, *een dolle os* (§. VII.); zo is 'er ook in de lange *e*, of *ee*, en *o*, of *oo*, niet alleen een doffe of zachte uitspraak, in de woorden *leven*, *veel*, *geboren*, *door*; maar ook een helder, hard, of hoog, geluid, in de woorden *steen*, *verdeelen*, *oog*, *koopen*. Dit onderscheid van klank is 'er ten allen tijde geweest, en wordt in de meeste gewesten van ons Land duidelijk gehoord; schoon het in sommige streken, en onder de Hoogduitschers, al lang aan veel verzuim onderhevig was. In de zijdtakken van den stamboom onzer tale vertoont hetzelve zich ook; en moet derhalven niet als een willekeurig of verkeerd geluid, maar als ene bijzondere eigenschap onzer sprake worden aangemerkt: te meer, om dat men anders gene reden geven kan, van waar een zo standvastig gebruik herkomstig zij. Dat hoge geluid der *ee* koomt naast aan den klank, dien wij aan de Griekshe *Eta*, en aan de Fransche

sche *ai* in *faire* geven: hoewel in sommige plaatzen van Holland *ge-ast* gesproken wordt, of *gi-est*, gelijk ook bij de Landfriesen; en wij Groningers doorgaans een geluid hebben, dat tusschen *ei* en *ij* is. In enige dorpen der Ommelanden, hoort men echter de Fransche *ai*, of Griekfche *Eta*, in *Here*, *weren*, en sommige andere woorden. De hoge klank van *oo* koomt nabij aan de Fransche *au* in *autre*, of Griekfche *Omega*; maar is bij ons Groningers door verloop niet meer kenbaar.

Zijn deze dingen zo; dan behoorde men dezen onderscheidenen klank van *ee*, en *oo*, door de spelling ook zo wel onder ons aan te duiden, als in de vermaagschapte talen geschiedt; gelijk ook de Fransche *ai*, en *au*, van dezen zelfden Gottischen oorsprong schijnen te zijn. —— In lettergrepen, die op een' medeklinker eindigen, zou men een bovenstreping gebruiken kunnen, en de harde *ee* in *wéék* (zacht) daar door onderscheiden van *week* (7 dagen). Dit zou echter wat veel moeite verwekken, en is nog weinig in gebruik. Wij zullen 'er daarom ook niet op aandringen, maar sterk aanprijzen, om in lettergrepen, die op een' klinker eindigen, in het hoge geluid de *e* en *o* te verdubbelen, en in het zachte geluid één' klinker te gebruiken, zo, als wij (Aanm. 18) beweerd hebben. Dan zou *weeken* (zacht maken) van *weken* (7 dagen) zo wel in spelling verschillen, als in klank en betekenis. —— Deze onderscheidene klank, en onderscheidene spelling, tevens derzelver oudheid, en standvastigheid, zal nader bevestigd worden, wanneer wij de oude verwante talen,

len, het Moeso-Gottisch, Alamanisch, Angel-Saxisch, Kimbrisch, Frank-Theutsch, Yslandsch, Hoogduitsch raadplegen. In dezelve wordt de harde lange *ee* doorgaans uit gedrukt door *ai*, *ei*, *æ*, of *a*; en de zachte lange *e* of *ee* door *e*, *i*, *y*, of *eo*: de harde *oo* door *au*, *ou*, of *ea*; en de zachte lange *o* of *oo* door *o*, *u*, of *ij*. Bij voorb. ons woord *teekenen* of *teikenen*, waar in de harde lange *ee* is, heeft in 't M-G. *taiknjan*, Al. *zeignan*, A-S. *tæcan*, *tacnjan*: ons *weten* met een zachte lange *e* heeft in 't M-G en A-S. *witan*, Al. *wizzan*, *wizan*, Ki. *vita*: ons *koopen* met een harde lange *oo* heeft in 't M-G. *kaupjan*, F-Th. *coufan*, *coufen*, Ysl. en Ki. *kaupa*, A-S. *keapan*, *cijpan*, Al. *caufen*, H-D. *kauffen*: de lange zachte *o* in *vogel* is in M-G. *fulgs*, A-S. *fugel*, *fugl*. Al. Fr.-Th. *fogel*, *fugel*. Het is waar; te dezen opzichte vinden wij wel bij Mel. Stok., en anderen der Oudsten, doorgaans een enkele spelling: Doch, dit is geen bewijs, dat 'er toen geen onderscheid in de uitspraak waargenomen wierde. Hoe zou toch anders dat onderscheid van klank sedert dien tijd zoo algemeen hebben kunnen worden ingevoerd? En, voor het uitvinden der Drukkunst had men redenen, om zeer kort te spellen; te meer wijl de Kloosterlingen, dien toen doorgaans de schrijvers waren, aan ene Latijnsche spelling zich gewend hadden. Wij ontdekken echter deze spelling al in de verzameling van Rederijkers *Spelen van sinne* Antw. 1562. En omtrent het begin der voorgaande eeuw is deze weg van dubbele spelling, ter aanwijzing van

* * *

de harde lange *ee* en *oo* door KOORNHERT, UITENBOGAERT, REYD, H. DE GROOT, HOOFD, VONDEL, KAMPHUIZEN, MERULA, HUBERT, en anderen betreden, schoon door allen niet zo nauwkeurig en standvastig, als in HUYGENS, en KILIAENS *Woordenboek*, en in de nieuwe *Staten Overzetting* van onzen Bibel geschiedt, en onlangs in de *Proeve van oudh. taal- en dichtkunde*, uitgegeven door het Utrechtsch Genootschap *Dulces ante omnia Musae*. Gij kunt dit alles, het welk wij dus ver van de heldere *ee*, en *oo*, geredeneerd hebben, bevestigd vinden bij VERWER *br. aan* HOOGSTR. in de *Boekz. Sept. en Oct.* 1708. bl. 358--361, en breder bij TEN KATE I. d. bl. 117, 118, 157-175, 211-320.

Na dit alles zult gij nu nauwkeurig aanwijs vorderen van woorden, waar in men de *ee*, en *oo*, behoorde te gebruiken. Tot deze bepaling worden bij elk woord waarnemingen vereischt omtrent de gewoonlijkste uitspraak, en omtrent de spelling der oude vermaagschapte talen. Dit onderzoek, het welk te moeilijker is, om dat noch de verwante talen, noch de uitspraak, altijd volkomen standvastig zijn, heeft een te ruimen omslag, dan dat de enge palen van ons bestek het zelve zouden konnen bevatten. Dit stuk trekt echter de aandacht onzer Taalminnaren reeds tot zich: het is, naar ik meen te weten, door de Leijdsche Letterk. Maatschappij aan hare Leden ter beantwoording voorgesteld, van welker loflijken ijver, en uitgestrekte kennis, wij veel licht ver-

* * *

wachten in deze donkerheid. Tot nog toe is TEN KATE door zijne aantekeningen de beste leidsman. Hij beredeneert, op de aangehaalde plaatzen, de meeste woorden, en kan daar over worden ingezien. Wij zullen zijne waarnemingen kortelijk voorstellen, dan een lijstje van woorden geven, die *ee* en *oo* vereischen, en eindelijk uit enige voorbeelden tonen, hoe nuttig deze spelling is ter onderscheiding van gelijkluidende woorden.

Naar de genoemde waarnemingen is de lange *e* of *ee* zacht.

1. In ongelijkvloeiende werkwoorden; zo wel in de onbepaalde wijze, *eten*, *bevelen*, *breken* enz., als in andere tijden, bij inlijving, *gegeten*, *bevolen*, *gebroken*, wij *leden*, *gedreven*.

2. In werkw. die enen langen staart hebben; *bedelen*, *bejegenen*, *benevelen*, *beteren*, *bezigen*, *bemelen*, *kegelen*, *kekelen*, *knevelen*, *ledigen*, *legeren*, *ontzenuwen*, *prediken*, *prevelen*, *regenen*, *regelen*, *rekenen*, *verdedigen*, *veredelen*, *vernederen*, *verzekeren*, *zegelen*, *zegenen*: uitgenomen zulke, die van een naamw. met een heldere *ee* afstammen, *beëedigen* enz.

3. In woorden, daar de *e* verkorting duldt; b. v. *nevens* neffens, *besem* bessem, *bezie* besse, *deken* dek, *eetmaal* etmaal, *even* effen, *ketelen* kittelen, *keten* ketting, *menig* mennig.

4. In verbogene naamw., die van een ander met een korte scherpe *e* afstammen; *bevelen* van bevel; *leden* van lid; zo ook *geheden*

den, *gebreken*, *schepen*, *smeden*, *spelen*, *steden*.

5. In meerv., die in het eenv. *heid* hebben; *barmhartigheden*.

6. In den uitgang *eren* bij werkw.; *braveren*, *graveren*, *boereren*, *murmureren*, *profeteren*, *prijzeren*, *redeneren*, *regeren*, *waarderen*. Deze spelling vind ik bevestigd bij de Rederijkers van het *Land juweel* 1561: hoewel naar de Groninger uitspraak hier de harde *ee* plaats heeft.

7. In uitheemsche woorden; *Ceder*, *Venetië* enz.

8. Die in de oude verwante talen *e*, *i*, *y*, *ea*, hebben, gelijk wij te voren aanmerkten omtrent *weten*, bl. 36.

De lange *ee* is hard, en hoog.

1. In woorden, die tevens *ei* hebben, en bij de Landfriezen doorgaans *ie* in de uitspraak; *alleen* allein, *gemeen*, *teeken*, *meenen*, enz.

2. Die op *eeuw* uitgaan; *leeuw*, *sneeuw*, *geeuwen*, *schreeuwen*.

3. Die op *eel* uitgaan; *bekkeneel*.

4. Die ook met *aa* of *a*, en bij Kiliaen met *ae*, gespeld worden; *eerde*, aarde, zo ook *eers*, *geern*, *heerd*, *keers*, *keeze*, *kreemer*, *leeg*, *leerze*, *meert*, *neerstig*, *peerd*. De Groninger uitspraak vereischt hier de zachte *ee*. Maar hoe met *wereld?* men zegt ook *wareld*; dus zou men voor *weereld* kunnen pleiten; dog het schijnt oorspronglijk van *wezen*, *wenen*, (*zijn*), daarom verkiezen wij *wereld*; te meer, om dat de naburige talen *weoreld*, *wereld*,

werúld, *world*, *wurld*, *wijrld*, hebben: zie TEN KATE II d. bl. 519. I. d. bl. 240, 254, 261, 262. In *de Olijftak van Antwerpen*, *de Goudbloeme van Vilvoorden*, en *de Christus oogen van Diest*, vind ik nu en dan eens *weerelt*; doch bij diezelfden, en bij de overige Rederijkers van 't *Landjuweel*, die doorgaans in de spelling van *ee*, en *oo*, vrij nauwkeurig zijn, ontalsijke malen *werelt*.

5. In sommige naamwoorden, die afgeleid worden van den onvolm. verled. tijd der werkw., die in de onbep. wijze op *ij* eindigen; *blijken*, *bleek*, *gebleeken*, hier van *bleek*, om dat die onvolm. verl. tijd misschien oudtijds een harde *ee* had.

6. Die in de naburige tongvallen *ai*, *ei*, *æ*, *a*, hebben; gelijk omtrent *teeken*, bl. 36, getoond is.

De lange zachte *o* of *oo* heeft plaats.

1. In de onbep. wijze der ongelijkvloeiende werkwoorden *komen*, *mogen*: maar ook in hunne andere tijden *bewogen*, *gebroken*, *ik bedroog*, *wij bedrogen*.

2. In werkwoorden, die een' langen staart hebben, *betoteren*: uitgenomen *noodigen*, *loochenen*, *tooveren*, *ontlooveren*.

3. In woorden, die ook *eu* of *oe* in plaats van *o* hebben; *kogel* (*oe*), *dogen* (*eu*), zo ook *door*, *honig*, *Jode*, *koning*, *kovel*, *logen*, *molen*, *noot*, *slotel*, *sprookje*, *vogel*, *volen*, *voor*, *zode*, *zomer*, *zone*. Wij kunnen echter hier naar de Groninger uitspraak niets beslissen, want bij hen wordt ook wel eens de harde *oo* als *eu* uitgesproken in *gelooven* enz.

4. Die

* * *

4. Die aan verkorting onderhevig zijn; *brooсh* (brosch), *loven* (lof).

5. In verbogene woorden; *geboden* van *gebod*.

6. In uitheemsche woorden; *Europe*.

7. Die in de oude vermaagschapte talen *o*, *u*, of *ij*, hebben: gelijk wij omtrent *vogel* aanwezen, bl. 36.

De lange harde *oo* heeft plaats.

1. In woorden, die van uitheemsche in *au* afstammen; *Klooster*, *Moor*.

2. In sommige woorden, die herkomstig zijn van den onvolm. verl. tijd der ongelijk vloeiende werkw., die in *ie* of *ui* uitgaan, bij welken tijd weleer de harde *oo* schijnt geweest te zijn; *betoog*, *deelgenoot*, *sloot*.

3. In woorden, die in de oude verwante talen *au*, *ou*, of *ea*, hebben: gelijk wij straks over *koopen* gezien hebben, bl. 36.

Laat ons nu de gebruiklijkste woorden noemen, welke door ons met de harde *ee* en *oo* gespeld zullen worden, gelijk ze, ons bedunkens, gespeld moeten worden, tot dat bij nader licht het tegendeel blijke, en waar in onze *Staten Overzetting* van den *Bibel* ook doorgaans voorgaat. Elk kan gemaklijk deze lijst met zulke woorden vergroten, die van de genoemde afstammen; als *beëedigen* van *eed*, *verboogen* van *boog*. In woorden, die geen bijgevoegd teken hebben, spreken de Groningers *ee* uit gelijk de Hollanders hunne, *y*; b. v. *been*, enz; maar het teken † duidt aan, dat de Groningers in zulk een woord *ee* in den klank van *e*, of iets zwemende naar de Grieksche *Eta*, of Fransche *ai* uitspreken: b. v. *vreeze*, *Heere*.

*   *   *

Lijst van woorden, die de harde heldere of hoge *ee* hebben.

Abeel,
alleen,
alreede,
been,
beer †,
beeſt,
beete (wortel),
begeeren †,
bekkeneel,
bleek,
bleeren †,
bordeel,
breed,
deeg,
deel,
deeren †,
dweeper †,
ee (ehe),
eed,
eekenboom,
een,
eenig,
eerde †,
eere †,
eers †,
eeuw,
fluweel,
gareel,
gebeer †,
gedwee,
geel †,
geen (niemand),
geern †,
geeſt,
geheel,
gemeen,
gereed,
graveel,
heelen †,
heem,
heer †,
heerd †,
heeſch,
heet,
heeten,
houweel,
juweel,
kameel,
kaneel,
kaſteel,
keeren,
keers †
keeze †,
kleed,
kleemen,
kleen,
krakeel,
kreet †,
leed,
leeg †,
leek,
leelijk †,
leem,
leen,
leep,
leeren †,
leers †,
leeſt,
leeuw,
meenen,
meente,
meer †,
meert †,
meeſt,
neering †,
neerſtig †,
paneel,
peerd †,
peerl †,
peerſch †,
penſeel,
planeel,
priëel,
reede (voor ſchepen) †,
reeden,
reep †,
reeren †,
ree (hert) †,
ſcheef,
ſcheel †,
ſcheen †,
ſcheer †,
ſcheeren †,
ſleef,
ſleep †,
ſmeeken,
ſmeeren †,
ſneeuw,
ſpeekzel,
ſteen,
ſteert †,
ſtreelen †,
tafereel,
teen †,
teeken,
teeren †,
tooneel,
twee,
vee,
veeg,
veegen,
veerdig †,
veerze †,
vleeſch,
vreeze †,
wee,
week (zacht),
weenen,
weer † (ram),
weerd †,
weerdig †,
weezen † (ouderlozen),
wreed,

* * *

zee, zeel †, zeemeleer, zeep.
zeer † (bezeeren), zeever,
zweem, zweep †, zweet †,
zweeren †, zweerd †. zweet,

Lijſt van woorden, die de harde heldere of hoge *oo* hebben.

Altoos, betoog, bloode, bloot, boom, boos, booren, boot, brood, dood, doof, doolen, doopen, doos, droog, droom, gelooven, genoot, (makker), gedoogen, goor, groot, hoop (ſtapel), hooren (luiſteren),

hoovaardig, hoozen (ſcheppen), hoofd, hoog, hoon, kleinood, klooſter, kloot, knoop, kool (in een hof), koopen, kroon, krooſt, liefkoozen, loochenen, lood, loof, looveren, loog, look, loom, loon, loopen,

loos (ouderlozen), loozen, moor, moord, nood, noodigen, noopen, oog, oogſt, ook, oom, oor, ooſt, poogen, poot, pooze, rood, rook, room, roop, rooven, ſchoof, ſchoon, ſchoot (boezem)

ſloopen, ſlooven, ſloot, ſmooken, ſmooren, ſnood, ſtoop, ſtooren, ſtooten, ſtrooken, ſtroom, ſtroopen, toom, toon, toonen, tooveren, vertoog, vloo, vroom, woonen, woord, zoo, zoogen, zoom, zooren.

Naar

* * *

Naar deze ſpelling worden ſommige dezer woorden van andere onderſcheiden, die, ſchoon in betekenis verſchillende, anders ook in ſpelling met dezelve zouden overeenkomen: zie TEN KATE I. 316—20. b. v.

Bedeelen	(ſchenken),	bedelen	(om een aalmoes);
bekeeren	(afkeren),	bekeren	(waar uit men drinkt);
beteeren	(met teer beſtrijken),	beteren	(verbeteren);
beete	(wortel),	bete	(van bijten);
bleek	(van kleur),	bleek	(van blijken);
deeg	(een klomp),	deeg	(wel:)
deel	(gedeelte),	deel	(ſtuk houts);
geene	(geen ene),	gene	(deze gene);
heelen	(genezen),	helen	(verbergen);
leed	(ſmerte),	leed	(van lijden);
leeg	(laag),	leeg	(ledig);
leeger	(lager),	leger	(heirleger);
leeſt	(voor een ſchoen,)	leeſt	(gij lieden leeſt);
leenen	(ter leen geven),	lenen	leunen);
reede	(voor de ſchepen),	rede	(redevoering);
ſteenen van	(ſteen),	ſtenen	(zuchten);
teenen	(van de voeten),	tenen	(roeden);
weeken	(zacht maken),	weken	(7 dagen);
weezen	(ouderlozen),	wezen	(zijn);
wee	(ter bedreiging),	we	(wij);
zee	(de zee),	ze	(zij);

Be-

Betoogen	(bewijzen),	zij togen	(trokken);
doogen	(dulden),	dogen	(deugen);
gelooyen	(toestemmen),	loven	(danken);
genooten	(bondgenoten),	genoten	(genieten);
hoopen	(opstapelen),	hopen	(verlangen);
hooren	(luisteren),	horen	(v. een koe);
kool	(in een hof),	kole	(vuur);
kooper	(van kopen),	koper	(metaal);
koozen	(vleien),	kozen	(kiezen);
rooven	(plonderen;)	roven	(op een wonde);
schooven	(koorn),	schoven	(v. schuiven;
schoot	(boezem,),	schoten	(v. schieten);
sloopen	(slijten),	slopen	(v. sluipen);
slooven	(vermoeien),	sloven	(v. slove, scheure);
slooten	(v. sloot, gracht)	sloten	(v. slot, sluiten;
zoo	(dus);	zo	(indien);
zoogen	(een kind zogen),	zogen	(v. zuigen).

. [Over deze spelling van *ee* en *oo* moet men in de Voorrede voor dezen derden druk iets nader lezen.]

§. X.

Klank, en gebruik, der dobbele klinkers *eu*, *ie*, en *oe*; met derzelver verschil in zin, en uitsprake, van de *u*, *ij*, en *oo*.

De enkelvoudige lange klank van *eu* is bij ons zacht, en komt de uitspraak van de korte *u* zo nabij, dat hij derzelver verlengde schijnt te zijn. Zie dit onderscheid van klank,

en

en zin, in de volgenden *kreuk*, *kruk*; *reuk*, *ruk*. (20)

De *ie*, en *ij*, hebben overal niet dezelfde wijze van uitſpraak; zij blijven echter noodzaaklijk in klank, en betekenis, onderſcheiden: b. v. *lief*, *lijf*; *wie*, *wij*; *zien*, *zijn*. (21) De

* * *

(20) Voor *eu* gebruikte men oudtijds *oe*; *broeken* (*eu*), *doeren* (*eu*), *willekoeren* (*eu*) van *Langewold* 1207 boven aangehaald. Hier van ſchijnt herkomſtig, dat de Groningers *roeien*, *broeien*, *groeien* uitſpreken als *reuien*, *breuien*, *greuien*. —— *Eu* wierd wel eer ook *ue* geſpeld, behoudende echter zijnen klank; *duegd* voor *deugd*. HUYD. *Pr*. bl. 437. Duizendmalen vinden wij dit in de Rederijkers van het *Landjuweel* Antwerp. 1561. Dikwijls worden *eu*, en *o* of *oo*, in de tongvallen verwiſſeld, *meugen* (*o*), *deugen*, (*oo*); *leugen* (*o*); *zeun*, (*oo*) HUYD. *Aanm.* op MELIS STOK. II. d. 17. —— Gelijk ook *eu*, en *e*, of *ee*, *ſpeulen*, (*e*); *ſneuvelen*, *ſneven*. HUYD. *Pr*. 503.

(21) Het verſchil in de uitſpraak tuſſchen *ie* en *ij* is moeilijk te onderſcheiden; *ij* moet ſcherper worden uitgeſproken, dan *ie*; wijl *ie* een tweklank, of ſamenvoeging is van *i* en *e*, en *ij* een dubbele *i*. De Groningers ſpreken derhalven *ie* in *zien*, en de Hollanders *ij* in *zijn* verkeerdelijk uit. Zie boven onze 5 Aanm. op §. II. —— *Ie* en *i* wierden bij de Ouden nooit verwiſſeld. Zie HUYD. *Pr*. bl. 318, 319, 271. —— Met *ie* moet *olie*, *biſſerie* enz. geſchreven worden. HUYD. *Pr*. 271.

De *oe* diende oudtijds voor *oo* (22): doch is van dezelve gelijkerwijze onderscheiden; als *boer*, *boor*; *doel*, *dool*; *toen*, *toon*; *zoen*, *zoon*. (23)

§ XI.

Van de spelling der *tweklanken*, in 't gemeen.

De 6 *tweklanken*, die op *i* uitgaan, hebben in hun eerste deel een korte, of lange, klinkletter. De eersten zijn *ai*, *ei*, *ui*: zie hun gebruik in de volgende voorbeelden: *ai*, *Mai*, *eisch*, *beil*, *huit*, *vuil*. De tweden zijn *aai*,

(22) B. v. *voer* (vo), *groet* (on). Ontelbare voorbeelden vindt men hier van bij M. Stoke; in de oude Stukken, die aangehaald worden in het 1. d. van Gron. Gen. *Pro jure patrio excolendo*; en in stukken van het midden, der XVI eeuw, te vinden in de Bijlagen, achter J. van Iperen *Redev. ter gedacht. van* I. Miggrode; hoewel alle deze, ten opzichte van de spellinge, niet dezelfde waarde hebben.

(23) *Oe* wierde wel eer ook *ou* gespeld, *bouk* (boek); gelijk Pontus de Heuiter nog deed. Zie denzelven bl. 75. Doch hier in wierd hij al, met reden, verworpen door Ampz. *Taelk.* bl. 67-69.

aai, *ooi*, *oei*: hunnen klank hoort men in *gemaaid*, *gedraaid*; *berooid*, *gestrooid*; *gebroeid*, *gevloeid*.

Van de 5 tweklanken, die op *u* uitgaan, zijn deze beide kort, *au*, *ou*: men gebruikt ze in *Augustus*, *benauwd*; *goud*, *zout*. De langen zijn *aau*, *eeu*, *ieu*: men zietze in *verflaauwd*, *geschreeuwd*, *vernieuwd*. (24)

§. XII.

Manier van spelling in 't meervoudige van woorden, die in hun eenvoud, of zaaklijk deel, enen tweklank hebben.

De tweklank van het eenvoud, of zaaklijke deel, moet in 't meervoudig volledig blijven. Men moet dan van *kooi*, *pauw*, *leeuw* niet schrijven *kojen*, *pauwen*, *lewen*: dit loopt aan tegens. §. IX.

Dewijl het eenvoud *baai*, *kooi*, enz. op *i*, maar niet op *ij* eindigt *baaij*, *kooij*; (25) en 't gewone teken des meervouds *en* is; zo oor-

(24) *Ai* en *ei* worden meermalen verwisseld; zie Hoofd. bl. 60, 61, 396. Ook *ui* en *ie*; *bestuur*, *bestuir*, *bestier*; *kuikens*, (*ie*); *ruiken*, (*ie*). Over de spelling der tweklanken hebben we booven, (aanm. 11), gesproken.

(25) Zie boven onze 5 aanm.

oordelen sommigen, dat men in het meerv. dier woorden ook zonder *j*, door het toedoen van *en*, behoort te spellen, *Hai*, *Haien*, *vlei*, *vleien*; *lui*, *luie*; *maai*, *maaien*; *booi*, *booien*; *groei*, *groeien*. (26)

Maar dewijl het eenvoud *vrouw* enz. doorgaans met *w* gesloten wordt; zo heeft men door bijvoeging van *en* van *bedauw*, *bedauwen*; *bouw*, *bouwen*; *blaauw*, *blaauwen*; *eeuw*, *eeuwen*; *hieuw*, *hieuwen*. (27)

§. XLII.

Noodzaaklijk onderscheid tusschen de *ei* en *ij*.

Daar zijn, die geen onderscheid tusschen de *ei*, en *ij* of *y*, in de uitsprake weten; noch de rechte eigenschap der woorden kennen, die met de een', of de ander', moeten gespeld worden; en daarom onverschillig *lijden* voor *leiden*, *zein* voor *zijn*, spellen. Maar men moet nooit *ij* voor *ei* uitspreken, noch den zin der woorden omkeren.

D Zie,

(26) Deze spelling heeft hare bedenkingen voor en tegen; doch deze dingen zijn van te weinig aanbelang, dan dat wij ons 'er bij zouden ophouden.

(27) De bijgevoegde *w* in *vrouw* enz. wordt goed,

Zie, en hoor, het zin- en klankverschil in de volgenden: *bei*, *bij*; *eiken*, *ijken*; *leiden*, *lijden*; *meiden*, *mijden*; *peilen*, *pijlen*; *reizen*, *rijzen*; *steil*, *stijl*; *veilen*, *vijlen*; *vleien*, *vlijen*; *weiden*, *wijden*; *zeil*, *zijl*. (28)

§ XIV.

Van de *verdubbeling* der konzonanten.

Een enkele *medeklinker*, tusschen twe grepen staande, gaat in de spelling doorgaans tot de twede over, om die te beginnen. Zie dit blijkbaar onderscheid §. VI. Hier door wordt de korte klinker van het eenvoudige *dak*, *weg*, *lot*, in een' langen van het meervoudige veranderd, *daken*, *wegen*, *loten*. (29) Zal

* * *

goedgekeurd bij TEN KATE I. 127, 128: doch verworpen bij MOON. bl. 14. NYL. bl. 42; Zie MOON. *verded.* bl. 57-59.

(28) Het verschil in de uitsprake tusschen *ei*, en *ij*, blijkt uit 't geen wij boven, num. 5. en 21. hebben aangemerkt. De onvermoeide TEN KATE geeft, I. deel bl. 177-210; een aantal van regelen op, waar naar men *ei*, en *ij*, wete te gebruiken. En een groter lijstje van woorden, soortgelijke als onze Schrijver bijbrengt, vindt gij bij E. ZEIJDELAAR *Spelk. voor de jeugd.* bl. 58-60.

(29) Over de scheiding der lettergrepen kunt gij

Zal dan het meervoud den korten klank des klinkers, die in het eenvoud was, behouden, de medeklinker moet *verdubbeld* worden: b. v. *heb*, *hebben*; *had*, *hadden*; *tref*, *treffen*; *lig*, *liggen*; *klok*, *klokken*; *bel*, *bellen*; *ſtem*, *ſtemmen*; *zin*, *zinnen*; *ſtap*, *ſtappen*; *kar*, *karren*; *vos*, *voſſen*; *let*, *letten*.

§. XV.

Over het gebruik der *verwante* letters, *b*, *p*; *d*, *t*; *g*, *ch*; *v*, *f*; *z*, *ſ*; wanneer dezelve *voor aan* de woorden geſchreven worden.

Als men de *verwante* letters verdubbelt, en voor en achter dezelve enen klinker voegt; dan heeft men ene proeve van derzelver rechte eigenſchap in kracht, en uitſprake. Hoor dit in de zachten; *ebbe*, *edde*, *egge*, *evve*, *ezze*; en in de ſcherpen, *eppe*, *ette*, *echche*, *effe*, *eſſe*.

Naar deze eigenſchap van zacht en ſcherpheid dient haar gebruik te zijn in de ſpellinge, naar vereiſch van 't woord. Hier door

* * *

gij wetenswaardige bijzonderheden vinden bij Moon. bl. 41—44. *verded. van* Moon. *Spelling* bl. 28—25. v. d. Palm I. 43—45.

heeft men ook dikwijls een zin verschil in anders gelijke woorden.

Zie dit beide in de volgenden, waar in ze voor aan geschreven worden: *b*, *p*, in *bal*, *pal*; *bek*, *pek*; *ben*, *pen*; *best*, *pest*; *bot*, *pot*; *bijl*, *pijl*; *d*, *t*, in *dal*, *tal*; *daal*, *taal*; *den*, *ten*; *der*, *ter*; *dien*, *tien*; *doorn*, *toorn*; *draag*, *traag*; *g*, *ch*, in *goor*, *choor*; *logen*, *lochen*; *v*, *f*, in *veilen*, *feilen*; *vel*, *fel*; *z*, *ſ*, in *zaai*, *ſaai*. (30)

§ XVI.

Haar gewone gebruik, *achter aan*

Dewijl gewoonlijk het meervoudige de konzonant, die het eenvoudige achter aan heeft, behoudt, of ook verdubbelt; zo toont dat meervoud de rechte eigenschap van spelling, en uitspraak, des woords in het end van 't eenvoudige. En deze spelling maakt ook dikwijls een nuttig onderscheid in de betekenisse. Zie dit verschil in de volgende voorbeelden: omtrent *b*, en *p*, in *ſlab*, *ſlap*; *ſlib*, *ſlip*; *ſtob*, *ſtop*; *tob*, *top*; *rob*, *rop*; *d*, en *t*, in *graad*, *graat*; *bard*, *bart*; *blood*, *bloot*; *nood*, *noot*; *boud*, *bout*; *zaad*, *zaat*; *ried*, *riet*; *wijd*, *wijt*; *wed*, *wet*; *wand*, *want*;

zijd,

(30) Mijne aanmerkingen over deze verwante letters zal ik over de volgende §. bijeenvoegen.

zijd, *zijt*; *g*, en *ch*, in *rog*, *roch*; *lag*, *lach*; *ligt*, *licht*; *slag*, *slach*; *geslagt*, *geslacht*; *weg*, *wech*!

Dus dient men ook met een *d* te spellen *God*, *land*, *goed*, *kwaad*, *verkeerd*, *bemind*; om dat het meervoud heeft *Goden*, *landen* enz. Dit is thans ook het gewone, en achtbaarste, gebruik.

Maar de spelling van de *v* achter aan in *wijv*, *wolv*, *stov*, enz. is tot nog toe weinig in gebruik; en nog weiniger van de *z* in *huiz*, *muiz*, *prijz*, enz.: maar men schrijft ze doorgaans met *f*, of *s*, of schoon het meervoudige de *v* of *z* vereischt: b.v. *wijf*, *wijven*; *stijf*, *stijve*; *geloof*, *geloven*; *huis*, *huizen*; *boos*, *booze*; *prijs*, *prijzen*. (31)

D 3 §. XVII.

* * *

(31) Dat deze letters slechts in zachtheid en scherpheid van elkanderen verschillen, merkt elk duidelik omtrent *b* en *p*, *d* en *t*, *g* en *ch*, *v* en *f*; doch minder omtrent *z* en *s*. Bij de Latinen, en Grieken, is de *z* scherp, en *s* zacht: zo achtte men eertijds de *z* ook in onze tale ene scherpe uitheemsche letter te zijn, en de *s* ene zachtere, die men doorgaans gebruikte; gelijk minkundigen nog te dezen dage gewoon zijn te doen. Omtrent het Jaar 1584 heeft echter de *Kamer in liefde bloeiende* te Amsterdam, in naarvolging van de Franschen, en, gelijk men dacht, van onze oudste Voorvaderen, ter onderscheiding, *z* als zacht ingevoerd, en de *s* als scherp

ſcherp behouden; te meer, wijl de ſ men zoude ſiſſen als z in *ſabel*, *ſaat*, *zadel*, *zaijen*. Sedert dien tijd hebben de opſchrijvers onzer ſprake in dit ſpoor beginnen te treden: ſchoon onze Overzetters van den Bijbel de z weinig gebruikt hebben. Nu is derzelver gebruik door langdurigheid reeds gewettigd. In deze gedachten omtrent de z ſtond Pontus de Heuiter al bl. 60-63. Verwer *Id.* L. B. p. 63, 64. ed. n. p. 98. zie ten Kate I. 121. Moon. bl. 15, 16. Integendeel denkt Ampz. bl. 29-38.

Maar de vraag zal hier voornaamlijk zijn, wanneer wij deze verwante letters gebruiken moeten?

Ik zal hier enige regelen voorſtellen, welker opvolging de grote verſcheidenheid, die men in de ſpelling hier omtrent beſpeurt, zeer verminderen zoude.

1. *Wij moeten de afleiding, en verbuiging, der woorden in het oog houden.* — Derhalven gebruik ik beſt *d* in *land*, *God*, *goedheid*, en diergelijken, welke in de afleiding, en verbuiging, een *d* hebben, als *landen* enz. Wij volgen hier in Pontus de Heuiter bl. 47, Heyd. *Pr.* bl. 31-36. Ampz. bl. 63-66. Sewel bl. 14-17: hoewel de *t* bepleit wordt door Nyl. bl. 38-40. Moon. bl. 33-36. Moon. *ſpell. verded.* bl. 46-52. — De *t* moet om dieſelfde reden zijn in *kout*, *gekant*, enz. — De *g* in *magt*, *gebragt*, *plagt*, *klagt*, *dragt*, *dag*, *lang*, van *mogen*, *brengen*, enz. De *gh*

* * *

is hier onnodig; het welk MOONEN echter voorstaat bl. 8, 9. *Verded. van* MOONENS *Spell.* bl. 43-46; tegen SEWEL bl. 31, 32. — De *v* is daarom in *ontvangen*. HUYD. *Pr.* bl. 204, 205.

2. De uitspraak geeft op het einde van een woord aan de letteren ene scherpheid: derhalven *moet ene scherpere letter ene greep sluiten*, wanneer 'er gene verbuiging tegen strijdt, b. v. in *niet*, doch geenzins *nied*: *v* en *z* zijn echter al te zacht, dan dat ze zouden kunnen sluiten; des schrijf ik *stof*, *lof*, *brief*, *wijf*, *huis*, *muis*, *blaas*; al strijdt 'er ook de verbuiging tegen in *wijven*, *huizen* enz. TEN KATE maakt hier over enige bedenkingen I. d. bl. 126, 127.

3. *Ene zachtere letter opent ene greep, wanneer die voor een klinker, of w, staat*: daarom schrijf ik *huizen*, *brieven*, *zalig*, *zien*, *zwaar* met *z* en *v*.

4. *Een dezer letteren ene greep openende wordt scherp, wanneer die volgt op een medeklinker, of gevolgd wordt door denzelven.* Dit heeft voornaamlijk plaats in de spelling van *z* en *s*. Men moet dan *maaksel*, *slaan*, *sloten*, *sissen*, *keersen*, *persen*, *dansen*, *verwisselen*, *schaamte* schrijven met *s*, maar niet met *z*.

5. *Men moet ook acht geven op den bijzonderen aart, en op de uitspraak der woorden*: zo wordt de *s* vereischt in het begin van *sissen*, *sikkel*, *sabel*, *somber*, *suiker*, *sap*.

 6. Wan-

* * *
* * *

6. Wanneer men een woord naar den enen of anderen regel op ene verschillende wijze zoude kunnen spellen, *moet men onderzoeken, bij een voorkomend woord, welke regel dan de meeste waardij hebbe:* b. v. naar den 2 regel zou men *lant* kunnen schrijven, wilde men de uitspraak volgen; doch de verbuiging *landen* is van meer belang, en vordert daarom *land* naar den 1 regel. In tegendeel is de zachtheid der *z* al te groot, dan dat men naar den 1 regel *buiz* zoude spellen, om dat het vorbogene *buizen* is; ze vereischt *buis* naar den 2 regel. Hoe zal men spellen *magt* of *macht?* de uitspraak zou het laatste eischen naar den 2 regel; doch de afleiding van *mogen* strijdt 'er tegen; daarom verkiezen wij *magt* naar den 1 regel. Die reden van afleiding is zo duidlijk niet in *kracht*, des mag hier de *ch* boven de *g* naar den 2 regel gelden.

Ik beken het, daar kunnen wel enige bedenkingen geopperd worden tegens de waardij dezer regelen; doch ik vlei mij met de hope, dat ene nauwkeurige waarneming van dezelve de eenparigheid in de spelling zeer bevorderen, en vele zwarigheden uit den weg ruimen, zou; gelijk sommige woorden, die gelijkluidend zijn in klank, maar verschillen in betekenis, hier door ook onderscheiden zullen worden; b. v. *aard*, *aart*; *deugd*, *deugt*; *gelach*, *gelag*; enz.

§. XVII.

Van de spellinge met *dt*.

Dt in de namen *Godt*, *landt*, *goedt*, *kwaadt* enz. is nu buiten het achtbare gebruik, dewijl de *t* hier aan overtollig is.

Maar zo is ze niet als men schrijft, *gij* of *hij bidt*, *houdt*, *vindt*, *wordt*. Het wezenlijk of zaaklijk deel van *beminnen*, *verlangen*, *bidden*, *houden*, *worden*, heeft men in *ik bemin*, *verlang*, *bid*, *houd*, *ik word bemind*: maar men kan niet schrijven *gij* of *hij bemin*, *verlang* enz. Hier moet de *t* bijkomen, *gij*, *hij*, of *zij*, *bemint*, *verlangt*, *bidt*, *houdt*, *wordt bemind*. Dus ieder woord naar deszelfs eigenschap, en afleiding, spellende maakt men den zin duidelijk. Zie hier een veelvoudig onderscheid in *ik houd het ene*, *en gij* houdt *het andere end van 't* hout *vast*: *terwijl hij er een* houw *met de bijle in* houwt. (32)

Om diezelfde reden moet men ook met *dt*, doch zich scheidende in twe grepen, schrijven *breedte*: want door het bijvoegsel *te* koomt van *hoog*, *diep*, *groot*; *hoogte*, *diep-*

* * *

(32) De stelling van onzen Schrijver omtrent het gebruik van *dt*, wordt voldongen bij Huyd. *Pr.* bl. 31-36: waar in elk, die slechts het oog slaat op de afleiding, de verbuiging, en vervoeging, der woorden, zal moeten berusten.

diepte, *grootte*: zo ook van *breed*, *wijd*, *rond*; *breedte*, *wijdte*, *rondte*.

§. XVIII.

Enige nuttige onderſcheidinge in de ſpellinge.

Laat mij hier, ten beſluite, nog enig onderſcheid tot bevordering van de duidlijkheid bijvoegen.

Liggen is door *i* van *leggen* onderſcheiden (33), gelijk ook *zitten* van *zetten*; *drinken*, van *drenken*; zo wel als *zuigen* en *zogen* in zin verſchilt. Zie dit duidelijker in *de moeder zet het kind op haren ſchoot*; *het kind* zit *'er op*. *Zij* legt *het aan hare borst*; *en* zoogt *het*: *het kind* ligt 'er *aan*, *en* zuigt. *Zij* drenkt *het uit een bekertje*; *en het kind* drinkt *'er uit*.

Vuur dient met *uu* geſpeld te zijn, in onderſcheiding van *Vier*, een telwoord.

Bosch, *bus*, *bus*, zijn onderſcheiden. Een *bosch* wordt met bomen beplant: *bos* is een bundel: *bus*, een armbus.

Dewijl de toevoegſels *te*, *ve*, *we*, *ze* gansch

(33) Over *liggen* en *leggen*, benevens de woorden, die daar van afgeleid worden, is HUYD. waardig, om ingezien te worden, *Pr.* bl. 505-519.

gansch kort en zacht van uitspraak zijn: zo schrijft men *Tee*, of *Thee*, (kruid) *vee*, *wee*, *zee*, met *ee*, die noodzaaklijk lang is.

Dus kan men ook onderscheiden *zo* (indien) van *zoo* (op die wijze), dat met meer nadruk wordt uitgesproken. (34)

TWE-

(34) Woorden, die overeenkomen in uitsprake, maar verschillen in betekenis, kunnen dikwijls in de spelling niet onderscheiden worden: b. v. een mes *wetten*; en *wetten*, die de Overheid voorschrijft: hij *bad*, en hij ging naar een *bad*. — Dikwijls moeten ze onderscheiden worden, uit hoofde van de afleiding: *bont* van kleur; hij *bond* (van binden); hij *bood* (van bieden); *boot* (een schipje): hij wierp een *want* (handschoen) naar den *wand* of muur: hij *wedt* (van wedden); ene *wet* der Overheid. — Dikwijls mogen deze woorden, duidlijkheidshalve, onderscheiden worden. Zoude men niet in de spelling het *licht* der zonne van een *ligt* gewigt mogen onderscheiden? een *wicht* of kind, van een *wigt*, waar mede men weegt? het ontkennend *noch*, van het bijvoegend *nog*? Schoon ik niet lochenen wil, dat gelijkluidende woorden veeltijds denzelfden oorsprong hebben, welke in sommige duidelijk is b. v. in *rede* een redevoering, en *reden* oorzaak, (zie HOOGSTR. en KLUIT op de woorden *Rede* en *Zegen*), doch in anderen niet klaar blijkt. Althans wij moeten in deze spelling de regels, Aanm. 31 opgegeven, niet voorbij zien.

TWEEDE DEEL,

over de Nederduitsche

TAALBESCHRIJVING of SPRAAK-DELEN,

§. XIX.

De algemene *Taaldelen*.

De gansche bewoording der Nederduitsche taal kan men in tienderlei onderscheiden: 1. de *Naamwoorden*, 2. derzelver *Voorleden*, 3. de *Bijnaamwoorden*, 4. de *Voornaamwoorden*, 5. de *Werkwoorden*, 6. de *Deelwoorden*, 7. de *Bijwerkwoorden*, 8. de *Voorzetsels*, 9. de *Voegwoorden*, en 10. de *Tusschenwerpsels*. (35)

De

* * *

(35) De Schrijver begint hier met dat deel der Spraakkunst, het welk men anders *Etymologia* noemt.

De onderscheidene *Taaldelen*, of *Partes Orationis*, worden door hem opgegeven. De bijzondere eigenschap van elk deel zal in 't vervolg, telkens bij de overweging van ieder deel, worden voorgesteld. TEN KATE spreekt 'er van I. d. bl. 321-323. En in de verschillen omtrent hun getal, en rangschikking, denk ik het onnodig te zijn mij in te laten.

De

De vier laatsten, het *Bijwoord* een weinig uitgezonderd (36), zijn onveranderlijk in derzelver spelling: maar de zes eersten zijn veranderlijk door de *Valbuiging*, *Vergroting*, of *Tijdvoeging*. (37)

§ XX.

* * *

De Heer D. Mestingh betoogt in zijne keurige *verhandeling over den oorsprong en de natuur der Taalen in het gemeen*, bl. 45-49. dat de werkwoorden de wortel der andere delen zijn. Ten dienste van hun, die onze Nederduitsche kunstwoorden min gewoon zijn, zal ik hunne gewone Latijnsche namen, volgens de orde van onzen Schrijver, noemen; 1. *Nomina substantiva*, 2. *Articuli*, 3. *Adjectiva*, 4. *Pronomina*, 5. *Verba*, 6. *Participia*, 7. *Adverbia*, 8. *Praepositiones*, 9. *Conjunctiones*, 10. *Interjectiones*.

(36) Het *Bijwoord* wordt door onzen Schrijver van de * onveranderlijke taaldelen *een weinig uitgezonderd*. Het is waar, daar zijn trappen van vergroting in de bijwoorden, *spoedig*, *spoediger*: doch wij zullen het laatste woord ruim zo wel als een afzonderlijk bijwoord kunnen aanmerken, als dat *spoedig* onder de bijwoorden veranderd zij in *spoediger*.

(37) De *Valbuiging*, *Vergroting*, en *Tijdvoeging*, waar door de verandering der zes eerstgenoemde spraakdelen geschiedt, heten gewoonlijk *Declinatio*, *Comparatio*, en *Conjugatio*.

§. XX.

Van de *Naamwoorden*.

Een *Naamwoord* of *Zelfstandig Naamwoord*, in onderscheiding van een *Bijvoeglijk Naamwoord*, is een woord, het welk ene zelfstandigheid of zaak, bij dien naam bekend, aanduidt.

De naamwoorden zijn eigene, of gemene. De *Eigene* zijn aan een bijzonder Persoon of zaak eigen; als *Jozef*, *Maria*, *Kanaän*, *Jerusalem*, *Bethanie*, *Jordaan*. De *gemene* namen zijn aan de gansche soorte gemeen; als *mensch*, *land*, *stad*, *dorp*, *rivier*.

Ten aanzien der *Geslachten* zijn de naamwoorden drieërlei; 1. *Manlijk*, 2. *Vrouwlijk*, 3 of *Onzijdig*, anders *Generlei*. (38)

§. XXI.

* * *

(38) Veel zouden wij omtrent de *Naamwoorden* in 't gemeen kunnen, en willen, aanmerken; derzelver *afleiding*, en *betekenis*, alleen zoude ons een ruim veld van bespiegelingen openen; zo niet ons kort bestek verbood daar in te treden. Dit doet de schandere TEN KATE, zo opzettelijk, en nauwkeurig, in het gehele tweede deel zijner *Aenleiding tot de kenn. der Ned. Spr.*, dat hij elks nalezing, bewondering, en erkentenis, verdiene. Andere Spraakkunstenaars hebben er zo weinig

van,

* * *

van, en datzelve nog van zo weinig waarde, dat wij hunne namen niet eens zullen voorstellen. Doch over de *samenkoppeling* der woorden zie men MOONEN bl. 121-124.

Ik bepaal mij wat opzettelijker bij de *Geslachten*. Een zelfst. naamwoord is of *manlijk* (*generis masculini*), of *vrouwlijk* (*generis foeminini*), of *onzijdig* (*neutrius generis*); sommige hebben *beide* geslachten (*sunt communis generis*). Dit zal aan iemand, die gene andere talen door oefening geleerd heeft, vreemd voorkomen: men mag het ook als een bijzonder spraak-eigen aanmerken, waar van de oorsprong, en reden, moeilijk valt te bepalen. TEN KATE heeft, gelijk meermalen, zo ook hier over, een vernuftige gedachte, I. d. bl. 397, 398. In de oudste tijden naamlijk, toen het schrijven weinig in gebruik was, vereeuwigde men gedenkwaardige gevallen door gezangen. De Dichters begonnen ras den teugel te vieren aan hunne vlugge verbeelding: zij vertoonden de zaken als zekere personen. Daar door ontvingen ook, naar zijne gissing, vele naamwoorden een manlijk of vrouwlijk geslacht, terwijl andere, die onder gene persoonsverbeelding worden voorgesteld, buiten enig geslacht of onzijdig bleven. Misschien komt het u beter voor, dat in de meerdere of mindere hardheid van een woord de oorsprong te zoeken is van deszelfs geslacht. Dit is althans zeker, dat de waarneming der geslachten vrij bestendig was onder de Ouden, en doorgaans

zeer

* * *

zeer eenparig in onze vermaagschapte talen, gelyk TEN KATE uit een grote lijst van woorden toont, I. d. bl. 411-468: schoon wij niet ontkennen, dat 'er door den tijd wel enige verandering in de geslachten van sommige naamwoorden is voorgevallen. —— De verwaarlozing van deze geslachten is ene grote misslag, en niets is thans gemener. Maar hoe zal men het verbeteren? Min kundigen staan hier dikwijls verlegen, en de regels der Spraakkunstenaars zijn doorgaans niet zeer nauwkeurig. Daar is echter een veiliger weg geopend, die te vinden is in de *Geslachtlijst der zelfstandige Naamwoorden*, welke opgesteld is door D. VAN HOOGSTRATEN, aangevuld door G. OUTHOF, en met nuttige aanmerkingen 1759, en verbeterd 1783, is uitgegeven door A. KLUIT. Op dit spoor zullen wij onzen leerling voorlichten.

Gij vraagt dan, waar uit zullen wij het geslacht van elk naamwoord kennen?

Men zegt doorgaans, uit de voorgevoegde lidwoorden, *de* en *het* in den eersten naamval, *dès* en *der* in den tweden, *den*, *de*, *het*, in den vierden: zo redeneren NYLOË, SEWEL, ELZEVIER, V. D. PALM, en anderen. —— Maar hoe weet een vreemdeling, of een onkundige, wanneer *de* of *het*; *des* of *der*; *den*, *de*, of *het*, geplaatst moet worden? Men beroept zich in de welluidendheid: doch, 't geen bij den enen welluidt, is een wangeluidt bij den anderen. Dit kenmerk der geslachten is dan niet genoegzaam, gelijk het

ook zo beschouwd wordt door KLUIT in zijne voorrede voor HOOGSTRAT. *Lijst*, bl. XXVII, XXVIII.

Deze merkt verder op, Voorr. n. dr. bl. 96, dat men even weinig zeker gaat, wanneer men in woorden, die uit de Latijnsche, of uit andere talen, tot ons overgebragt zijn, op gezach van de *Id. L. B. p.* 16. ed. n. p. 25., hun geslacht mede overneemt. Dit bemerken wij uit het onzijdig *vinum* der Latinen, en ons manlijk woord *wijn*.

Zijn de geslachten ene bijzondere eigenschap der tale; en moet men den aart ener tale uit derzelver gebruik voornamelijk ontdekken; dan volgt, dat de waarneming van het bestendige gebruik der geslachten, het welk bij de beste Schrijvers, die hier in ook de Ouden volgen, voorkoomt, de voorname bron is, waar uit wij ene grondige kennis van dezelve kunnen erlangen. Op dezen voet gaat ook HOOGSTRATEN in zijne *Geslachtlijst* te werk, op ene wijze, dat hij (naar het juiste oordeel van HUYD. *Pr.* bl. 87,) hier door *verdiend heeft, dat men zijns naams, zo lang 'er Duitsch gesproken wordt, met achting en genegenheid, gedenke.* HOOFD, en VONDEL, zijn zijne voornaamste leidslieden. Onze Staten Overzetting van den Bibel is in het stuk der geslachten ook vrij zuiver; zie de *Aansp.* voor de genoemde *Geslachtl.* bl. LI--LVII; hoewel MOONEN in deze Overzetting enige misslagen aanduidt in enen *brief* aan D. v. HOOGSTRAT., te vinden achter enen ouderen druk dier

* * *

Lijst, bl. 431 en volgg. — Zijn 'er dan ook gene regelen, zult gij nu denken, waar naar wij op dien gebaanden weg onzen gang kunnen richten? MOONEN geeft hier veel van op, bl. 59-79, maar heeft 'er zo vele uitzonderingen bij, dat men ligt in verwarring kan geraken. Ik zal enige waarnemingen bijbrengen, die vrij algemeen zijn, en weinig uitzonderingen hebben, schoon ze daar door minder in getalle zijn. Wij zullen bij elk geslacht stil staan.

Het *Manlijke* heeft doorgaans plaats,

1. Bij eigene namen van mannen; *Samuel*, *Salomo*.

2. Bij namen van mannelijke bedieningen, of eigenschappen; *Vorst*, *koopman*, *broeder*.

3. Bij naamwoorden, die, uitgaande op *aar* of *er*, afstammen van werkwoorden, en derzelver werking op een persoon overbrengen; *wandelaar*, *loper*: of die, uitgaande op *ier*, afstammen van zelfstandige naamwoorden, en enen werkenden persoon aanduiden; *wijngaardenier*, *hovenier*, *aalmoesenier*.

4. Bij naamwoorden, die wel in zich zelven een ander geslacht hebben, echter als eigene namen van mannen aangemerkt worden, en enige hunner eigenschappen aanduiden; *Ondeugd*, *Booswicht*, *Lidmaat*, *Bloed*, *Voorspraak*: zie KLUIT bij HOOGSTR. op *wicht*.

5. Bij namen van stenen, genomen voor enen bijzonderen steen; *diamant*, *saffier*,

* * *

robijn. Maar genomen voor de erts, of stof, zijnze onzijdig: zie Kluit op *diamant*, en beneden bij het *onzijdige* geslacht num. 2.

Vrouwelijk zijn.

1. De eigene namen van vrouwen; *Eva*, *Rachel*.

2. Namen van vrouwlijke bedieningen, en eigenschappen; *dienstmaagd*, *zuster*.

3. Namen van bijzondere letteren; *a*, *b*, *c*, *d*.

4. Die, op *ster* uitgaande, afstammen van werkwoorden, en derzelver werking op ene vrouw overbrengen; *voedster*.

5. Die, op *in*, *ing* uitgaande, van werkw. afdalen, en hunne werking aanduiden, *wandeling*, *beweging*, *bevinding*.

6. Die *nis* ten uitgang hebben, het welk, achter werkwoorden of deelwoorden gevoegd, een daad betekent; *behoudenis*, *gedachtenis*.

7. Die, afstammende van zelfstandige naamwoorden, eindigen op *in*, *esse*, of *sche*, en ene vrouw vertonen; *Koningin*, *vriendin*, *zondaresse*, *meesterſche*.

8. Die, afgeleid van naamwoorden, uitgaan op *ij* of *ije*, en enen staat, ene bediening, of werking, te kennen geven; *abdij*, *waardij*, *burgerij*, *bakkerij*, *dieverij*. Hier van zijn echter onderscheiden sommige onzijdige woorden, als *gerij*, dat bij afkorting zo gespeld wordt voor *gerijd*, van *rijden*. Zie, beneden, onder het *onzijdige* geslacht, num. 5.

9. Die, van bijvoeglijke naamwoorden herkomstig, op *heid* uitgaan, en ene hoedanigheid, in het afgetrokkene beschouwd, voorstellen; *rechtvaardigheid*, *grootheid*.

10. Die, op *schap* eindigende, afstammen van bijvoegl. naamw., en ene hoedanigheid betekenen; *gramschap*, *dronkenschap*. Ook die dezen uitgang hebben, en, van zelfstand. naamw. afgeleid, ene algemeenheid van persoonen in een vergaderd lichaam aanduiden; *de broederschap*, *burgerschap*: maar wanneer deze laatste soort van woorden ene bediening, waardigheid, of gesteldheid, ener zake, uitdrukken, zijn ze onzijdig; *het burgerschap*, *meesterschap*, *stadhouderschap*: zie dit bevestigd, en opgehelderd, bij Kluit op *aanbieding*, *bontgenootschap*, maar voornaamlijk op *priesterschap*.

11. Die *te* achter aan hebben, en, afkomende van bijv. naamw., bijna in betekenis overeenkomen met die in *heid* uitgaan; *rondte*, *boogte*, *diepte*, *grootte*. Oudtijds spelde men *de* voor *te*: waar van nog waarschijnlijk ons *koude* voor *koudde* is. Zie Kluit op *ronde*.

12. Die op ene zachte *e* uitgaan; *vreze*, *zorge*: doch het wegwerpen der *e*, bij ene verkorte spelling, maakt het geslacht wel eens manlijk; als *ene gaarde* vr., *een wijngaard* m., *intrede* vr., *tred* m.: maar meermalen onzijdig *de punte*, *ore*, *oge*, *ure*, *oorloge*; *het punt*, *oor*, *oog*, *uur*, *oorlog*: zie

KLUIT op *punt*, *gaarde*, *intrede*, HUYD. *Pr.* bl. 47, 239. TEN KATE I. d. bl. 404-406. HOOFD *waarnem.* XV. achter TEN KATE, I. 718.

Onzijdig zijn

1. De namen van Steden en Landen; *het kooprijk Amsterdam*, *het steenachtig Arabië*: zie HOOGSTRAT. op *Abijdus* en KLUIT op *Min* bl. 252, 253, n. dr. bl. 325. Welluidendheidshalve zegt men *den Haag*, schoon tegen den aart der tale.

2. Die ene algemeenheid of stoffe, aanduiden; *het graan*, *goud*, *steen*. zie het geen wij onder het manlijk geslacht num. 5. aanmerkten, en KLUIT op *diamant*, *doek*, TEN KATE I. 403.

3. Werkwoorden in de onbepaalde wijze als naamwoorden gebruikt wordende; *het eten*, *drinken*.

4. Bijvoegl. naamw. als zelfstandige gesteld; *het ruim*, *rond*, *goed*: zie KLUIT op *recht*, *mensch*.

5. Het zaaklijke deel van een werkw., met het voorvoegsel *be*, *ge*, *ver*, *ont*, wordt een onzijdig naamwoord, ter betekenis van de werking van het werkw.; *het bederf*, *geraas*, *verblijf*, *ontwerp*.

6. Die in *sel* uitgaande, en van werkwoorden afkomstig zijnde, ene voortgebragte zaak, of een werktuig, betekenen; *schepsel*, *baksel*, *deksel*.

7. Die in *schap* eindigende, van zelfstand

 naamw.

naamw., afdalen, en ene bediening, waardigheid, of gesteldheid, ener zake uitdrukken; het *burgerschap*: zie 't geen wij boven aanmerkten onder het *vrouwl.* geslacht num. 10.

8. Verkleinende naamw., die *je*, *tje*, *ke*, *ken*, *kijn*, *lijn*, achter aan hebben; *het oogje*, *mannetje*, *wijfke* enz.

9. Die in *dom* eindigen, wanneer ze ene algemeenheid, of gezelschap van personen, te kennen geven; *het Engelendom*, *Heidendom*, *Pausdom*: anders zijn *rijkdom*, *adeldom*, *wasdom* enz., waar in deze betekenis niet is, manlijk.: zie KLUIT op *maagdom*.

Daar zijn ook woorden, die dan eens *mannelijk*, dan eens *vrouwlijk*, zijn, naar vereisch van het onderscheiden geslacht der personen, die daar door uitgedrukt worden; *boel* (zie HUYD. *Pr.* bl. 138), *Gemaal* (HUYD. bl. 269). Ook alle, die op *ling* uitgaan, en iemands aart aanduiden; *vreemdeling*, *vondeling*, *tweling*: zie KLUIT op *zuigeling*. Voorts, die in *genoot* eindigen; *bedgenoot*, *lotgenoot*.

Nu moet ik 'er nog vier algemene waarnemingen bijvoegen.

I. Wanneer personen door enige zaken, of naamwoorden, vertoond worden, dan wordt het geslacht van den verbeelden persoon, doch niet dat van het naamwoord, het welk dien persoon uitdrukt, gevolgd door de betrekkelijke voornaamwoorden. Zo zegt men

in

in goed Duitsch; *het wijf draagt een kind op* haren *arm*; *de daden van* zijne *Majesteit*, *Hoogheid*, *maken* hem *onsterflijk in naam*; gelijk ook met J. DE DECKER, *voor 't aanzicht van* de *Zon*, dien *zienlijken God*; en met VONDEL, *de Nijd ligt op* haar *luimen*. Even zo is het gelegen met de namen van Steden, en Landschappen, die schoon anders onzijdig, als personen verbeeld een manlijk of vrouwlijk voornaamwoord achter zich hebben; het *koaprijk Amsterdam heeft* haren *roem verbreid over de gansche aarde*. ANTONIDES zegt, *'t getulband Azie deelt aan de Scheepvaart uit gesteente, zijde, en goud, uit* haren *vollen hoorn*. Hoe vreemd deze aanmerking in den eersten opslag schijne, en hoe weinig ze ook doorgaans, zelfs van HOOGSTRATEN, begrepen zij, ze wordt echter reeds erinnerd in de *Id*. L. B. bl. 96, ed. n. p. 99, en betoogd door HUYD. *Pr*. bl. 87-90, KLUIT op *Abijdus* en *Min*, FORTMAN *taalk. Aanm.* achter zijne *dichtl. Mengel. bl.* 2-10, gelijk ze ook uit het Angelsaxisch bevestigd wordt bij TEN KATE I. 474. 475.

2. Meermalen heeft men het lidwoord *de* voor naamwoorden van het onzijdige geslacht, daar anders *het* moest staan; ook wel voor verbogene naamvallen van mannelijke naamwoorden, daar anders *den* moest staan: zo zegt men b. v. in naarvolging der beste Schrijvers; *het volk koomt op* de *been*, *een leger in* de *wapen brengen*, *jemand onder* de *voet werpen*, *wij zullen* de *gevangene visch straks eten*. De reden is, om dat die naamwoor-

* * *

den een verzamelenden zin hebben, en als meerv. gebruikt worden, of meervoudige zijn met afkorting van den meerv. uitgang *en*; als of 'er gezegd wierd *het volk koomt op de benen*; *in de wapenen*, *onder de voeten*, *de visschen*. Men zegt ook *alle ding*, *alle man*, waar over wij onder §. XXXII. nader spreken zullen. Zie over dit alles KLUIT bij HOOGSTR. op *been*, HUYD. *Pr*. bl. 291-300, TEN KATE I. 395, 396.

3. Woorden, die uit twe naamwoorden zijn saamgesteld, behouden het geslacht van het laatste woord der samenstelling; b. v. *rechtsgeleerdheid* vr. Zo blijft ook het zelfstandige naamwoord zijn geslacht behouden, wanneer een van onze afscheidelijke voorzetsels 'er voor koomt; b. v. *gang* m., zo ook *ingang*, *doorgang*; *grond* m., *afgrond* m; *breuk* vr, *afbreuk*, *inbreuk* vr. Maar wanneer een onafscheidelijk voorzetsel voor een naamw. koomt, b. v. *verstand*, *beslag*, dan behoudt het naamwoord niet altijd, maar slechts in sommige gevallen, zijn geslacht. Waar over gij den nauwkeurigen TEN KATE kunt inzien I. d. bl. 406-410 en HUYD. *Pr*. bl. 47.

4. In sommige woorden heeft een verloop van geslachten plaats: zo was *beest* oudtijds vr. maar nu heeft het onzijdige geslacht reeds stand gegrepen. Sommige hebben door den tijd twe geslachten aangenomen, b. v. *smaad* m. en vr. Sommige drie, als *sneeuw*, *slag*. zie KLUIT op alle deze genoemde woorden. Men moet het gebruikelijkste volgen.

* * *

Meer bijzondere en algemene waarnemingen omtrent de bepaling van de onderscheidene geslachten der naamwoorden zullen wij nu niet bijbrengen. En dan zult gij billijk denken, dat 'er duizend woorden overblijven, welker geslacht men uit de opgegevene waarnemingen niet ontdekken kan. Men moet hier het gebruik raadplegen, en daar in hebben wij HOOGSTRATEN, en KLUIT in de uitgegevene *Geslachtlijst*, tot goede leidslieden.

Onze Schrijver liet hier in zijn handschrift een klein lijstje van manlijke, een diergelijk van vrouwelijke, en een van onzijdige, naamwoorden, volgen. Doch dit laten wij achter, om dat het geslacht van vele dier woorden uit onze genoemde waarnemingen kenbaar is, en men een groter lijst der gebruikelijkste woorden nodig heeft, gelijk het ook ongemaklijk is een woord, veeltijds in alle die drie lijstjes, naar zijn geslacht, op te zoeken.

Wij zullen daarom aan het einde van dit werkje een grotere naamlijst, naar de orde der letteren, laten volgen, waar in men gemaklijk de voornaamste woorden zal kunnen opslaan, en hun geslacht 'er bij aangetekend vinden; waar van men het bewijs, tevens met de woorden, die bij ons ontbreken, opzoeken kan in de genoemde *Geslachtlijst* van HOOGSTR. door KLUIT uitgegeven, [vooral den nieuwen druk van 1783, welken hij nu alleen voor den zijnen erkent: Voorr. bl. 12. In welke Voorrede algemene regels omtrent de geslachten opgegeven, en beoordeeld, worden.]

§. XXI.

Van de *Valbuiginge.*

De *Valbuiging*, *Verbuiging*, of *Buiging*, is ene stelling, of verandering der naamwoorden (of die 'er voor in plaats komen), met derzelver toebehoren (Voorlid, of Voornaam, en Bijnaam), naar vereisch van ieders geslacht, en getal, in zekere Naamgevallen.

Een *Naamval* of *Naamgeval* is een geval of gelegenheid, waar in een persoon of zaak, door het naamwoord betekend, gesteld wordt; het zij als werkende (of ook iets zijnde, of wordende) of bewerkt; het zij als iets ontvangende, of dervende; het zij die als eigenaar van iets, of eindelijk als aangesproken, aangemerkt worde.

Dus zijn 'er zes Naamgevallen, waar in een persoon, of zaak, genoemd kan worden.

1. de *Werker*; van wien men getuigt, dat hij iets doet, is, of wordt:

2. de *Eigenaar*; dien men iets eigent:

3. de *Ontvanger*; dien men aanmerkt als iets gegeven:

4. de *Lijder*; of de bewerkte, die de werking ondergaat:

5. de *Toehoorder*; die aangesproken, of wien iets toegeroepen, wordt:

6. de

6. de *Derver*; die men doorgaans aanmerkt als iets ontnomen.

De eerste, en vijfde, vereischen het naamwoord, met zijn voorhebbend, in zijnen *rechten stand*, dat is onveranderd; maar de vier overige, als *gebogen*, of veranderd (39).

§. XXII.

* * *

(39). De *Naamvallen* (*Casus*), waar door de verbuiging (*Declinatio*) geschiedt, worden doorgaans met de Latijnsche namen 1. *Nominativus*, 2. *Genitivus*, 3. *Dativus*, 4. *Accusativus*, 5. *Vocativus*, 6. *Ablativus*, uitgedrukt, of bij ons geheten 1. de *Noemer*, 2. *Teler*, 3. *Gever*, 4. *Aanklager*, 5. *Roeper*, 6. *Nemer*. Aan deze orde is men gewoon: daarom acht ik het best die ook te volgen, en heb, hier naar, des Schrijvers orde veranderd, welke in zijn handschrift dus had, 1. de *Werker*, 2. de *Toeboorder*, 3. de *Eigenaar*, 4. de *Lijder*, 5. de *Ontvanger*, 6. de *Derver*. Hij gebruikt hier min gewone Nederduitsche benamingen, en volgt daar in, schoon met enige verandering, het voetspoor van het Kunstgenootschap *Natura et arte*, en anderen. Dezelve komen met den aart der zake vrij wel over een, gelijk te zien is uit het geen bijgebragt wordt, het welk nader wordt opgehelderd door ELZEVIER *Proev. van nieuwe Nederd. Spraekk.* bl. 50-57. en VAN DER PALM *Spraekk.* II. bl. 6—21. welke hier van ook voorstanders zijn. Wij zullen dit thans niet betwisten, en in onze aan-

* * *

aanmerkingen, om verwarring voor te komen, des Schrijvers namen behouden, of de naamvallen naar onze orde, die de gewone is, den *eersten*, *tweeden*, *derden* enz. noemen. Echter kan ik niet ontveinzen, dat ook deze benamingen des Schrijvers even weinig nauwkeurig zijn, als de gewone, welke laatste men wel volgen kan, wanneer men dezelve niet toepast op de persoonen, of zaken, die door een voorkomend woord uitgedrukt worden, gelijk doorgaans geschiedt, maar op de buiging van het woord zelve: bij voorbeeld *Paulus heeft vele volken het heil van Christus aangeboden*; gij merkt *Paulus* staat hier in den eersten, *Christus* in den tweeden, *Volken* in den derden naamval; nu mogen wij *Paulus* den *Noemer* heten, niet om dat *Paulus* hier iets noemt, maar om dat door deze woordbuiging de persoon, of zaak, genoemd wordt, van welke gesproken wordt; *van Christus* is hier de *Teler*, niet om dat die iets teelt, maar om dat dit woord in zulk eene buiging staat, waar door te kennen gegeven wordt, dat aan hem iets geteeld, of geëigend, wordt; *Volken* heten wij den *Gever*, niet, om dat die iets geven, maar om dat door die woordbuiging aan geduid wordt, dat hun iets gegeven wordt, namelijk *het heil van Christus*. Maar de benoeming van *Aanklager* blijft zeer ongepast. Men zou deze naamvallen duidelijker kunnen heten, *het noemende*, *telende*, *gevende*, *geval* enz. gelijk in de werkwoorden *de gebiedende wijze* enz. Gij kunt over deze benamingen eene keurige Verhandeling vinden van den Heer H. HOUTAM, onlangs uitgegeven in het eerste deel

der

§. XXII.

Van de *Voorleden*, en derzelver buiging.

De *Artikels* of *Voorleden*, ook *Naamleden* en *Geslachtwoorden*, genaamd, zijn voorlopers van de gemene naamwoorden; en wijzen nauwkeuriglijk aan de minder of meerder bepaaldheid van den zin derzelver, neffens het onderscheid van geslachte.

Zij zijn tweederlei: het onbepalende [*Een*] *Ene*, en *Een*; het bepalende *De* en *Het* (40).

* * *

der *Taal-en Dichtl. Oefeningen* van het Leijdsch Genootsch. *Kunst wordt door arbeid verkregen*, bl. 147-168, door welken de oude en gewone benamingen verdedigd worden. VAN DER PALM brengt een voorbeeld bij, waar in alle naamvallen voorkomen: *de vordering van den leerling (des leerlings) geeft den Meester blijdschap; kwijt u dan, ajongelingen! van uwen pligt.*—Nauwkeurig worden alle deze naamvallen door TEN KATE overwogen, I d. bl. 324-328.

(40) Wanneer een naamwoord in den alleronbepaaldsten zin gebruikt wordt, is 'er zelfs het onbepalende lidwoord niet voor. Zo zijn deze spreekwijzen *daar is vuur; daar is een vuur; daar is het vuur* onderscheiden in ene meerdere of mindere bepaaldheid van

Laat mij hier derzelver buiging, ook tot een voorbeeld van die der meeste voornaamwoorden, bijvoegen. (41)

In hunnen rechten stand zijn het manlijke en vrouwlijke even eens, en beide van het onzijdige onderscheiden. Nogthans wordt wegens de welluidendheid de korte zachte *e* van achter *Ene* (gelijk ook van enige Voornamen) altijd of dikwijls, voor al in 't manlijke, achtergelaten. (42)

De buiging geschiedt door de toevoegsels *s*, *n*, of *r*, al naar vereisch; en gewoonlijk ook met hulpe van de voorzetsels *aan* en *van*. Om

* * *

zin. Dit wordt nauwkeuriger ontwikkeld bij TEN KATE I deel bl. 341-345, en voornaamlijk bij KLUIT *Vind. artic. Graec. in N. T. part.* 1 *tom.* 1 *p.* 1-27.

(41) De buiging der voorleden onder de Ouden, en Verwanten, kan men bij TEN KATE vinden I deel bl. 354. 364.

(42) Men beminde oudtijds meer dan nu den uitgang op ene zachte *e*; dus is nu het mannelijke gewoonlijk *een*, het vrouwelijke *ene*, het onzijdige *een*; terwijl de welluidendheid wel eens ene *e* in 't mannelijke bijvoegt, en in 't vrouwelijke afwerpt, voor welk laatste men nauwkeuriger *een'* schrijft, gelijk *een'* ook wel in plaats van *enen* gesteld wordt; zie HUYD. *Pr.* bl. 446, en onze Aanm. 47.

Om de kortheid zijn de gegeven namen der Naamvallen hier gemerkt met hunne eerste letteren.

1. Het onbepalende Voorlid, ook als telwoord, [*Een*,] *Ene*, *Een*.

Het Eenvoud.

	Manlijk.	Vrouwlijk.	Onzijdig
W.	*Ene* of *Een*	*Ene*, of *Een*	*Een*
E.	*Enes* [*Eens*] of *Van enen*	*Ener* of *Van een* [*ene*]	*Eens* of *Van een*
O.	*Aan enen*, of *Enen*	*Aan ene*, of *Ener* (43)	*Aan een* of *Enen*
L.	*Enen*	*Ene*, of *Een*	*Een*
T.	*	*	*
D.	*Van enen*	*Van ene*	*Van een* of *Van enen*

Het Meervoud ontbreekt.

2. Het Bepalende Voorlid *De* en *Het*

Het Eenvoud.

	Manlijk.	Vrouwlijk.	Onzijdig.
W.	*De* (44)	* *De* *	* *Het*
E.	*	*	* *Des*

(43) Dat men in dezen naamvalle in het vrouwelijke billijk *ener*, *der*, zegt wordt bewezen bij Huyd. *Pr.* bl. 379, 380.

(44) In den eersten naamv. van het manl. eenvoud schrijft men verkeerdelijk *den*, gelijk men te dikwijls zegt, en schrijft, *den Apostel spreekt*: zie Kluit bij Hoogstr. *Lijst* bl. 297-299. n. dr. bl. 376-379.

E.	*Des* of *Van den*	*Der* of *Van de*	*Van het* of *Des*
O.	*Den* of *Aan den*	*Aan de* of *Der*	*Aan het* of *Den*
L.	*Den*	*De*	*Het*
T.	*	*	*
D.	*Van den*	*Van de* (45)	*Van het* of *Van den*

Het Meervoud.

W.	*De*	*De*	*De*
E.	*Der* of *Van de*	*Der* of *Van de*	*Der* of *Van de*
O.	*Aan de* of *Den*	*Aan de* of *Der*	*Aan de* of *Den*
L.	*De*	*De*	*De*
T.	*	*	*
D.	*Van de*	*Van de*	*Van de*

De hier en daar onderscheidene buiging geeft aanleiding tot een minder of meerder verhevenheid, of laagheid, van stijl. (36)

§. XXIII.

(45) Oudtijds gebruikte men in dezen naamv. ook *van der*, van waar men nog heeft *op der aarde*, *van der band*, en meer diergelijken; zie Huyd. *Pr.* bl. 169. 170.

(46) Van dit onderscheid tusschen eenen hoogdravenden, deftigen, en gemeenzamen stijl, en het daar uit voortvloeiend verschil in de

spel-

§. XXIII.

Voorbeelden van de *buiging* der naamwoorden, met derzelver voorleden.

1. Met den Artikel *Een*.

Laat de naamwoorden zijn *appel*, *bloem*, *kruid*, waar van het eerste is manlijk, het twede vrouwlijk, het derde onzijdig; gevoegd met enig bijvoegsel, tot beter begrip der onkundigen.

W. (47) *Een appel* van goeden smaak; *een bloem* van bevallige kleur en geur; *een kruid* van gezond gebruik; zijn vruchten van den hof.

* * *

spelling spreekt TEN KATE I deel bl. 334. en volgg. Doch ik twijfel, of dit wel op goede gronden geschiedt, en die veranderingen niet liever aan de welluidendheid zouden moeten worden toegeschreven, of aan enen meer of minder verouderden spreektrant.

(47) Oudtijds gingen de naamwoorden uit op ene zachte *e*; zie KLUIT bij HOOGSTR. *Lijst*. bl. 511-513, n. dr. bl. 634; onze aanmerk. bl. 26; VERWER in enen brief aan RELAND achter den ouderen druk van HOOGSTR. *Lijst* bl. 479--491; daar dit beweerd wordt tegen MOONEN in zijnen brief, die ook daar [illegible]

E. (48) De goede smaak *eens appels* of *van enen appel*; de aanminnige kleur en geur

* * *

ter plaatze te vinden is, bl. 435 en volg. Maar in vervolg van tijd spelde men met meer verkorting, en sneed de *e* achter af; hoewel dezelve, vooral in de verbogene naamvallen, meermalen behouden wordt, of mag worden: b. v. *vermaninge*, *mensche*, *ruste*, *zone*, *wille*. ELZEVIER houdt de *e* noodzaaklijk in den derden, en zesden, naamval *Spr.* bl. 57, 58.

(48) De twede naamval is gelijk aan den eersten in vrouwlijke naamwoorden, *de stad*, *der stad*: ook in het manlijke, en onzijdige, wanneer de buiging geschiedt met *van*, b. v. *van enen appel*, *van enen man*, *van een kind*. — Buigt men met *eens*, of *des*, dan hebben manlijke, en onzijdige, woorden in den tweden naamval *es* of *s* achter aan, *des geestes*, *des mans*, *eens kinds*; zo ook, wanneer de buiging geschiedt zonder voorlid, b. v. *die vrouw heeft mans krachten*, in welken gevalle de twede naamval staan moet voor het woord, waar van hij afhangt; zie TEN KATE 351-353. NYL. 60-62. Even zo worden ook vrouwlijke woorden wel met *s* gebogen, *'s moeders goed*, *mijn dochters man*, gelijk de vrouwl. eigene namen *Rachels kinderen*, *Eva's zonde*, zie TEN KATE I. 394, 395. en 465 bij het woord *zee*, MOON. bl. 101, 102. Sommige manl. en onzijdige woorden vereischen in den tweden naamval den

uit

geur *ener bloem*, of *van ene bloem*; het nuttige gebruik *eens kruids* of *van een kruid*; vermanen ons van 's Hemels goedheid.

O. De lieve zon geeft *aan enen appel*; *aan ene bloeme*, of *ener bloeme*; *aan een kruid* van gezond gebruik; alle wenschelijke vereischten.

L. Daar door mogen wij *enen appel* eten; *ene bloem* in derzelver lieflijkheid beschouwen, en ruiken; *een kruid* van onzen akker; tot gezondheid gebruiken.

T. *

D. Dan kan men tot verfrissching *van enen appel* eten; *van ene bloeme* gebruik maken; *van een kruid*, tot levens onderhoud geschapen; nuttigen.

2. Met den Artikel *De*.

Laat de naamwoorden, naar de drie geslachten, zijn *heer*, *vrouw*, *kind*.

* * *

uitgang *en* in *des Heren*, *Graven*, *menschen*, *harten*, enz. welke een overblijffel schijnt van de oude verbuiging; zie TEN KATE I. 392-395, die hier toe ook den uitgang *sen* in eigene namen brengt, b. v. *Gerrit Jokobsen*. Men zou echter *sen* ook als ene verkorting van *zoon* kunnen aanmerken. De uitgang *en* heeft ook plaats bij sommige vrouwl. woorden, *mijn vrouwen moeder*.

Het Eenvoud.

W. *De heer, de vrouw, het kind.*
E. *Des heren, der vrouw, des kinds;* of *van den heer, van de vrouw, van het kind!*
O. *Aan den heer, aan de vrouwe, aan het kind;* of *den here, der vrouwe, den kinde* (49).
L. *Den heer, de vrouw, het kind.*
T. *O heer, vrouw, kind!*
D. *Van den here* of *heer, van de vrouwe, van het kind,* of *van den kinde* (49)

Het Meervoud (50)

W. *De heren, vrouwen, kinderen.*
E. *Der* [of *van de*] *heren, vrouwen, kinderen.*

O. *Aan*

* * *

(49) De derde en zesde naamval van het onzijdige, met *den* of *enen* gebogen, eischen ene *e* achter aan, b. v. *den volgenden geslachte, uit den gelove:* zie KLUIT bij HOOGSTR. *Lijst.* bl. 53, 54.

(50) De uitgang van het meervoudige is *en*, als *borsten, benen;* of *s*, als *lopers;* of *en* en *s*, als *mans mannen, broeders broederen;* of *eren*, als *gemoederen;* of *en* en *eren*, als *volken volkeren, benen beenderen;* dit alles wordt

O. *Aan de* of *den heeren*, *aan de* of *der vrouwen*, *aan de* of *den kinderen*.
L. *De heren*, *vrouwen*, *kinderen*.
T. *O heren*, *vrouwen*, *kinderen!*
D. *Van de heren*, *vrouwen*, *kinderen*. (51)

§. XXIV.

Van de *Bijvoeglijke* naamwoorden.

Een *Bijnaamwoord*, of *Bijvoeglijk Naamwoord*, is een woord, dat de hoedanigheid, of stoffe, der dingen, door het naamwoord benoemd, aanduidt, het welk in zijnen eigenen

* * *

wordt nauwkeuriger ontwikkeld door TEN KATE I. 382-391; die 'er ook *ens* bijvoegt in *begeertens*, *belangens*, doch ten onrechte volgens de *Proeve* van het Genootsch. *Dulces ante omnia Musae* bl. 100-102. —— Bij sommige woorden heeft geen meervoud plaats, waar van MOONEN ene lijst geeft, bl. 80-83, die echter hare uitzonderingen heeft.

(51) Men moet omtrent de buiging der naamw. nog aanmerken, dat zulken, die in de laatste lettergrepe een korten klinker hebben, den laatsten medeklinker verdubbelen, als *katten*, *eigenschappen*; zie TEN KATE I. 386, 387. —— Ook zoude men, in naarvolging van MOON., ELZEV., V. D. PALM, en anderen, naar de onderscheidene buiging der woorden, onderscheidene rangen van buigingen kunnen stellen. Maar men verwart ligt in nodeloze onderscheidingen.

ftand onmiddelijk voor het naamwoord geplaatst wordt.

Die de *hoedanigheid* der dingen beschrijven zijn menigvuldig; en zien op derzelver waarde, gestalte, grootte, enz. als *goed*, *kwaad*; *rond*, *vierkant*; *groot*, *klein*; *wit*, *zwart*.

Die de *stoffe* der dingen beschrijven zijn daar van afgeleid door het bijvoegen van *en*: b. v. van *goud* koomt *gouden*; van *zilver*, *zilveren*; van *tin*, *tinnen* enz. Dus zegt, en schrijft, men een *gouden* ring, *zilveren* kop, *tinnen* schotel, *koperen* ketel, *zijden* kleed, *wollen* lap, *roggen* brood, *tarwen* bol.

Zij blijven dus in alle geslachten, getallen, en gevallen, onveranderd. (52)

§. XXV.

* * *

(52) De uitgang *en* in stoffelijke bijnaamwoorden wordt door TEN KATE I. 393. als een veroudérde twede naamval aangezien. Wat hier van zij: die uitgang onderscheidt ten minsten dit soort van bijv. woorden, en is hun wezenlijk kenmerk. Ten onrechte werpt MOONEN dan in het vrouwl. de *n* achter af, bl. 51; gelijk door HUYD. uit de Oudheid voldongen wordt *Pr.* bl. 348-352, 367, 368; zie ook KLUIT bij HOOGSTR. *Lijst.* bl. 175-178, n. dr. bl. 225, die tevens vrij betooglijk beweert, dat deze woorden door bijvoeging van *e*, en *en*, wel verbogen mogen worden, b. v. *goudene vaten*. Doch deze buiging wordt weggelaten, man-

§. XXV.

Van de *buiging* der bijvoeglijke naamwoorden, gepaard met hun volgend zelfstandige.

Het Eenvoud.

De Werker.

Hier heeft men drieërlei gelegenheid der bijnamen waar te nemen.

1.) Voor manlijke naamwoorden, met het onbepalende lidwoord *een*, en die in hunne betekenisse enige *waardigheid*, of *bedrijf*, te kennen geven, als *koning*, *Prins*, *heer*, *knecht* enz., insgelijks *man*, *mensch*, *Christen*; wordt het bijnaamwoord zaaklijk zonder achtergevoegde *e* vereischt: b. v. een *magtig* koning, een *goed* Prins, een *doorluchtig* Vorst, een *groot* heer, een *verstandig* meester, een *getrouw* knecht, een *geleerd* man, een *zondig* mensch, een *innig* Christen.

2.) Voor manlijke naamwoorden, ook met den artikel *een*, die van gemelde bedrijvende betekenis niet zijn, als *zoon*, *leeuw*, *bond*

* * *

wanneer ze enen te langen staart maakt, of kwalijk luidt: zo zegt men *enen zilveren beker*, of *zilveren bekers kopen*, niet *zilverenen* of *zilverene*.

bond enz., moet de bijnaam met *e* geschreven worden, zo wel als voor de vrouwlijke namen; doch het onzijdige zonder *e*: b. v. in 't manl. een *lieve* zoon, een *felle* leeuw, een *boze* hond; in 't vrouwl. een *lieve* dochter, een *milde* gave, een *goede* daad; in 't onzijdige een *lief* kind, een *sterk* paard, een *goed* werk.

3.) Maar wanneer het naamw. wegens den voorafgaanden artikel *de*, *het*, of enig ander voornaamw., van ene *bepaalde betekenisse* is; dan moet de bijnaam, ook voor het onzijdige, en voor de gemelde bedrijvende manlijke naamw. met *e* geschreven worden: b. v. in 't manl. de *magtige* koning, de *grote* heer, de *geleerde* man; in 't onzijdige het *lieve* kind, het *sterke* paard, het *goede* werk. (53)

De Toehoorder.

Hier is het naamwoord wegens de aanspraak bepaald, diensvolgens vereischt de bijnaam, ge-

* * *

(53) Het geen hier aangemerkt wordt van de buiging der bijv. naamw. met een zelfst. naamw. wordt breder beredeneerd door den nauwkeurigen TEN KATE I. 365-376, en HUYD. *Pr.* bl. 190-194. En het onderzoek daar van is van te groten omslag, dan dat wij 'er ons, in een kort bestek, mede bemoeien kunnen.

gelijk het even voorgaande, de *e* achter aan in alle geslachten: b. v. o *magtige* koning! o *grote* heer! o *geleerde* man! mijn *lieve* kind!

De Eigenaar, Ontvanger, Lijder, Derver.

Die van de *eerste* gelegenheid houden zich in alle verbogen gevallen onveranderlijk: b. v.

E. De troon van enen of een' *magtig* koning.

O. Aan een' of een' *doorlugtig* Vorst hulde doen.

L. Een *goed* Prins eerbiedig beminnen.

D. Van een' *getrouw* vader alle behoefte ontvangen. (54)

* * *

(54) Wanneer deze bijv. naamw. hier niet gebogen worden, zou men ze als bijwoorden (*adverbia*) kunnen aanmerken, of deze onveranderlijkheid uit de welluidendheid afleiden: maar dan eischt deze zelfde welluidendheid, dat ook het voorlid *een* onverbogen zij, en men niet zegge *de troon van enen*, maar *van een magtig koning*. Daar is echter weinig reden, waarom men deze bijv. woorden onverbuiglijk stelle, ten zij men denke, dat ze dan enen algemenen zin aanduiden. TEN KATE merkt ook aan, I. 378, dat bijv. woorden, die van een stad, of land, ontleend

Die van de *tweede* gelegenheid, met den artikel *een*, hebben in de drie geslachten, als volgt:

E. De beminnelijkheid eens *lieven* zoons, of van enen *lieven* zoon; ener of van ene *lieve* dochter; eens *lieven kinds*, of van een *lief* kind.

O. Enen *lieven*, of aan enen *lieven zone*; ener of aan ene *lieve* dochter; aan een *lief* kind, of enen *lieven* kinde; goede giften geven.

L. Enen *lieven* zoon; ene *lieve* dochter; een *lief* kind wel opvoeden.

D. Van enen *lieven* zone; van ene *lieve* dochter; van een *lief* kind; kinderlijke liefde ontvangen.

Die van de *derde* gelegenheid, met den artikel *de*, *het*, worden in de drie geslachten dus gebogen.

E. Des *magtigen* konings of van den *magtigen* koning; der of van de *hoge* Overheid; van het *groene* veld, of des *groenen* velds.

O. Den of aan den *magtigen* koning; der of aan de *hoge* Overheid; aan het *groene* veld, of den *groenen* velde.

L. Den

* * *

leend zijn, en op *er* uitgaan, onverbuiglijk zijn, *Amsterdammer schippers* enz. Ene te lange staart, die deze woorden hier door krijgen, en die wanluidend zijn zou, schijnt hier van de reden te zijn.

L. Den *magtigen* koning: de *hoge* Overheid; het *groene* veld.

D. Van den *magtigen* koning; van de *hoge* Overheid, van het *groene* veld.

Het Meervoud.

Die van de laatste, met den artikel *de*, *het*, zijn alleenlijk meervoudig. Zij vereischen in alle geslachten, en gevallen, den uitgang in *e*: *magtige*, *hoge*, *groene*.

§. XXVI.

Van de *Vergroting* der bijnaamwoorden.

De *Vergroting* der bijnamen is ene verheffing, of verlaging, van derzelver betekenisse tot het volgende naamwoord; in vergelijking van nog één, twe, of meer diergelijke dingen; het zij als dezen te bovengaande, of allen overtreffende. Want van twe dingen kan het ene wel groter wezen, dan het andere, maar niet het grootste; hier toe worden ten minsten drie vereischt.

Men noemt dan drie trappen van vergelijking de *Stellende*, de *Vergrotende*, de *Overtreffende* (55). De eerste heeft den bijnaam op zich

(55) Taalkundigen noemen deze trappen van vergelijking den *Positivus*, *Comparativus*, en *Superlativus*.

zich zelven, de beide volgende zijn twe graden van verhoging. Het gewone kenteken van den eersten is het toevoegsel *er*, van den laatsten *st*, achter het wezenlijke van den bijnaam. Deze drie trappen van vergelijking worden in de volgende voorbeelden gezien: *breed*, *breder*, *breedst*; *groot*, *groter*, *grootst*; *hoog*, *hoger*, *hoogst*; *min*, *minder*, *minst*; *mooi*, *mooier*, *mooist*: (56) bij

* * *

(56) De Vergrotende, of twede trap, gemaakt door een achtergevoegd *er*, neemt, om de gemaklijkheid der uitspraak, wel een medeklinker voor *er* aan: zo zegt men van *zwaar*, *zwaarder*, in plaats van *zwarer*. — En, wanneer de laatste klinker kort is, wordt, naar aanm. 51, de laatste medeklinker in de vergroting verdubbeld: zo koomt van *tam snel*, *tammer*, *sneller*. — Men houdt dezen tweden trap doorgaans ook, met TEN KATE I. 328, onverbuiglijk: doch, de aart der bijv. woorden billijkt de buiging, ten zij ene te lange staart wanluidendheid verwekte: men mag dan zeggen *enen hogeren berg beklimmen*, beter dan *enen hoger berg*; en *enen verhevener smaak hebben*, beter dan *enen verhevenern*; zie aanm. 54. — Die zelfde langstaartigheid, en wanluidendheid, verbiedt meermalen de buiging met *er* of *st*, oudtijds *est*, en eischt het gebruik van *meer*, *zeer*, *boven*, of *meest*, met den stellenden trap; zie §. XL. Gelijk ook sommige woorden, uit hoofde van

bij het laatste wordt dikwijls *aller* gevoegd *allergrootst*, *allerhoogst*, waar van het naamwoord *Allerhoogste* is. (57)

In de vergelijking van twe zaken wordt *als* vereischt bij de gelijkheid met het Stellende; maar *dan* bij het Vergrotende: b.v. *Wie was ooit zo een wijs, rijk, en heerlijk, Koning* als *Salomo? Onze Heer Jezus, Koning der Koningen, en Heer der Heren, is meerder* dan *Salomo*. (58)

§. XXVII.

* * *

van hunne betekenisse, gene vergroting gedogen. Dit alles kan elk in de bijzondere gevallen ligt merken, en hier uit, onder vergelijkinge van onze 52 aanm., opmaken, dat ook de stoffelijke bijnaamwoorden bezwaarlijk vergroot kunnen worden.

(57) Dit voorgevoegd *aller* beduidt den hoogsten trap, *allersterkst*: zie HUYD. *Pr*. bl. 85-87.

(58) Ter bevestiging van het geen hier over *als* en *dan* gezegd wordt kan men HUYD. zien in zijne *Pr*. bl. 28-34, 460, 461, 623, en *aanmerk. op* MEL. STOKE *Rijmkron*. I. d. bl. 169, 179. benevens de *Proev*. van *Dulces ante omnia Musae* bl. 145, 146.

§. XXVII.

Van de buiging der bijvoegl. naamw., als ze zonder een volgend zelfstandige geschreven worden.

Wanneer, bij wijze van uitlating des naamwoords, het bijnaamwoord alleen staat, behoudt het echter zijne betrekking op het naamwoord, dieswegen vereischt het ene buiging, als of 'er het naamwoord bijstond. Laat tot een voorbeeld zijn *de vrome Christen en Christenen.*

	Eenvoud.	Meervoud.
W.	*De vrome....*	*De vrome....*
E.	*Des vromen.*	*Der vrome.*
O.	*Aan den* of *den vromen.*	*Aan de* of *den vrome.*
L.	*Den vromen.*	*De vrome.*
T.	*O vrome!*	*O. vrome!*
D.	*Van den vromen.*	*Van de vrome.*

Maar wanneer het bijnaamwoord, door voorvoeging van een ander, in een zelfstandig woord veranderd is, of anders op zich zelf als zodanig voorkoomt, dan is de buiging gelijk een manlijk zelfstandig naamwoord: bij voorbeeld.

Een-

Eenvoud.	Meervoud.
W. *De oprechte vrome.*	*De oprechte vromen.*
E. *Des oprechten vromen* of *van den oprechten vrome.*	*Der* of *van de oprechte vromen.*
O. *Aan den oprechten vrome.*	*Aan de* of *den oprechte vromen.*
L. *Den oprechten vrome.*	*De oprechte vromen.*
T. *O oprechte vrome!*	*O oprechte vromen!*
D. *Van den oprechten vrome.*	*Van de oprechte vromen.* (59)

§. XXVIII.

* * *

(59) In het voorbeeld van onzen Schrijver luidt *vromen* in den tweeden, derden, vierden, en zesden, naamv. van het eenvoudige beter dan *vrome*: en dan volgt het den aart der bijv. naamw.; schoon het, bij uitlating, den zin heeft van een zelfst., gelijk ook *verlos ons van den bozen.* Althans in het meerv. moet in zulken gevalle, mijns bedunkens, altijd de *n* achteraan zijn, gelijk de Schrijver ook *vromen* stelt in naarvolging van VONDEL, en anderen: zie HUYD. *Pr.* bl. 10. P. C. HOOFD heeft echter hier over zwarigheid, in zijne XI, XXVI, XXIX, XXXIII, XXXIX, XLI. *Waarnem.* achter TEN KATE I d. Zo wel als SEWEL in de *twemaand. uittreks.* Jul. 1702. bl. 105. — Wanneer twe bijv. naamw. samgevoegd worden, en het eerste betrekkelijk is op het twede, dan wordt het als een bijwoord

§. XXVIII.

Van de *Voornaamwoorden*.

Een *Voornaamwoord* is een woord, dat in den ſtand van een zelfſt. of bijv. naamw. geſteld een perſoon of zaak aanduidt, die iets doet, lijdt, is, of wordt.

Ze zijn menigvuldig: ik zal 'er de volgenden van melden. Daar zijn.

1. *Perſoonlijke: ik, gij*, beide manl. en vrouwl.; *hij* manlijk; *zij* vrouwl; *het* een onzijdig verhaalwoord; en *men* een algemeen perſoonlijk woord.

2. *Vragende: wie?* en *wat? welke?* en *welk?* (60)

3. *Aanwijzende: die* en *dat; deze, gene, dit; deze* en *gene, deze* en *die, dit* en *dat; dezelve, het zelve*, of *zelfde* (61); *ene, een; gene*

* * *

woord gebruikt zonder verbuiging b. v. *aangenaam*, in deze uitdrukking *een aangenaam riekende bloem:* maar wanneer beide bijv. naamw. hun opzicht hebben op het volgende zelfſt., dan wordenze beide gebogen, b. v. *eene oude zorgdragende Moeder.*

(60) Voeg 'er bij *welk een? hoedanig een? wat voor een?*

(61) Over het onderſcheid tuſſchen *dezelve* en *dezelfde* zie Huyd. *Pr.* bl. 424, 426, 427, 432.

gene en *geen*; *enige*; *sommige*, *vele*, *andere*; *iemand*, *niemand*; *een iegelijk*, *dusdanig*, *zodanig*, *zulk een*; enz. (62)

4. *Betreklijke* tot personen of zaken te voren genoemd: *die*, *dat*, *welke*, of *dewelke*, *het gene* (63).

5. *Bezitlijke:* als bijvoeglijk, *mijne*, *uwe*, *zijne*, *hare*, *onze*, *hunne*, [*mijn*, *uw* enz.] Daar van als zelfstandig *de mijne*, *de uwe* enz.; [*het mijne*, *het uwe* enz.] (64)

§. XXIX.

Van de buiging der *Persoonlijke* voornaamwoorden.

Laat mij, uit den hoop, eerst de *Per-*

* * *

(62) Voeg 'er bij *alle*, *allerhande*, *allerlei*, *elk*, *elk een*, *ieder*, *ieder een*, *elkander*, *dergelijke*, *eenlijke*, *menige*, *beide*, *iets*, *niets*, *alles*. Ook kan men de vragende voornaamw. beantwoorden met de persoonlijke.

(63) Over *de gene*, *het gene* zie HUYD. *Pr.* bl. 619, 620.

(64) Wij kunnen de *Wederkerende* voornaamw. als ene zesde soort bijbrengen, *zich*, *zijn*, *hun*, *haar*; waar omtrent men dikwijls deerlijk mistast, en waar over ik den kundigen HUYD. *Pr.* bl. 422—434. ter aandachtige lezing aanprijze: schoon VERWER deze feilen verschoont in de *Boekz. Mai.* 1708. bl. 555.

scanlijke verbuigen: dan de vragers, ieder met een aawijzend voornaamw. tot antwoord, ten voorbeelde van anderen, verbogen voorstellen.

In de buiging der eersten heeft men drie personen te onderscheiden: want de ingevoerde spreker gewaagt in den eersten persoon *van zich zelven*; in den tweden persoon spreekt hij *tot* enen anderen; in den derden verhaalt hij *van* enen anderen.

De verbuiging is als volgt. (65)

Een-

* * *

(65) Meermalen begaat men enen misslag in 't gebruik van *hun*, *hen*, *haar*. *Haar* is vrouwlijk, en heeft plaats in de verbogene naamv. van beide getallen. *Hun*, en *hen*, is manlijk, en onzijdig, doch *hun* koomt in den tweden, derden, en zesden naamv. van het meervoud, en *hen* in den vierden. Huyd. brengt *Pr.* bl. 105. een voorbeeld bij, waar uit men het onderscheid van deze voornaamw. in alle naamv. duidelijk kennen, en gemakkelijk onthouden kan: zij *zijn goede vrinden*, *doch geen* hunner *behaagt mij*; *ook behaag ik* hun *niet*; *echter haat ik* hen *niet*; *maar zal mij wel van* hun *wachten*. Sommige onderscheiden ook *haar* en *heur*, *hare* en *heure*, als of *heur* meervoudig ware: zie Ampz. bl. 74, 75. Doch, mijns oordeels, is deze onderscheiding zonder grond, en is slechts een verschillende tongval. ten Kate schijnt ze ook niet te onderscheiden I. d. bl. 471.

Eenvoud.

W. *Ik, gij, hij, zij.*
E. *Van mij, van u, van hem, van haar.*
O. *Aan mij, aan u, aan hem, aan haar.*
L. *Mij, u, hem, haar.*
T. *Gij*, of *O gij!*
D. *Van mij, van u, van hem, van haar.*

Meervoud.

W. *Wij, gij, zij.*
E. *Van ons, van u, van hun, van haar.*
O. *Aan ons, aan u, aan hun, aan haar.*
L. *Ons, u, hen, haar.*
T. --- *Gij*, of *O gij!*
D. *Van ons, van u, van hun, van haar.*

§. XXX.

Bijvoegsel dezer buiging, tot nuttige onderscheiding.

Laat mij tot nuttige onderscheiding hier bij nog aantekenen:

1) Offchoon de *Eigenaar*, en *Derver*, een zelfde gedaante heeft; is nogthans de uitspraak zo wel als de zin onderscheiden: want in den eersten valt de klemtoon op *mij*, *u*, *hem*, maar in den laatsten op *van*: bij voorbeeld;

in den *Eigen. dit is een kind van* mij; in den *Derver*, *ik liet mijn kind* van *mij gaan*.

2) De *Eigenaar* heeft ook anders wel *mijnes*, *uwes*, *zijnes heren*, [of *mijns*, *uws*, *zijns*]; en *mijner*, *uwer*, *zijner*, *harer*, *onzer*, *hunner*: bij voorbeeld; wiens is dat? *Dat is mijnes*, *uwes*, [*mijns*, *uws*] enz. *Hij gedenkt mijner*, *uwer*, *zijner* enz.; dit laatste wordt echter in den *Ontvanger* zeer eigen uitgedrukt, *hij gedenkt aan mij*, *u*, *hem* enz.

3) Dewijl in den tweden persoon, na de uitwerping van *du* en *dij*, uit de schrijftaal, het eenvoud, en meervoud, *gij*, en *u*, aan elkander gelijk is; zo voegt men 'er wel ten kenteken van het meervoud *lieden* (van personen alleen gebruiklijk) achter aan, als *gij lieden*, *u lieden* (66).

4) Wanneer de gestelde spreker van den derden persoon verhaalt, dat hij, of zij, niet omtrent een anderen, maar omtrent zich zelven

* * *

(66) Oudtijds zeide men in den eersten naamv. van het eenvoud *du*, in de verbogene *dij*; in het andere naamv. *u*. Een zekere soort van beleefdheid schijnt de oorzaak te zijn, dat men naderhand ook in het eenv. *gij*, en *u*, sprak, met verwerping van *du*, en *dij*: zo wordt ook *lieden* doorgaans achtergelaten, wanneer het meervoud van elders kenbaar is; zie TEN KATE I. 471-473.

ven werkzaam is; dan gebruikt men het wederkerige *zich* in ſtede van *hem*, *haar*, *hen*, *hun*. (67) Bij voorbeeld; men zegge, en ſchrijve, onderſcheidenlijk, in den *Eigen*: *Hij is een liefhebber van hem*; en *hij is een liefhebber van zich*: in den *Lijder*, hij *beklaagde hem*, *ach mijn Broeder!* en *hij beklaagde zich*, *zeggende*, *wat heb ik gedaan!* (68).

§. XXXI.

Buiging van den vragenden voornaam *wie?* en *wat?* met de aanwijzende *die*, *dat* (69), als zelfſtandig; en van *wat* als bijvoeglijk.

De verbuiging der eerſten als zelfſtandig zij dus.

* * *

(67) Omtrent het gebruik van *zich*, *zijn*, *hun*, *haar* hebben wij num. 64. Huyd. aangewezen.

(68) Wij moeten hier bij nog aanmerken, dat men in enen gemeenzamen ſtijl, bij verkorting, in plaats van *mij* enz. ook *me*, *ge*, *we*, *ze*, zegge; zelfs ook in den vierden naamv. van het meerv. gebruikt men *ze*, waar in de Ouden voorgaan, naar ten Kate I. 473, 474, waar over Ampz. te ruim oordeelt bl. 75. en het welk Verwer in dit geval geheel verwerpt *Boekz. Mai* 1708. bl. 541.

(69) Men kan op *wie*, en *wat*, ook antwoorden *deze*, *dit*, waar van de buiging in de volg.

Het Eenvoud.

	Manlijk.	Vrouwlijk.	Onzijdig.
W.	*Wie?*	*wie?*	*wat* is het?
	Die	*die*	*dat* is het.
E.	*Wiens*, of *van wien?*	*van wie?* (70)	*waar van?*
	Diens, of *van dien*	*van die*	*daar van.*
O.	*Wien* of *aan wien?*	*wie*, of *aan wie?*	*waar aan?*
	Dien, of *aan dien*	*die*, of *aan die*	*daar aan.*
L.	*Wien?*	*wie?*	*wat?*
	Dien	*die*	*dat.*
D.	*Van wien?*	*van wie?*	*waar van?*
	Van dien	*van die*	*daar van.*

Het

* * *

volg. § wordt voorgesteld: maar dan wordt in den tweden, zesden, en derden, naamv. van het onzijd. eenv. geantwoord *hier van*, *hier aan*.

(70) VERWER stelt, in de *Boekz.* v. *Mai* 1708 bl. 541. *wies*, *dies*, en bij verandering van *s* in *r* *wier*, *dier*, in den tweden naamv. van het vrouwl. eenv. Ik houd het met den aart der andere voornaamw. overeenkomstiger, in het manl. eenv. te zeggen *wiens*, *diens*, *dies*; in het vrouwlijk *wier*, *dier*; en in het meerv. in beide geslachten *wier*, *dier*: zo denkt HOOFD ook in zijne LXX en LXXII. *waarnem.* achter TEN KATE I. d.

Het Meervoud.

	Manlijk.	Vrouwlijk.
W. en L.	*Wie?*	*Wie* zijn het?
	Die	*die* zijn het.
E. en D.	*Van wie?* (70)	*van wie?* (70)
	Van die	*van die.*
O.	*Wien*, of *aan wie?*	*aan wie?*
	Dien, of *aan die*	*aan die.*

Het meerv. van ons onzijdige *wat*, als zelfstandig, ontbreekt: maar wanneer het bijvoeglijk gebruikt wordt, onderzoekende naar de hoedanigheid van personen, of zaken, dan heeft het zelve plaats in alle geslachten, en gevallen, van beide getallen: als

Het Eenvoud.

W. en L. *Wat* man, vrouw, kind?
E. en D. *Van wat* man, vrouw, kind?
O. *Aan wat* man, vrouw, kind?

Het Meervoud

Is even eens: zet slechts, mannen, vrouwen, kinderen.

Het antwoord aan dezen vrager kan zoda-

danig wezen. *Wat* man leeft 'er, die den dood niet zien zal? *Zodanig een* niemand, wie hij ook zij.

§. XXXII.

Verbuiging van het vragende voornaamwoord *welke*, *welk*; met het aanwijzende *deze*, *dit*, tot antwoord; beide bijvoeglijk.

Deze vrager begeert aanwijs van dezen, of genen, uit ene zekere veelheid: zie hier de volgende buiging.

Het Eenvoud.

W.	*Welke* man?	*welke* vrouw?	*welk* kind?
	Deze	*deze.*	*dit.*
E.	*Van welken?*	*van welke?*	*van welk?*
	[*welks*]?	[*welker*]?	[*welks*]?
	Van dezen	*van deze*	*van dit*
	[*dezes*]	[*dezer*]	[*dezes*].
O.	*Aan welken?*	*aan welke?*	*aan welk?* of *welken?*
	Aan dezen	*aan deze*	*aan dit*, of *dezen.*
L.	*Welken?*	*welke?*	*welk?*
	Dezen	*deze*	*dit.*
D.	*Van welken?*	*van welke*	*van welk?*
	van dezen	*van deze*	*van dit.*

Het

Het Meervoud.

W. en L.	*Welke* mannen?	*welke* vrouwen?	*welke* kinderen?
	Deze	*deze*	*deze.*
E.	*Van welke* [*welker*]?	*van welke* [*welker*]?	*van welke* [*welker*]?
	van deze [*dezer*]	*van deze* [*dezer*]	*van deze* [*dezer*].
O.	*Aan welke* of *welken*?	*aan welke*?	*aan welke*, of *welken*?
	Aan deze of *dezen*	*aan deze*	*aan deze* of *dezen.*
D.	*van welke*?	*van welke*?	*van welke*?
	van deze	*van deze.*	*van deze.*(71)

* * *

(71) Wij hebben nog een, en ander, omtrent de buiging der voornaamw. aantemerken. Sommige volgen den trant der bijv. naamw. als *mijn*, *mijne*, *uw*, *zijn*, *hun*, *haar*, *hoedanige*, *sommige*, *etlijke*, *vele* enz. met dat onderscheid, dat zij in den tweden naamv. van het meerv. ook in *er* uitgaan, zonder een voorgevoegd *van*; b. v. *het is sommiger*, *ja veler menschen lot*, *onverwacht te sterven*; *althans dit was het lot mijner ouderen*: de reden hier van is, om dat die woorden geen *der*, het andere teken van den tweden meerv. naamw., voor zich hebben. Andere voornaamw. zijn onveranderlijk in de naamv., behalven dat zij slechts ene *s* achter zich hebben in den tweden eenv. naamv. als

§. XXXIII.

Van de *Werkwoorden.*

Een *Werkwoord* is een woord, dat de beweging of het bedrijf van, of omtrent een per-

* * *

als *ieder*, *iemand*, *niemand*. — Sommige zijn geheel onverbuiglijk, als *iets*, *niets*, *alles*, *allerbande*, *velerbande*. Zo denkt Kluit ook over *allerlei*, *velerlei* bij Hoogstr. bl. 41, n. dr. 51. Waar van ik echter nog niet overtuigd ben. *Al* staande voor het lidwoord, of voor *mijn*, *uw*, *zijn*, is naar de IX. *waarnem.* van Hoofd ook onverbuiglijk, b. v. *al den arbeid voortbrengen*, *al de menschen*. Hier van meent Huyd. *Pr.* bl. 364 de reden te zijn, dat de bijv. naamw. in 't gemeen, staande voor een lidwoord, onveranderlijk zijn; b. v. *hij deed zo zwaar enen arbeid:* misschien denkt iemand liever, dat *al* ene verkorting is van *alle* of *allen:* althans deze onverbuiglijkheid wordt ook door Kluit beweerd bij Hoogst. bl. 39, n. dr. 47. Doch deze twe grote Taalkundigen verschillen omtrent *alle*. Kluit bevestigt uit vele voorbeelden, bl. 36—41, dat dit woord zelfs in den vierden naamv. voor manl. en onzijd. naamwoorden niet gebogen wordt; des men zeggen moete, *alle man*, *alle ding*, *alle land*, *beschut voor alle kommer*, *in alle voorspoed*; hij gaat verder, en houdt dit zelfde vast, ofschoon 'er op *alle* een voornaamw. volgt *alle* mij-

persoon of zaak, of derzelver zijn en bestaan, op zich zelf, aanduidt.

Dus

* * *

mijnen rouwe, al dit verdriet. In tegendeel meent HUYD. *Pr.* bl. 203, 364, 635., dat men hier moet schrijven, *al mijn' rouwe, al dit verdriet*, naar de IX *waarnem.* van HOOFD; maar dat men, wanneer 'er geen voorlid, of voornaamw. volgt, *alle* moet verbuigen, en in den vierden naamval *allen man* zeggen. Zou men dit niet beslissen kunnen door acht te geven op den zin der uitdrukking? Is die van een verzamelenden aart, zo dat ze allerhande soorten van iets bedoele (gelijk men het noemt *genera singulorum*), dan heeft het naamw. schoon enkelvoudig ene meervoudige betekenis, wordt als een meerv. gebruikt, en vereischt derhalven *alle*, gelijk de meervoudige, onverbuiglijk: dus zegt men *alle man, alle ding, alle land, alle ongemak, alle volk*; de mening is *allerhande mannen, dingen, landen, allerlei volk.* Maar beduidt de spreekwijs een gehele soort (*singula generum*), dan spreekt men *al de man, al de dingen, al het land, al het ongemak, al het volk*; of men gebruikt *alle* als een bijvoegl. woord, in den zin van *elk, ieder*, het welk dan ook gebogen moet worden; b. v. *ik ken allen man van die plaats, het sterfuur aller menschen nadert*; de mening is *elken man, van ieder mensch.* TEN KATE heeft hier ook iets over. I. 493, 494. —— Eindelijk valt omtrent de buiging der voornaamw. nog aan te merken,

dat

Dus zijn de werkwoorden in hunnen aart

1. Bedrijvende; als *beminnen*, *bidden*, *prijzen*.

2. Lijdende; als *bemind worden*, *gebeden worden*, *geprezen worden*.

3. Onzijdige; *blijven*, *sterven*, *komen*, *verdwijnen*, *rijzen*, *dalen*.

4. Onperzoonlijke; *berouwen*, *geschieden*, *spijten*, *verdrieten*.

5. Voeg hier bij de hulpwoorden, zonder welke de tijden, en wijzen, der werkwoorden niet kunnen geformd worden: deze zijn inzonderheid *zullen*, *hebben*; *worden*, *zijn*. *Zullen* is een algemeen hulpwoord voor alle werkwoorden (72): de drie andere worden onderscheidenlijk gebruikt, en zijn dus als kentekenen van het Geslacht der werkwoorden. (73)

Een

* * *

dat men in den eersten naamv. wel eens zegt *welken*, *zulken man* bij verkorting voor *welk een*, *zulken man*; zie Kluit bl. 346, 347. Ampz. bl. 22; doch dat men verkeerdelijk zegt om *uwent wil*, en zeggen moet *om uwen wil*; Huyd. *Pr.* bl. 354, 355. ten zij men dit uit hoofde van welluidendheid wille goed maken.

(72) Den oorsprong van dit woord *zullen* vindt men bij ten Kate I. 330, 331. Het dient om den toekomenden tijd uit te drukken.

(73) Daar is nog een zesde Geslacht der werkwoor-

Een *Bedrijvend* werkwoord vertoont een daad van den werker omtrent zeker voorwerp. Zijn kenteken is het hulpwoord *hebben*.

Een *Lijdend* vertoont den werker, of gestelden persoon, als lijdende, of de werkzaamheid als een voorwerp ontvangende. Zijn kentekenen zijn de hulpwoorden *worden*, en *zijn*.

Een *Onzijdig* werkwoord vertoont den werker, als het onderwerp van bestaan, of beweging, waar in dezelve plaats heeft: weshalven een Onzijdig in geen Lijdend werkwoord kan veranderd worden. Het kenteken is dienvolgens alleenlijk het hulpwoord *zijn* (74).

Een *onpersoonlijk* werkwoord gedoogt de personen *ik*, *gij*, of *hij*, niet voor zich, als een werker, maar *mij*, *u*, of *hem*, achter zich als een *ontvanger*. Zijn kenteken

ter-

* * *

woorden, namelijk de *Wederkerende* b. v. *zich schamen*, *zich verwonderen* enz. Dezelve vereischen, in den eersten persoon *ik schaam mij*, *ik verwonder mij*.

(74) Het *onzijdige* draagt dien naam, om dat het noch tot *bedrijvende*, noch tot de *lijdende* werkw. behoort, en gene van beide zijden kiest. *Blijven* is in aart van *beminnen*, en *bemind worden*, onderscheiden. Deze werkw. gebruiken ook wel het hulpwoord *hebben*, b. v. *ik heb gedwaald*, *ik heb gerust*.

terstond aan 't hoofd is in den derden persoon het onzijdige verhaalwoord *het*. (75)

§. XXXIV.

Van de *Tijdvoeging* der werkwoorden in 't gemeen.

De *Tijdvoeging* is ene verandering, en verschikking, der werkwoorden naar vereisch van zekere *Tijden*, *Wijzen*, en *Personen*.

De *Tijden* zijn vijfderlei: (76) 1) de *Tegenwoordige*, waar in iets nu geschiedt. 2) De *Onvolmaakt verledene*, waar in iets, of schoon reeds gebeurd, als geschiedende verhaald wordt (77). 3) de *Volmaakt verledene*, waar in iets als volbragt wordt voorgesteld. 4) de *Meer dan volmaakt verledene*, waar in iets als volbragt voorkoomt, eer een nadere gebeurenis voorviel. (77). 5) de *Toekomende*, waar in iets staat te geschieden.

De

* * *

(75) b. v. *Het berouwde Petrus, dat hij gevallen was*. In plaats van *het* wordt wel zekere zaak genoemd; b. v. *die moeielijke arbeid verdriet mij*. Zie over *het* HUYD. *Pr*. bl. 15, 16, 345, 471 — 473.

(76) In de vervoeging der werkwoorden had men wel eer zo veel Tijden niet als nu: zie TEN KATE I. 329 — 331.

(77) De *onvolmaakt verledene*, en de *meer dan*

vol-

De *wijzen* zijn vierderlei: 1) de *Onbepaalde*, waar in het werkwoord, in zijnen rechten ſtand, zonder enige bepalinge van perſonen, en tijden, op zich zelf, wordt voorgeſteld; terwijl de andere wijzen hier door bepaald worden. Doch het verbogene heeft, neffens de Deelwoorden, die tijden. 2) de *Gebiedende*, waar in iets geboden, of verzocht, wordt. 3) de *Aantonende*, waar in de daadlijkheid van, of omtrent den werker, regelrecht aangetoond wordt. 4) de *Aanvoegende*, waar in dezelve onderſteld, of gewenſcht, wordt.

De *Perſonen* zijn drie in de beide getallen, waar van reeds §. XXIX. geſproken is. (78)

§. XXXV.

* * *

volmaakt verledene, tijden der werkwoorden worden beter uit de voorbeelden, en uit het dagelijkſche gebruik gekend, dan uit ene omſchrijving, die onderſcheidenlijk door den enen, en door den anderen, wordt opgegeven. In beide tijden koomt altijd ene betrekking voor tot zekere zake, waar van geſproken wordt: ze kunnen dus nimmer alleen ene rede uitmaken.

(78) Namelijk *ik*, *gij*, *hij*, *zij*, *wij*: *men*, als men van perſonen in 't gemeen ſpreekt. Meermalen wordt bij een lijdend werkw. *daar*, *'er* gebruikt; b. v. *daar*, *'er wierd gezegd*. Een zelfſtand. naamw. vervangt dikwijls ook de

plaats

§. XXXV.

Tijdvoeging van de *Bedrijvende* werkwoorden, *beminnen*, *bidden*.

Laat mij hier een voorbeeld van verschikking stellen, van twe *bedrijvende* werkwoorden, waar van het eerste Gelijk,-en het andere Ongelijk-vloeiend, is. (79)

De Tijdvoeging heeft ene zeer geregelde, en aanminnige, orde. Eerst heeft men het bedrijvende werkwoord zelfs met zijn onvolmaakt verleden; dan koomt het hulpwoord *hebben* in, met zijn onvolmaakt verleden [*had*]: eindelijk het hulpwoord *zullen*, met zijn onvolmaakt verleden *zoude*; het geen als een voorwaardelijk, of voor toekomend, gebruikt wordt. Ik zal de vijf gemelde Tijden met sijfertal tekenen, en begin met de On-

* * *

plaats van een persoon b. v. *de wereld wierd bemind door Demas*. Veeltijds wordt ene ganfche rede, of *het*, in plaats gesteld; b. v. *dat wij voor den Godlijken Richter eens verschijnen zullen, moeste ons bedachtzaam maken, en het wekt ook velen daar toe op*. Wij zagen in de vorige §, dat *het* ook voor onpers. werkw. gebruikt wordt.

(79) Over de Gelijk-en Ongelijk-vloeiende werkwoorden zal § XXXIX gesproken worden.

Onbepaalde Wijze.

beminnen, *bidden*. (80)

Tegenwoordig: *te beminnen*, *te bidden*. (81)
Verleden: *bemind*, *gebeden*, *te hebben*.
Toekomend: *te zullen beminnen*, *bidden*.

(80) VERWER beweert, in de *Id.* L. B. 35, 36, 60 ed. nov., dat de *onbep. wijze* oudtijds uitging op *he*. MOONEN ontkent dit, wanneer die onbep. wijze niet gebogen is door een voorgevoegd *te*, in zijnen brief achter den ouden druk van HOOGSTR. *lijst*, bl. 441-443. VERWER houdt dit echter nog staande, in zijnen brief aan RELAND, ook aldaar te vinden, bl. 497, 498. —— In de *onbep. wijze* wordt het denkbeeld, door het werkwoord voorgesteld, eenvoudigst aangewezen, daarom meent VERWER te recht, dat dezelve de wortel is, waar uit alle de tijden der werkw. afgeleid moeten worden, *Id.* L. B. p. 36, 37, ed. nov. 62, en in zijnen aangehaalden brief bl. 498-501, daar hij weder tegen MOONEN pleit, welke hier toe de gebiedende wijze als den wortel voorstelt *Spr.* bl. 183-196, en in zijnen genoemden brief, bl. 443, 444. Een Nederlander kent de wijze van vorming der bijzondere tijden in de werkw. uit het gebruik zijner tale, en kan die verder kennen uit de voorbeelden, die door onzen Schrijver worden bijgebragt: daarom zullen wij 'er niets meer van zeggen. —— Ik voeg 'er alleenlijk bij, dat de *onbep. wijze* meermalen gebruikt wordt als een bepaald zelfstandig naamw.; b. v. *het bidden is onze pligt*.

Deelwoorden. (82)

Tenw. *beminnende*, *biddende*.

Verled. *bemind*, *gebeden*, *hebbende*.

Toekom. *zullende beminnen*, *bidden* (83).

Ge-

* * *

(81) Het is niet gemaklijk te beredeneren, wanneer de *onbep. wijze* gebogen moet worden, en *te* voor zich hebben. Men kent de bepaling hier van met meer gemak uit het gebruik zijner moedersprake, en zal zich hier in niet ligt vergissen: want wie, zelfs de onkundigste, en onbeschaafdste, onzer Landgenoten, wie zou zeggen, *ik wil te lopen*, *ik begeer lopen?* Zou niet elk, gelijk hij moest, zich dus uitdrukken, *ik wil lopen*, *ik begeer te lopen?* Ziet niet elk van zelf het onderscheid dezer uitdrukkingen, *ik zal hem zien lopen*, en *ik zal zien te lopen?* HUYD. zegt, *Pr.* bl. 558, *die er iets fraais over wil leezen*, *zie wat de* Hr. TEN KATE, *in de XIV. Redewisseling*, *daar van met veel oordeel*, *geschreeven hebbe*. Waarlijk, hij schrijft daar over zeer vernuftig I. 515-519. —— Deze verbogene *onbep. wijze* wordt ook gebruikt als een zelfst. naamw. van ene onbepaalde betekenis; b. v. *te dwalen is menschelyk:* of gebogen met de voorzetsels *van-*, *door-*, *om-*, *te beminnen*, koomt dezelve overeen met de Latijnsche *Gerundia amandi*, *amando*, *amandum*.

(82) Van de *Deelwoorden* zal § XL. gehandeld worden.

(83) Men kan hier bij voegen een' *meer dan volm. verl.* tijd *bemind gehad hebbende*, en

een'

Gebiedende Wijze.

Eenvoud.

Tegenwoordig.	Toekomend.
2 Persoon: *bemin*, *bid* (84).	*gij zult beminnen*, *bidden* (85).

Meervoud.

—— *bemint*, *bidt* (84). *gij lieden zult* enz.

Opwekking of Aansporing.

Eenvoud.	Meervoud.
1 Persoon; *Laat ik bidden.*	*laten wij bidden.*
3 —— *laat hij, zij, bidden.*	*laten zij bidden.*

H 2 Op-

* * *

een, waar in de *verl.* en *toekomende* tijden vermengd zijn, *zullende bemind hebben.*

(84) Hier vindt MOONEN den wortel, waar uit alle de tijden zouden kunnen, en moeten, afgeleid worden; zie onze 80 aanm. —— Men moet hier ook letten, dat het kenmerk van den 2 pers. van 't meerv. ene *t* is, ter onderscheiding van 't eenv., daar geen *t* gevonden wordt, *bemin*, *bemint*. AMPZ. bl. 77. 78, en *Idea* L. B. p. 49., ed. nov. 76., zien hier gene noodzaaklijkheid in: doch dit wordt uit de Oudheid voldongen door HUYD. *Pr.* bl. 288, 289, die ook aanmerkt, dat men eertijds zeide *beminne*, *spreke gij*; zie ook het geen wij te voren hebben aangemerkt bl. 26, 27, en de *Proeve* van het Genootsch. *dulces ante omnia Musae* bl. 94-100.

(85) De klem der uitspraak valt hier op *zult*, en in den toekomenden tijd van de Aantonende wijze *gij zult beminnen* op het werkwoord zelve; zie TEN KATE I. 521.

Maar *laten* in den zin van *toelaten*, maakt een bevelgeving aan den 2 Persoon:
Eenv. *laat mij, hem, haar, bidden.*
Meerv. *laat ons, hen, haar, bidden.* (86)

Aan-

* * *

(86) Het onderscheid van gebruik, en buiging, des woords *laten*, als een hulpwoord ter opwekking, of als een werkw. in den zin van *toelaten*, wordt hier door onzen Schrijver zo voorgesteld, als het gemeenlijk begrepen wordt, in navolging van TEN KATE I. 522. ELZEV. bl. 101—enz. Maar de Heer W. R. NANNINGA heeft in het eerste deel der werken van de *Leijdsche Maetsch. der Nederl. Letterkunde* ene keurige Verhandeling ten betoge, dat *laat* onverbogen moet blijven, en men niet moet zeggen *laat ik-gij-hy*, *laten wij gaan*, maar *laat mij, haar, hem, ons gaan.* De oorsprong pleit hier ook voor. Het werkw. beduidt *toestaan*, *vergunnen*: *laat* of *laat gij* is 'er de gebiedende wijze van, en beduidt *sta toe*; men verzoekt verlof van enen anderen, die in den 2 pers. wordt aangesproken: wijl nu *laten* een bedrijvend werkwoord is, en de aangesprokene persoon in *laat* de werker is, maar de spreker de persoon is, op welken de werking overgaat, volgt, dat men niet moet zeggen *laat ik gaan*, maar *laat mij*, of *laat gij mij, gaan*, dat is *vergun mij, dat ik ga, doe mij gaan.* Even zo is het in het meervoud. *laat ons gaan*, bij verkorting van *latet ons gaan.* Op deze wijze kan men zo wel

spre-

Aantonende Wijze,
Eenvoud.

1 Persoon: *Ik* 1) *bemin*, *bid* (87); 2) *beminde*, *bad*; (88) 3) *heb bemind*, *gebeden*

H 3

* * *

spreken in den zin van opwekking, als van toelating. Het gebruik van dit woord onder de Engelschen, de Land-friezen, en onder onze beste Schrijvers, bevestigt deze opvatting. Zie Lelyv. op Huyd. *Pr. II.* 513.

(87) Den eersten persoon stelt men ook wel, naar den ouden trant, *ik beminne*, *bidde*; waar aan de Schrijver der *Idea* den voorrang geeft in enen brief in de *Boekz. Mai* 1708. bl. 552-554., tegen welken Sewel zich verdedigt in de *Boekz. Jun.* 1708, bl. 145-147; zie ook onze aanm. bl. 26, 27. —— Den *tegenwoordigen* tijd kan men dus uitdrukken *ik ben beminnende*; maar dan wordt 'er ene meer aanhoudende daad door aangeduid.

(88) Op gelijke wijze, als wij in onze voorg. aanmerk. zagen, kan men hier ook zeggen *ik was beminnende*. —— Hier hebben wij een gelijkvloeiend werkwoord, het welk *de* achter aan heeft, ten kenmerk van dezen tijd. Van de Ongelijkvloeiende werkwoorden zie §. XXXIX. —— In plaats van *de* heeft men ook wel *te*, gelijk de welluidendheid vordert, wanneer de achterste medeklinker van het werkwoord scherp is, b. v. *f*, *k*, *p*, *s*, *t*, *ch*; als *bij blafte*, *drukte*, *hoopte*, *taste* of *tastede*, *lachte*. —— Oudtijds had men *ik beminnede*, gelijk men nog zegt *ik vattede*.

den (89); 4) *had bemind*, *gebeden* (90); 5) *zal beminnen*, *bidden*; en *zoude beminnen*, *bidden* (91).

2 Per-

* * *

(89) Gelijk de *verled.*, en de *meer dan volmaakt verledene*, tijd gemaakt worden van *ik heb*, of *had*, met het lijdende deelwoord, *ik heb*, of *had*, *bemind*, *gewild*, *gehoord*, *gezien*, *begeerd*, *gemeend*; zo blijft die ook, wanneer 'er ene verbogene onbep. wijze met *te* op volgt, als *ik heb*, of *had*, *begeerd te wandelen*, *ik heb*, of *had*, *gemeend te zullen zien*, *ik heb*, of *had*, *begonnen te werken*, *ik heb*, of *had*, *behoord te gehoorzamen*, *ik heb*, en *had*, *getracht te horen*: maar wanneer 'er ene onbep. wijze zonder *te* volgt, dan heeft men *heb*, of *had*, ook met ene onbep. wijze achter zich, in den zin van den volm. verl., of meer dan volm. verl., tijd, b. v. *ik heb*, of *had*, *hem willen zien*, *ik heb*, en *had*, *hem horen spreken*, *ik heb*, of *had*, *hem zien wandelen*; en niet *gewild*, *gehoord*, *gezien*. Deze manier van spreken is standvastig, en wordt met voorbeelden bevestigd door HUYD. *Pr.* bl. 557-559.

(90) Bij dezen *meer dan volm. tijd* geldt ook onze voorgaande aanm. —— Wanneer men dezen, en den *verled.* tijd samenmengt, wordt een tijd aangeduid, die nog meer voorbij is, b. v. *ik heb*, of *had*, *bemind gehad*.

(91) De klemtoon valt in den *toekom. tijd* op het werkw. zelve, niet op *zal*; zie onze aanm. 85. —— Wanneer men uitdrukken wil,

dat

2 Persoon: *gij* 1) *bemint*, *bidt* (92); 2) *bemindet*, *badt* (93); 3) *hebt bemind*, *gebeden*; 4) *badt bemind*, *gebeden*; 5) *zult* en *zoudt beminnen*, *bidden*.

3 Persoon: *hij*, *zij* 1) *bemint*, *bidt* (94); 2) *beminde*, *bad* (95); 3) *heeft bemind*, *ge-*

* * *

dat de tijd, die komen zoude, nadert, zegt men *hij staat te beminnen*, *te slaan*. —— Wil men een vermengden tijd van het verled. en toekom. te kennen geven, men stelle *hij zal bemind hebben*.

(92) Eertijds gebruikte men wel *st*, of *est*, ten merke van den tweden persoon, *du salst*, *bist* voor *binst*. Nu is de *t* bij vorkorting van *et* het teken, *gij beminnet*, of *bemint*. Hier uit merkt gij, dat werkw., die eene *d* hebben ten wortelletter, in den 2 pers. in *dt*, of *det*, eindigen; b. v. *gij houdt*, *wordt*, voor *houdet*, *wordet*. Op gelijke wijze heeft de *t* plaats in den 3 pers. van 't eenv. *hij bemint*, en in den 2 pers. van het meerv. *gijlieden bemint*; maar ook in den 2 pers. van den onvolm. verl. tijd, in beide getallen, als *gij* en *gijlieden bemindet*; zie Huyd. *Pr.* bl. 288. en breder over *d*, *t*, *dt*, bl. 31-36; en Lelyv. op Huyd. *Pr.* I. 78. ook boven, §. XVII.

(93) Over de *t* hier achter aan, zie de voorg. aanm.

(94) Over de *t* hier achter aan, zie 92 aanm. *Hij zet*, *vat*, zegt men verkort voor hij *zettet*, *vattet*; zie boven, bl. 16.

(95) In den 3 pers. van dezen 2 tijd moet geen *t* achter aan zijn, *hij bad*, doch niet *hij badt*; zie de *Proeve* der verh. van het Genootsch. *Dulces ante omnia Musae*, bl. 86-92.

gebeden; 4) *had bemind*, *gebeden*; 5) *zal* en *zoude beminnen*, *bidden*.

Meervoud.

1 en 3 Perf. *wij*, *zijlieden* 1) *beminnen*, *bidden*; 2) *beminden*, *baden*; 3) *hebben bemind*, *gebeden*; 4) *hadden bemind gebeden*; 5) *zullen* en *zouden beminnen*, *bidden*.

2 Persoon: *gijlieden bemint*, *bidt*; en zo verv. als in 't Eenv. (96)

Onderstellende, of Wenschende Wijze. (97)

Een-

* * *

(96) In den 2 perf. van den eersten tijd is een *t* achter aan; zie aanm 92. —— Doch 'er is verschil over den 2 perf. in 't meerv. van den 2 tijd; of men zeggen moet *gijlieden beminde*, of *beminden*, dan of *bemindet*. Wij keuren het laatste best, in overeenkomst met den 2 perf. van het eenv., en met de Ouden, gelijk Huyd. ook doet; zie *Pr.* bl. 207-209, Lelyv. op Huyd. *Pr.* I. 467. en Verwer *brief* aan Reland bl. 511, 512.

(97) Deze wijze van tijdvoeg. heeft enen verschillenden zin. —— Zonder voorvoegsels kan 'er 1) een wensch door aangeduid worden *bij beminne!* 2) ene voorwaarde; *beminde bij*; *ik zou mij verblijden*. —— Met enige voorvoegsels wordt 1) het oogmerk uitgedrukt door *op dat*, *dat*, *ten einde*: 2) een wensch, door

och

Eenvoud.

1 Persoon: *dat ik* 1) *beminne*, *bidde*; 2) *beminde*, *bade*; 3) *bemind*, *gebeden hebbe*; 4) *bemind*, *gebeden hadde*; 5) *beminnen*, *bidden zulle*, en *zoude*.

2 Persoon: *dat gij* 1) *beminnet*, *biddet*; 2) *bemindet*, *badet*; 3) *bemind*, *gebeden hebbet*; 4) *bemind*, *gebeden haddet*; 5) *beminnen*, *bidden zullet*, en *zoudet*.

3 Persoon: *dat hij*, *zij*, *beminne*, en verv. als de 1 Pers.

Meervoud.

1 en 3 Pers. *dat wij*, *zijlieden*, 1) *beminnen*, *bidden*; 2) *beminden*, *baden*; 3) *bemind*, *gebeden hebben*; 4) *bemind*, *gebeden hadden*; 5) *beminnen*, *bidden zullen*.

2 Persoon: *dat gijlieden beminnet* enz. als 't Eenvoud.

Gij vindt hier geen *hebben gehad*, en *hadden gehad*, door den zoetvloeienden NYLOE gestreept (98). Dit koomt eigenaartig in

* * *

ook dat, *dat*: 3) ene voorwaarde, door *indien*, *of wanneer*, *'t en zij*: 4) ene aansporing door *dat*: 5) ene toegeving door *hoewel*, *schoon*, *het zij*. Men zou op dit alles echter nog nadere bedenkingen kunnen maken; zie TEN KATE I. 523-528.

(98) Zie aanm. 90.

de tijdvoeging van het hulpwoord *hebben* zelfs; b. v.

1). *ik heb* den HEER lief.
2) -- *had* hem lief.
3) -- *heb* hem lief *gehad*.
4) -- *had* hem lief *gehad*.
5) -- *zal* hem lief *hebben*. enz.

§. XXXVI.

Tijdvoeging van het *Lijdende* (99) werkwoord *bemind worden*.

Hier koomt eerst het hulpwoord *worden* (100) met zijn Onvolmaakt-verleden, het geen

* * *

(99) Het geen wij over den aart der bijzondere wijzen, en tijden in de twe voorg. §§. hebben aangemerkt, geldt doorgaans hier ook, en in de twe volgende §§. Het zal daarom niet herhaald worden: gelijk bijzondere aanmerkingen over de Personen hier ook te stade komen; b. v. aanm. 92 en 96.

(100) Taalkundigen verschillen in de vervoeg. van het hulpw. *worden*. SEWEL heeft, *ik word* of *werd*, *ik wierd*, *dat ik worde* of *werde*, *dat ik wierde*, *worden*. MOONEN en V. D. PALM, *ik worde*, *werd*, *dat ik worde*, *dat ik wierde*, *worden*. *Idea* L. B. p. 43, ed. nov. 68, *ik worde*, *ik werde*, *dat ik werde*, *dat ik wierde*, *worden*: en in de *Boekz. Mai* 1708. bl.

geen hier de plaats van het bedrijvende werkwoord inneemt: dan het hulpwoord *zijn* (101), met het onvolm. verled. (*ben*, *was*): eindelijk *zullen*.

On-

* * *

bl. 543 beide *worden*, en *worden*; het eerste als Zuidhollandsch, en daar van *ik wierde*; het andere als Noordhollandsch, en van daar *ik werde*. Maar HUYD. beweert, Pr. bl. 80-82, uit de Oudheid, *ik worde*, *ik werde*, *dat ik worde* of *werde*, *dat ik wierde*, *worden*. Ik acht dit geschil van geen groot belang. Men kieze naar zijn genoegen. Ik kieze *worden*, *ik worde*, *dat ik worde*, met onzen Schrijver, om dat men oudtijds, en nu, zo meest schrijft. *Werden*, *ik werde*, in den 1 tijd der aanton. wijze, is waarschijnlijk een bijzondere tongslag van hetzelfde woord *worden*. Hier koomt het maar aan op den 2 tijd, *ik wierd*, *dat ik wierde*, of *ik werd*, *dat ik werde*. Ik vind gene zwarigheid, om het eerste met onzen Schrijver te volgen: want meermalen hebben de werkw. in dezen tijd de *ie*, b. v. *ik viel*, *ik liep*; en doorgaans wordt de aanvoegende wijze gemaakt van de aantonende wijze door een bijgevoegde *e*. Heeft de Heer HUYD. voorbeelden der Ouden voor *worden*, *ik werde* enz.; ik weet niet of die algemeen zo schreven.

(101) Met het hulpw. *zijn* in plaats van *worden* kan men het gehele lijdende werkw. vervoegen, *ik ben bemind*, *was bemind*, *ben en was*

Onbepaalde Wijze.

bemind worden.

Verbogen.

Tegenw. *bemind te worden.*
Verled. *bemind geworden te zijn.*
Toekom. *te zullen bemind worden.*

Deelwoorden.

Tegenw. *bemind wordende*, of *bemind*
Verled. *bemind geworden zijnde.*
Toekom. *zullende bemind worden.*

Gebiedende Wijze.

Eenvoud.

2 Perſ. *word bemind.*

Meervoud.

wordt bemind.

Aan-

* * *

was bemind geweeſt, *zal bemind zijn.* Doch dan ſchijnt de nadruk meer op het werkwoord zelf te vallen, die anders meer op het hulpw. *worden* is.

Aantonende Wijze.

Eenvoud.

1 Perſ. *ik* 1) *word bemind*; 2) *wierd bemind*; 3) *ben bemind geworden*; 4) *was bemind geworden*; 5) *zal en zoude bemind worden.*

2 Perſ. *gij* 1) *wordt bemind*; 2) *wierdt bemind*; 3) *zijt* en 4) *waart bemind geworden*; 5) *zult* en *zoudt bemind worden.*

3 Perſ. *hij*, *zij* 1) *wordt* en 2) *wierd bemind*; 3) *is* en 4) *was bemind geworden*; 5) *zal* en *zoude bemind worden.*

Meervoud.

1 en 3 Perſ. *wij*, *zijlieden* 1) *worden* en 2) *wierden bemind*; 3) *zijn-* en *waren bemind geworden*; 5) *zullen* en *zouden bemind worden.*

2 Perſ. *gij lieden* als 't eenvoud.

Onderſtellende of Wenſchende Wijze.

Eenvoud.

1 en 3 Perſ. *dat ik*, *hij*, *zij* 1) *bemind worde*, en 2) -- *wierde*, 3) *bemind zij*, en

4)

4) -- *ware geworden*, 5) -- *zulle en zoude worden*.

2 Perſ. *dat gij bemind* 1) *wordet*, *en* 2) - *wierdet*; 3) -- *zijt*, en 4) -- *waret geworden*, 5) -- *zullet* en *zoudet worden*.

Meervoud.

1 en 3 Perſ. *dat wij*, *zij lieden bemind* 1) *worden*, 2) -- *wierden*, 3) *zijn* en 4) *waren geworden*, 5) *zullen* en *zouden worden*.

2 Perſ. *dat gij lieden*--als 't Eenvoud.

§. XXXVII.

Tijdvoeging van het *Onzijdige* werkwoord *blijven*.

De orde hier van is uit het vorige genoegzaam blijkbaar.

Onbepaalde Wijze.

blijven.

Verbogen.

Tegenw. *te blijven*.
Verled. *gebleven te zijn*.
Toekom. *te zullen blijven*.

Deel-

Deelwoorden.

Tegenw. *blijvende*
Verleed. *gebleven zijnde*,
Toekom. *zullende blijven.*

Gebiedende Wijze.

Eenvoud.

Tegenw.	Toekom.
2 Perſ. *blijf.*	*gij zult blijven.*

Meervoud.

blijft	*gijlieden zult* enz.

Aantonende Wijze.

Eenvoud.

1 Perſ. *ik* 1) *blijf*, 2) *bleef*, 3) *ben* en 4) *was gebleven*, 5) *zal* en *zoude blijven.*

2 Perſ. *gij* 1) *blijft*, 2) *bleeft*, 3) *zijt* en 4) *waart gebleven*, 5) *zult* en *zoudt blijven.*

3 Perſ. *hij*, *zij* 1) *blijft*, 2) *bleef*, 3) *is* en 4) *was gebleven*, 5) *zal* en *zou blijven.*

Meervoud.

1 en 3 Perſ. *wij*, *zijlieden* 1) *blijven*, 2) *bleven* 3) *zijn* en 4) *waren gebleven*, 5) *zullen* en *zouden blijven.*

2 Perſ. *gijlieden* -- als het Eenvoud.

De Onderſtellende of Wenſchende wijze is uit het vorige ligt te zien.

Hier ziet gij insgelijks geen *ik ben*, en *wat*

was gebleven geweest enz.: dit is eigen aan de tijdvoeging van het hulpwoord *zijn* zelf b.v.

1) *ik ben* van den HERE *bemind*
2) - *was* van hem *bemind*
3) - *ben* van hem *bemind geweest*
4) - *was* van hem *bemind geweest*
5) - *zal* van hem *bemind wezen* of *zijn* enz. (102)

§. XXXVIII.

Tijdvoeging van het *Onpersoonlijke* werkwoord *berouwen*.

Onbepaalde Wijze.

berouwen.

Verbogen

Tegenw. *mij te berouwen*
Verleed. *mij berouwd te hebben*
Toekom. *mij te zullen berouwen.*

Deelwoorden.

Tegenw. *mij berouwende*
Verleed. *mij berouwd hebbende*
Toekom. *mij zullende berouwen.*

Gebiedende Wijze.

2 Pers. Eenv. *het berouwe u*
Meerv. *het berouwe ulieden*

Aantonende Wijze.

het 1) *berouwt mij, u, hem* enz. 2) *berouwde*

* * *

(102) Zie de voorg. aanm. over dit *zijn*.

de mij 3) *heeft* en 4) *had mij berouwd* 5) *zal* en *zou mij berouwen.*

Aanvoegende Wijze.

dat het mij 1) *berouwe* 2) *berouwde* 3) *berouwd hebbe* en 4) *-hadde* 5) *berouwen zulle* en *zoude* (103).

§. XXXIX.

De onderscheidene *Rangen* der werkwoorden naar het verschil hunner *worteltijden.*

Laat mij hier ten slotte iets bijvoegen van het verschil in 't uitdrukken der *Worteltijden.* Deze zijn ten aanzien van het werkwoord zelf zonder bijvoegsel, 1) het tegenwoordige, b. v. *bid*; 2) het onvolmaakt verledene, *bad*; en 3) het volmaakt verledene deelwoord, *gebeden.* Deze zijn in de tijdvoeging van ieder werkwoord nodig te weten.

Ik zal slechts de onderscheiden *Rangen*, door den Taalgeleerden L. TEN KATE ge-

I schift

* * *

(103) Wij zouden 'er een voorbeeld van de vervoeging der *wederkeerende* werkw. op kunnen, en moeten, laten volgen, 't en zij wij dachten, dat dit uit het bijgebragte wel afgeleid konde worden; zie *zich schamen* bij V. D. PALM II. 92-93.

ſchift (104), hier met een voorbeeld voorſtellen.

De Gelijkvloeienden.

1 Rang. Die 1) in 't tegenwoordige, 2) onvolmaakt verledene, en 3) het verleden deelwoord enen zelfden klinker hebben; en in het deelwoord geen *en* achter aan, maar ſlechts het onſcheidbare voorvoegſel *ge:* als *hoopen*, 1) *hoop*, 2) *hoopte*, 3) *gehoopt*. (105)

De Ongelijkvloeienden.

2 Rang. Die in 2) en 3) gelijke vokaal hebben, maar van 1) verſchillen; en in het deelwoord *en* achter aan hebben: als *ſchrijven*, 1) *ſchrijf*, 2) *ſchreef*, 3) *geſchreven* (106).

3 Rang

* * *

(104) I deel, bl. 543--574: gelijk hij ook over de rangſchikking der Moeſo-Gottiſche, Frank-Duitſche, Angel-Saxiſche, Hoog-Duitſche, Ys-Landſche, en Land-Frieſche ſpreekt bl. 575-710.

(105) De deelwoorden hebben in dezen Rang *t* achter aan, wanneer de laatſte medeklinker ſcherp is, en 'er ene *t* is in den 2 tijd; anders *d*, als *bemind*; zie aanm. 111, en 88. — Over het voorgevoegde *ge* zie beneden, aanm. 111, en § XLIII.

(106) In dezen 2 Rang wordt 1) de *ij* van de

on-

3 Rang. Die in 1) en 3) gelijke, maar in 2) ongelijke vokaal hebben: als *lezen*, *lees*, *las*, *gelezen* (107).

I 2 4 Rang

* * *

onbep. wijze veranderd in *e*; als *schrijven*, *schreef*, *geschreven*: zo ook *belijden*, *bedrijven*, *bewijzen*, *bezwijken*, *blijken*, *blijven*, *bijten*, *drijven*, *grijpen*, enz. 2) *de ui* in *o* *sluiten*, *sloot*, *gesloten*: zo ook *druipen*, *duiken*, *kluiven*, *kruipen*, *ontluiken*, *pluizen*, *ruiken*, *schuilen*, *schuiven*, *sluiken*, enz. 3) de *ie* in *o*; *schieten*, *schoot*, *geschoten*: zo ook *bedriegen*, *bieden*, *genieten*, *gieten*, *kiezen*, *klieven*, *liegen*, *rieken*, *verliezen*, *vliegen*, *vlieden*, *vlieten*, *vriezen*, *zieden*. 4) de zachte lange *e* in *ô*; *bewegen*, *bewoog*, *bewogen*: zo ook *belen*, *wreken*. 5) de korte *i* in *o*; *vinden*, *vond*, *gevonden*: zo ook *beginnen*, *binden*, *klinken*, *dingen*, *dringen*, *drinken*, enz. 6) de korte *e* in *o*; *bersten*, *borst*, *geborsten*: zo ook *bederven*, *bergen*, *delven*, enz.

(107) Gij ziet hier in den 3 Rang: 1) dat *e* veranderd wordt in *a*: zo ook *eten*, *genezen*, *geven*, *meten*, *treden*, *vergeten*, *vreten*. 2) de lange *a* voor *d*, *p*, *t*, *s*, *z*, in *ie*; als *braden*; *bried*, *gebraden*; gelijk *raden*, *laten*, *slapen*, *blazen*. 3) *a* voor *g*, *r*, *v*, *j*, in *oe*; *dragen*, *droeg*, *gedragen*: zo ook *jagen*, *slagen*, *varen*, *graven*, *wajen*. 4) korte *a* voor *k*, *l*, *s*, in *ie*; als *vallen*, *viel*, *gevallen*: zo ook *wasschen*. 5) korte *a* voor *n* in *i* of *o*; als *hangen*, *hing*, *hong*, *gehangen*: zo ook

van

4 Rang. Die in alle drie ongelijke vokaal hebben: als *bidden*, *bid*, *bad*, *gebeden*. (108)

5 Rang. Die in 2) en 3) gelijken klinker hebben, als de twede Rang; doch welker deelwoord niet in *en* eindigt: als *denken*, *denk*, *dacht*, *gedacht*. (109)

6 Rang. Die wel in alle drie gelijken klinker hebben, als de eerste Rang; maar welker deelwoord in *en* eindigt: als *bannen*, *ban*, *bande*, *gebannen* (110).

§. XL.

* * *

vangen, *gaan* verkort van *gangen*, *staan* van *standen*. 6) *o*, *oo*, *ou*, *oe*, in *ie*; als *worden*, *wierd*, *geworden*: zo ook *lopen*, *stoten*, *bouden*, *bouwen*, *roepen*.

(108) In den 4 Rang heeft men 1) korte *i* in *a* en *e*; als *bidden*, *bad*, *gebeden*: zo *liggen*, *zitten*. 2) lange *e* in *a*, en *o*; *bevelen*, *beval*, *bevolen*: zo ook *breken*, *nemen*, *plegen*, *spreken*, *steken*, *stelen*. 3) korte *e* in *ie*, en *o*; *als helpen*, *hielp*, *geholpen*; zo ook *sterven*, *verwerven*, *werpen*. 4) *ee* in *oe* of *oo*, en *o*; als *scheren*, *schoer*, *schoor*, *geschoren*; zo ook *zweren*.

(109) Zo ook *brengen*, *kopen*, *zoeken*, *werken*.

(110) Zo ook *bakken*, *brouwen*, *heten*, *lachen*, *laden*, *malen*, *scheiden*, *spannen*, *vouwen*, *weven*, *zouten*.

Be-

§ XL.

Van de *Deelwoorden*.

De oorſprong en verſcheidenheid der *Deelwoorden* is genoegzaam te zien uit de gegeven voorbeelden der tijdvoeging (111).

Ze worden dikwijls als bijvoegl. naamw. gebruikt, en voor de zelfſtandige geplaatſt.

Een Deelwoord is dezerwijze een woord, dat de beſchrevene daadlijkheid, het zij bedrij-

* * *

Behalven deze Rangen zijn 'er nog onregelmatige werkwoorden: waar over, gelijk over al het voorgaande men TEN KATE kan inzien op de aangeh. plaats. Ook heeft HUYD. hier omtrent nuttige aanmerkingen. Pr. bl. 62—66, 123, 344, 543; en *Idea* p. 47, 48. ed. nov. 72—74.

(111) Omtrent de ſpelling der lijdende Deelwoorden merk ik aan, dat dezelve in regelmatige of gelijkvl. werkw. eindigen in *d*, wanneer 'er een *d* is in den 2 tijd der aanton. wijze; b. v. *beminde*, *bemind*; *geſtelde*, *geſteld*: maar dat ze eindigen in *t*, wanneer 'er in dien 2 tijd een *t* is; b. v. *drukte*, *gedrukt*; zie boven, aanm. 88, 105, en HUYD. bl. 34, 36. — In werkw. van den 2, 3, 4, en 6 Rang gaan dezelve uit op *en*; als *geſchreven*, *gelezen*, *gebeden*, *gebannen*: ze hebben dan een voorgevoegd *ge*, ten zij 'er een onſcheidbaar voorzetſel bij het werkw. zij, waar van § XLIII. zal gehandeld worden.

vende, het zij lijdende of ontvangende, als ene hoedanigheid van den persoon of zaak, door het naamwoord uitgedrukt, aanduidt: dus heeft het zelve deel aan de eigenschap beide van het werkw. en bijnaamwoord, en kan den naam dragen van een *daadlijk bijnaamwoord.*

Als zodanig zijn de Deelwoorden ook veranderlijk, gelijk de bijnaamw., door *Verbuiging*, en *Vergroting*.

De Verbuiging (112).

W. *ene beminnende Moeder.* *een bemind wordend*, d. i. *bemind kind.*

E. *ener beminnende Moeder* enz. *van een bemind kind.*

De

* * *

(11) Daar is verschil onder de Spraakkunstenaars over de verbuig. der lijdende Deelw., die op *en* uitgaan, zelfs wanneer die als bijvoegl. worden aangemerkt. Elzev. oordeelt dezelve onveranderlijk, bl. 94, gelijk ook Pieterson *Rapsodia van Ned. Taalk.* bl. 23-32. Moonen werpt in de buiging de *n* achter af, bl. 51. Doch waarom zou men hier den aart der bijv. naamw. in de buiging niet mogen volgen, en schrijven *een' gevangenen verlossen?* Althans zo denkt ten Kate I. 323. 377; Huyd. bl. 191; en Kluit bl. 178. En ik zie gene reden, waarom ik ook op

dit

De Vergroting. (113)

Bedrijvende.

ſtrelend,	*ſtrelender,*	*allerſtrelendſt.*
ſterkend,	*meer ſterkend,*	*meeſt ſterkend.*

Lijdende.

bekrompen,	*bekrompener,*	*bekrompenſt.*
gedrukt,	*meer gedrukt,*	*meeſt gedrukt.*

§. XLI.

Van de *Bijwoorden.*

Een *Bijwoord* of *Bijwerkwoord is* een woord, dat de hoedanigheid der beweging of daadlijkheid (niet de werking zelve) te kennen geeft. (114)

* * *

dit ſpoor niet volgen zoude, ten zij ene te lange ſtaart, door deze buiging, ontſtaan, wanluidendheid veroorzaakte.

(113) Hier paſt ook 't geen wij op §. XXVI. aanmerkten.

(114) De oorſprong der Bijwoorden is niet altijd dezelfde. Sommige worden van gene andere woorden afgeleid als *ja, neen, hier, daar,*

Dus zijn 'er, om iets bij te brengen, die de werking beschrijven ten aanzien van derzelver

1. Wijze: als *kwalijk*, *wijslijk*, *stoutelijk*, *schrikkelijk*, *zo*, enz.; b. v. *kwalijk* spreken, *wijslijk* overleggen, enz.
2. Hoeveelheid: b. v. *dikwijls* zeggen, *eenmaal* spreken, het woord *tweemaal* horen, *driemaal* 's daags bidden, enz.
3. Tijd: als *toen* dit geschiedde; *nu* dit, en *dan* dat doen; *morgen* is 't rustdag; het is te *vergeefs*, *vroeg* op te staan, *laat* op te blijven, *altijd* te arbeiden, zo het de HEER niet zegent, enz.
4. Plaats; als *hier* komen, *daar* blijven, *elders heen* reizen, *naar boven* klimmen, *achterwaards* keren, enz. (115)

De

* * *

daar. De meeste worden van een zelfstandig of bijv. naamw, afgeleid door bijvoeging van *lijk*, als *naamlijk*, *openlijk*. Vele zijn niet anders, dan de 2 naamv. van zelfst. woorden, als *'s morgens*, *veelszins*.

(115) Meer soorten, en veel voorbeelden van elke soort, vindt gij bij MOON. bl. 246-249, V. D. PALM. II. 98-100, SEWEL. bl. 318-320 VAN HEULEN *Ned. Gramm.* bl. 67-69. — HUYD. heeft, in zijne Proeve, hier en daar nuttige aanmerkingen, waar van wij enige zullen bijbrengen. — Wordt 'er van zaken ge-

De bijvoegl. naamw. en deelwoorden worden ook dikwijls als Bijwoorden gebruikt,

* * *

gesproken, men zegt *waar van*, *waar aan*, *in*, *mede*; maar wordt 'er van personen gesproken, men zegt *van welke*, *aan welke*, *in*, *met welke*; zie den zelven bl. 469. —— *Heind en veer* beduidt *nabij* en *verre*; zoo ook *ben* (voor *beind*) *of omtrent*; zie bl. 532, 533. —— *Zulks* wordt wel eens gebruikt voor *zo zeer*; zie bl. 541. —— *Het* wordt in 't verhalen gebezigd voor *daar*, *bet was*; zie bl. 472, 473. —— *'Er* wordt genomen in spreekwijzen als deze, *daar is 'er*, *die meent* of *menen*; zie bl. 345--347; en KLUIT bl. 268--273. —— Over *terwijl* en *nog* zie aanm. 127. —— *Ooit* en *nooit* zien op den verledenen; *immer* en *nimmer* op den toekomenden tijd; b. v. *ik beb dat nooit gezien*, *ik zal dat nimmer doen*. —— *Daar van daan* wordt door HUYD. zo uitgelegd, bl. 68, 69, 622, dat *daar* en *daan* eertijds het zelfde geweest zij, en een van beide hier overtollig zij: doch in de *Taalkund. Aanmerk.* van I. FORTMAN, bl. 51-53, wordt duidlijk getoond, dat het bij welluidendheid zij, voor *daar van aan*, gelijk *van stonden aan*, *van voren af aan*; bij welke gelegenheid dit *af van*, *aan*, door Hem uit de Oudheid wordt opgehelderd; z. SEIJV. op HUYD. *Pr.* I. 169. *Wel eer* is naar den Hr. FORTMAN, bl. 81, 82, bij verbastering voor *wijl eer*: *wijle* beduidt een' bepaalden tijd; *wijlen* verleden zijn; *wijlend*, *wijlen*, verleden, overleden,

hier

en dan ondergaan ze, gelijk deze, geen verandering; b. v. die vrouw is *verstandig*, een *lieflijk* ruikende bloem, dat geneesmiddel is *sterkend*.

§. XLII.

Van de *Voorzetselen*.

Voorzetsels zijn woorden, die, voor of achter de naamw. of voornaamw. gesteld, derzelver omstandigheden, neffens den vereischten naamval, dien ze beheerschen, aanwijzen.

Ze regeren alle de verbogene naamvallen. (116)

De *Eigenaar* wordt door *van* vereischt, in betekenisse van bezitting; b. v. *het geld van zijnen Heer*.

De

* * *

hier van *wijl eer* of *wijlen eer*, en van daar bij verbastering, eertijds *wel neer*, nu *wel eer*: gelijk *welligt* bij verbastering zoude zijn van *vielligt*, 't *viel*, het gebeurde *ligt*; *misschien* voor *magschien*, 't mag geschieden.

(116) Elzev. betoogt, bl. 118-124, met voorbeelden, die meest uit Vondel gehaald zijn, dat de voorzetsels dien naamval vereischen, welke boven genoemd wordt: doch sommige dier voorbeelden bewijzen niets. Daar zou ook omtrent deze beheersching nog al vrij wat te onderzoeken vallen, zo wij mogten uitweiden; zie Moon. bl. 305-318, v. d. Palm III. 38-42.

De *Ontvanger* door *aan*; als *aan zijnen dienst zich overgeven* [en *voor*; als *ik zal dit voor hun afschrijven*].

De *Lijder* door *achter*, *behalven* (117), *beneden*, *binnen*, *bij*, *boven*, *buiten*, *jegens*, *langs*, *na* (118), *naar* (118), *naast*, *neffens*, *om*, *omtrent*, *onder*, *op* (119), *over*, *rondom*, *sints*, of *sedert*, *tegen* (120), *tegens* (120), *tot* (122, *tusschen*, *volgens*, *voorbij*, *voor* (beduidende den tijd), *wegens*. Bij voorbeeld *achter* mij, *behalven* den HERE, *beneden* of *boven* zijnen staat, *binnen* of *buiten* den tempel, *kom*

* * *

(117) *Behalven* vordert den vierden naamv.; des mogen wij niet zeggen *behalven ik*, maar *mij*: zie HUYD. bl. 512.

(118) *Na* en *naar* zijn onderscheiden. Volgens HUYD., bl. 622, beduidt *na* enen verledenen tijd; b. v. *na den eersten volgt de twede*; *naar* ene beweging *hij ging naar Amsterdam* (hoewel AMPZ. bl. 77, hier *na* gebruikt), en ene schikking volgens zekeren regel; b. v. *naar dat voorschrift wandelen*.

(119) *Op* betekent meermalen ook *open*, vooral wanneer het bij werkw. gevoegd wordt, als *opkrabben*: zie HUYD. bl. 549, 550.

(120) *Tegen* en *tegens* zijn, naar AMPZ. bl. 77, zo onderscheiden, dat men zeggen moete *iemand tegen komen*, en *tegens iemand strijden*.

koom *bij* mij, *jegens* mij welgezind, *langs* dezen weg. enz.

De *Derver* door *van* in betekenis van *af*, voorts *door*, *in*, en *uit* (121), *met*, en *zonder*, *ten* (122), en *ter* (122), in ſtede van *tot*

* * *

(121) *Uit* geeft wel eens iemands oorſprong te kennen, als *die man is uit Arabië*; zie HUYD. bl. 113, 622.

(122) *Ten*, bij verkorting van *tot den*, of *tot enen*, wordt gebruikt voor mannelijke naamw. *Ter* voor *tot der* of *tot ener* voor vrouwel. naamw. Zo denken ook TEN KATE I. 340, en HUYD. bl. 455. En ik ſta onzen Schrijver toe, dat deze voorzetſels den laatſten naamv. vereiſchen in de ſpreekwijzen, *ten mijnen huize*, *ten tijde*, *ter goeder ure*, en ſoortgelijke: dan koomt het oorſpronglijke *tot*, dat in *ten* voor *tot den*, of in *ter* voor *tot der* verborgen ligt, voor in den zin van *te*; gelijk men oudtijds meermalen, doch nu minder, zegt, *hij woont tot Amſterdam*, voor *te Amſterdam*. Dit gebruik van *tot* beſpeurt men nu niet meer bij achtbare Taalkenners, maar wordt nog verdedigd door VERWER in enen brief in de *Boekz. van Mai* 1708, bl. 542. Ook kunnen wij in de ſpreekwijze *ter goeder ure* en diergelijke den laatſten naamval ontdekken uit den uitgang op *r*, dien men in het vrouwl. eertijds hadde, en waar van *met der tijd*, *in der daad*, *op der aarde* is; zie aanm. 45. Maar ik kan den

tot den en *tot der*, eindelijk het plaatslijke *te* voor namen zonder artikel. Bij voorbeeld ik heb *van* den HERE ontvangen; niemand koomt *tot den* Vader dan *door* mij; *in* hem zijt gij volmaakt; *uit* zijne volheid ontvangen wij; *met* mij zult gij in 't Paradijs zijn; *zonder* mij kunt gij niets doen; wie is *ten* hemel opgeklommen; hij doet *ter* helle nederdalen; eindelijk *te* water, *te* lande, *te* ſchepe, *te* bedde, *te* huis, *te* Amſterdam. (123)

§. XLIII.

* * *

den laatſten naamv. niet vinden in deze uitdrukkingen *God ſtelde Mozes ten leidsman van Israël, Jakob begeerde Rachel ter vrouwe, ten hemel gaan, ter helle nederdalen.* Zouden wij hier *tot*, het welk in *ten*, en *ter* verborgen ligt, niet moeten nemen, in den zin van ene beweging en toeſtrekking, gelijk het Latijnſche *ad* en *in*; en zoude *tot*, en dus ook *ten*, in dezen* zin niet den vierden, doch geenszins den zesden naamv. vereiſchen, gelijk *tot* door den Schrijver als een beheerſcher van den vierden naamv., ſtraks ook genoemd is? Men zal dit ligt toeſtaan; maar dan denken, hoe ſtrookt dit met *ter*? dat moet dan ook een' vierden naamv. vereiſchen in de ſpreekwijze *ter helle nederdalen* enz.? kan men dan in den vierden naamv. ook *tot der* zeggen? Ik zal dit thans niet onderzoeken.

(123) Zo ook *te wagen*, *te koets*, zie HUYD. bl.

§. XLIII.

Van het onderscheiden gebruik der voorzetsels bij de werkwoorden.

De voorzetsels verkeren dikwijls met de werkwoorden. De onbepaalde wijze heeft ze voor aan met zich verenigd. Doch sommige vereischen met het (-) koppelteken verbonden, of geheel afgescheiden, gebruikt te worden. Ze worden deswege verdeeld in *onscheidbare* en *scheidbare*: als ter ene zijde, *overleggen*, *overwegen*, *overlopen*, *volmaken*, *misdoen* enz. (124); ter andere zijde *over-leggen*, *over-wegen*, *over-lopen*, De kentekens van onderscheid zijn drievoudig.

1) In den *nadruk der uitspraak*. De Onscheidbare ontvangen dien op het zake-

* * *

bl. 110; *te moede*, bl. 480; voor dit *te* koomt ook wel *tot*; zie de voorg. aanm.

(124) De voorvoegsels van deze genoemde werkw. zijn eigenlijk scheidbaar, maar worden als onscheidbare aangemerkt. *Onafscheidelijke* in den sterksten zin zijn *be*, *ge*, *her*, *ont*, *ver*, in *beminnen*, *gebieden*, *herwinnen*, *ontzeggen*, *verliezen*. Over de kracht van dit *ver* voor werkwoorden, zie FORTMAN *taalk. Aanm.* bl. 12-21.

kelijke deel van het werkwoord, als een zaak *overleggen*; maar de scheidbare op het voorzetsel, als een deksel ergens *overleggen*.

2) In 't *verbogene* van de onbepaalde wijze: het eerste neemt *te* voor zich, als een zaak *te overleggen*; het twede neemt *te* tusschen in, als een deken *over te leggen*; wordende dus gescheiden. (125)

3) in het verledene deelwoord: het eerste heeft, een voorgestelde zaak *overgelegd hebbende*; het twede scheidt wederom, en neemt *ge* tusschen in; als, een deken zich *overgelegd hebbende*.

§. XLIV.

* * *

(125) Hier komt nog bij, dat de Onscheidbare voorvoegsels altijd voor aan het werkwoord blijven, en de scheidbare hunne plaats verwisselen b. v. omtrent de eerste, *ik overleg*, *overleide*, *heb overlegd*, *zal overleggen*: omtrent de Scheidbare *ik leg over*, *leide over*, *heb overlegd*, *zal overleggen*; zie TEN KATE I. 536—8.

(126) Even zo hebben ook zulke werkw., die in den sterksten zin onafscheidelijke voorzetsels voor zich hebben, geen *ge* voor aan in het deelwoord, als *bemind*, *gebeden*, *berwonnen*, *ontzegd*, *verloren*.

Over deze §. kan men TEN KATE lezen I. 406-309, 533--538.

§. XLIV.

Van de *Voegwoorden.*

Voegwoorden zijn die dienen tot binding en bestiering der rede. Deze zijn velerlei. Om 'er iets van op te geven: daar zijn

1 Samenbindende: *en*, *ook*, *mede*, *als mede*, *mitsgaders*, [*noch*; *noch*].
2 Redengevende: *want*, *dewijl*, *om dat*, *vermids*, [*naardien.*]
3 Besluitende: *derhalven*, *dienvolgens*, *dieswegens*, [*dan*, *waarom*, *daarom.*]
4 Toestaande: *hoewel*, *alhoewel*, *ofschoon*, [*hoe zeer*, *al wel*, *'t zij*].
5 Tegenstellende: *doch*, *maar*, *echter*, *nogthans* [*even wel*, *toch*].
6 Voorwaardelijke: *bij aldien*, *indien*, *ten zij*, *ten ware*, *zo*, [*of*]. enz. (127)

§. XLV.

* * *

(127) Daar zijn ook *Verbalende* Voegwoorden; *hoe*, *dat*: en *Oorzaaklijke*; *op dat*, *ten einde.* —— Alle deze Voegwoorden hebben niet dezelfde plaats in ene rede: vele kiezen het begin; andere volgen het begin; sommige kan men naar willekeur plaatzen: het welk men uit het gebruik toereikend weet. —— Ik voeg 'er slechts bij, dat sommige met andere voegwoorden, of bijwoorden, niet of weinig in klank, maar wel in betekenis verschillen: gelijk men dezelve, om verwarring

§ XLV.

Van de *Tusschenwerpsels.*

Een *Tusschenwerpsel* is een woord, dat tusschen ene rede wordt ingeworpen, om de gemoedsbeweging des sprekers uittedrukken. Dus heeft men, om ten voorbeelde iets te geven,

1 een Verwonderend *o!*
2 een Klagend *ach!* [*helaas!*]
3 een Wenschend *och!* [*och of!*]
4 een Smekend *ai toch!* [*ai lieve!*]
5 een Versmadend *fij! foei!*
6 een Dreigend *wee!*
7 een Stilhoudend *sus! ho!* enz.

K DER-

* * *

voortekomen, veeltijds door spelling onderderscheidt: als *dewijl* (want), en *terwijl* (gedurende); *altoos* (slechts), en *altijd* (ten allen tijde); *doch* (maar), en *toch* (slechts); *of* (een vraagwoord), en *ofte* (een onderscheidingswoord); *noch*, *nochte* (een ontkennend woord), en *nog* (tot hier toe); *en*, *ende* (een koppelwoord), en *en* (een lochenend woord, *ik en doe dat niet*), het welk nu verouderd is, echter nog voorgestaan wordt door Verwer in de *Idea L. B.* p. 31, 32, ed. nov. 51; en in de *Boekz. Mai* 1708 bl. 541, 542,

DERDE DEEL.

OVER DE SCHEIDING EN LEZING van een ontworpen rede.

§ XLVI.

Van de *Schiftinge* der gezegden, met derzelver *Tekenen*.

Een *Rede*, of Ontwerp, naar de regels der Schrijftale op het papier gebragt, vereischt niet alleen de Spraakkundige bewoording, en derzelver ſamenſtelling; maar ook een behoorlijke ſchifting der gezegden in Afſnijdingen, en deze wederom in Volzinnen.

Ieder *Paragraaf*, of *Affnijding*, vereischt enen nieuwen regel, met een weinig wit tusſchen beiden: ze worden ook wel met haar teken (§) aangewezen, en geteld.

Een *Periode*, of *Volzin*, vervat een volkomen gezegde; daarom wordt de ene van de andere door een (.) *Punt*, of *Sluitteken*, afgeſcheiden; en het eerſte woord van de volgende met een hoofdletter begonnen. Dit

vor-

vordert de grootste pauze, of rusting, in 't lezen.

Maar een Volzin heeft dikwijls twe *Leden*, de voorgaande, en volgende: deze worden gescheiden door het (:) *Lidteken*, of *Kolon*; 't welk kleiner pauze heeft, dan de vorige. Ieder lid heeft dikwijls verscheiden *Snippels*, waar van sommige de allerkleinste pauze vereischen, en andere een weinig meer; de laatste beeldt men uit met het [;] *Halve Lidteken*, of [*Semikolon*], de eerste met een (,) *Scheidteken* [of *Komma*.]

Voor de gemelde tekenen der zinscheiding koomt wel eens het (?) *Vraagteken*, of [!] *Uitroepteken*, in plaats, wanneer een vraag, of klagte, of iets diergelijks, geuit is [128].

§ XLVII.

Voorbeelden van 't gebruik der Zintekenen.

Het rechte gebruik der Zin- en Rusttekenen is van groot belang: doch de meesten zijn hier in gansch onkundig, of zeer gebrekkig, voor al ten aanzien der Perioden. Zie hier een op-

* * *

(128) Van dit alles wordt breder gesproken door MOONEN bl. 344—349. V. D. PALM III, 52-62, en SEWEL bl. 365--373.

opmerkelijk voorbeeld; Jezaj. 34: 16, *Zoekt in het boek des HEREN, en leest: niet één van dezen zal er feilen, 't ene noch 't andere zal men missen:* verplaats nu eens het Lidteken één woord, achter *niet:* dan wordt de zin gansch omgekeerd; *zoekt in 't boek des HEREN, en leest niet: één van dezen zal 'er feilen.* Zo ook Matth. 18: 32, 33. *Gij boze dienstknecht! alle die schuld heb ik u kwijt gescholden, dewijl gij mij gebeden hebt: behoordet gij u ook niet over uwen mededienstknecht te ontfermen, gelijk ik ook mij over u ontfermd heb?*

§. XLVIII.

Van enige andere *Schrijftekenen.*

Het () *Tusscheninstellingsteken* besluit in zich het geen ten overvloede, tot opheldering van den zin, wordt ingevoegd, en dieswegen in 't lezen kan overgeslagen worden, zonder den zin te storen: b. v. 1 Thess. 2: 13. *dat, als gij het woord der prediking Gods van ons ontvangen hebt, gij dat aangenomen hebt, niet als der menschen woord, maar (gelijk het waarlijk is). als Gods woord.*

Het (-) *Koppelteken* gebruikt men tot de samenbinding der woorden, en afgebroken

gre-

grepen, op 't eind van een regel (129).

Het (—) *Teken van Uitlating* zet men, daar men iets, om kortheid, of anderszins, heeft uitgelaten.

Het („) *Teken van Aanhaling* ſtelt men voor ieder regel van 't geen men uit een ander Schrijver aanhaalt.

Het (,) *Teken van Afwending* toont de afwending der voorſte letteren van *het*, *des*, *ik*, tot op *'t 's 'k*, en meer andere: is in Dichtkunst zeer dienſtig; want voor *het is*, *des avonds*, *daar ik zal*, leest men een greep korter *'t is*, *'s avonds*, *daar 'k zal* (130).

Het (..) *Teken van Greepſcheiding* is dienſtig tot de rechte ſpelling van *Baäl*, *Joël*, enz.

Het (^) *Teken van Samentrekking* toont, dat *daden*, *geboden*, tot één greep minder is ſamengetrokken in *daân geboôn*. Doch dit is een toevlucht des Dichters.

* * *

(129) Over de ſcheiding der lettergrepen zie aanm. 29.

(130) Langs dezen weg ſmelt men wel eens drie lettergrepen in één, *dit is het* in *dit 's 't*; zie HUYD. bl. 491, 492. Zo ſnijdt men ook van achteren iets af; b. v. *ik ken geen' man*, *geen' vrouw*, *die volmaakt onzondig is*, voor *genen man*, *gene vrouw*; zie MOON. bl. 353—356.

§. XLIX.

Van de *Klanktekenen.* (131)

Deze zijn twe, (´) het *Teken van harde*, of heldere, en het (`) *Teken van klemmende uitspraak.* Deze zijn, schoon in Nederduitschen druk niet gebruikelijk, echter somtijds zeer dienstig. Bij voorbeeld, het laatste maakt onderscheid in *een zaak wel overdenken, maar niet doen*, en *een zaak wèl overdenken, en dan uitvoeren.* Het eerste maakt een Klank-en Zinverschil in verscheiden woorden, die bij velen met de harde *éé*, of *óó*, worden uitgesproken; als *daar is een God*, en *daar is één God*, *wéék* (zacht) en *week* (7 dagen), *kóól* (tuinvrucht) en *kool* (vuur) enz. (132.)

Boven dien in woorden, die met de doffe, of heldere, korte *o* worden uitgesproken; b. v. *bot*, en *bót* enz.

§. L.

Van de *Leeskonst.*

Het oogmerk der Schrijftale is, dat ze gelezen worde. Tot ene goede opzegging, of

* * *

(131) Het uitdrukken dezer klanktekenen in 't schrijven vereischt veel nauwkeurigheid, en is daarom buiten gebruik; ZEYDELAAR neemt het echter in acht.

(132) Zie hier meer van, boven, bl. 44. 45.

of hoorbare *Lezing* wordt vereischt.

1) dat men de gestelde bewoording met ene klare, en duidelijke, stemme, en uitsprake, vaardig, net, zo als 'er staat, uitbrenge. Het tegendeel is *valsch lezen*.

2) dat men, naar vereisch van de zintekenen der perioden, behoorlijk scheide, en ruste. Het tegendeel heet *rabbelen*.

3) dat men niet alleen aan de grepen, maar ook aan de woorden, en zaken, door den nadruk der uitsprake, hier, en ginds, naar vereisch, behoorlijken klem geve. Het tegendeel noemt men *stijf lezen* (133).

4) En, dat men naar de voorkomende stoffe, en stijl, door ene eenvoudige, natuurlijke, of eigenaartige, *stemleidinge*, de zaken, en gemoedsbewegingen, als naar het leven uitbeelde. Dit is duidelijk, en aandoenlijk, voor den Toehoorder. Dit is het toppunt der Leeskonste: doch ieder een heeft die gave niet, en is ook voor zulk onderwijs niet vatbaar. Zulk een houde 'er zich dan ook van af: de minste gemaaktheid is hier aanstotelijk. Ook voegt hier geen de minste *Gebaar-*

* * *

(133) De *Klemtoon* valt in Nederd. woorden op derzelver zaaklijk deel; zie HUYD. bl. 356. TEN KATE II: 6. De betekenis van sommige woorden wordt hier door ook bepaald; zie TEN KATE I. 345. Derhalven moet men hier in de uitspraak nauwkeurig zijn.

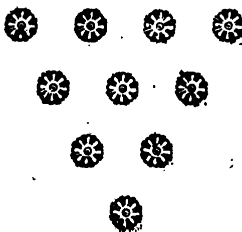
making, of beweging: deze behoort bij de openbare Redevoeringen. (134)

Deze stoffe vereischte wel verder uitbreiding: maar de plaats verbiedt zulks. Dit boekje hebbe hier dan zijn

E I N D E.

* * *

(134) Over de *Uitspraak*, en *Gebaarmaking*, kan iemand, die 'er belang in heeft, gebruik maken van een nuttig werkje van FAUCHEUR, en FRANCIUS, het welk ook vertolkt is in onze tale.

AAN-

AANHANGSEL
VAN DEN UITGEVER
OVER DE GESLACHTEN DER ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN.

Omtrent *de Geslachten der zelfst. naamwoorden*, welke meest gebruikt worden, en wier geslacht uit de regelen, bl. 66-72 gegeven, niet kenbaar was, heb ik bl. 73 beloofd, hier achter een *lijst* van dezelve te laten volgen. Ik gaf ook zulk een lijstje in mijne twe vorige uitgaven, 1776, en 1778, getrokken uit den 5den druk van D. VAN HOOGSTRATEN door A. KLUIT 1759 uitgegeven, en uit de lijst door J. PIETERSON achter deszelfs *Rhapsodia van Nederd. Taalkunde*, 1776 gegeven.

Nu kan ik op dien zelfden voet niet voortgaan. De Heer KLUIT heeft ons 1783 verpligt door ene nieuwe, en zesde, uitgave van die *Geslachtlijst*, welke zo aanmerkelijk vermeerderd, opgehelderd, en verbeterd, is, dat hij, naar bl. XII der voorrede, *deze nieuwe uitgave alleen voor de zijne erkenne.*

De kunde, en de vlijt, van dezen beroemden Leidschen Hoogleraar is omtrent de geslachten der naamwoorden zo wel, als omtrent andere takken van Oudheid-, en Taal-

kunde, te groot, dan dat wij er geen gewag, en gebruik, van maken zouden. Hij heeft niet alleen in die Geſlachtlijst ook gebruik gemaakt, en melding gedaan, van den arbeid van anderen; maar geeft ons ook daar bij in dezen zesden druk ene zo gewigtige *Voorrede*, dat elk, die op goeden grond vordering wil maken in dit ſtuk, dezelve behoorde te lezen, en te herlezen.

Om mijnen Lezer daar toe te meer optewekken, zal ik hem *den inhoud van die Voorrede* hier beknoptelijk opgeven.

Na dat de Hr. KLUIT ons (§ 1-6) bericht gegeven had van de vorige uitgaven zijner Geſlachtlijst, en van deze zijne laatſte uitgave, als ook van den arbeid van anderen omtrent de geſlachten der naamwoorden; —— toont hij, dat de beſtendigheid in de geſlachten zo groot, en het verloop van dezelve zo verbazend gering, is, dat de regels, of waarnemingen, omtrent dezelve meer zeker zijn, dan men doorgaans denkt; zie § 7, 8. —— en dat de waarneming der geſlachten nodig is, om dat daar naar de buiging der lidwoorden, bijv. naamwoorden, en betrekl. voornaamw. onderſcheiden is; § 9.

Nu zijn de zelfſt. *naamw. met opzicht op die geſlachten* —— of *enkelſlachtig*, die alleen manlijk, vrouwlijk, of onzijdig, zijn; —— of *gemeenſlachtig* (*communis generis*), die,

die, in dezen zin genomen, manlijk, en, in een anderen zin genomen, vrouwlijk zijn: —— of *gelijkslachtig* (*epicoena*) die onder één geslacht beide kunnen bevatten: —— of *twijfelachtig* (*dubii generis*), die onverschillig van alle geslachten gebruikt worden. —— En die geslachten worden gekend, —— of door de *inwendige gesteldheid*, *en betekenis*, der woorden; —— of door hunne *uiterlijke aandoeningen*, en afleidingen, vooral door voorzetsels, of achtervoegsels: § 10.

In de nadere opgave komen ons —— eerst meer *algemene* —— dan meer *bijzondere* aanmerkingen omtrent de geslachten der naamw. voor. —— Zie hier er ene schets van.

I Meer *algemene* aanmerkingen,

A opzichtelijk tot de *inwendige gesteldheid*, *en betekenis* der woorden

a bij *enkelslachtige*

a brengen tot het *Manlijke* geslacht

1 alle *eigennamen van mannen*; § 11.

2 namen van *mannelijke eigenschappen*, *hoedanigheden*, *waardigheden*, *bedieningen*; *Man*, *heer*, *Koning*, *Vorst*, *broeder*, *zwager*, *koopman*, *boer*, *herder*, *loots*, *Engel*: hiervan is onderscheiden *mensch*: § 12.

3 naamw. die, —— *van werkw. afkomstig*, *uitgaan op aar*, *er*, *ier*, wanneer

neer zij de *werking* op een *manlijken* perfoon overbrengen, als *wandelaar*, *loper*; of, met dien zelfden uitgang van naamw. afgeleid, enen *werkenden manlijken* perfoon aanduiden, als *hovenier*, *wijngaardenier*, *herbergier*; —— Daartoe behoren dan niet *kamenier*, *baker*: § 13.

4 namen van *werktuigen*, *gereedſchappen*, *plaatzen*, of *zaken*, die van een werkw. afgeleid, het werk eens mans, of van iemand, vervangen, vooral, die op *er* uitgaan, als *ſnuiter*, *wijzer*, *veger*, *pasſer*, *duiker*, *ſchepper*, *ſtoffer*, *rooster*, *houwer*, *kaper*, *ruiker*, *evenaar* enz. —— Daar mede verwarre men echter niet andere woorden, die M. of O. zijn, maar zodanige eigenſchap niet aanduiden, of op die wijs niet van werkw. afgeleid worden, ſchoon zij op *er* uitgaan; als *ſlinger*, *polder*, *donder*, *ſluier*, *ſlommer*, *lommer*, *leger*, *voeder*, *leder*. zie § 14.

5 Naamw., die, ſchoon een *ander geſlacht* hebbende, als *eigen namen van mannen worden aangemerkt*, of *enige hunner eigenſchappen aanduiden*, als *bloed*, *ondeugd*, *booswicht*, *voorſpraak*, *brekebeen*, enz. —— Maar men verwarre daar mede niet, wanneer de woorden alleen — bij *gelijkenis* gebruikt worden, als *ding*, *vel*, *rank*, *kennis*; — of bij *overnoeming*, als *ſchildwacht*, *raad*: zie § 15.

b Tot het *Vrouwlijke* geslacht behoren.

1 de *eigennamen van vrouwen:* § 16.

2 namen van vrouwl. *eigenschappen*, *hoedanigheden*, *waardigheden*, *bedieningen*, als *Koningin*, *voedster*, *dienstmaagd*, *zuster*, *baker*, *kamenier*, *zondares*, *meesterscbe*, enz.: zie § 17.

3 de stoflijke namen der *letteren*, *a*, *b*. § 18.

4 *getallen*, stoflijk genomen, *de negen*, *de nul*. —— Hier mede moet men niet verwarren, wanneer deze getallen bij *verzameling* gebruikt worden; dan zijn zij *onzijdig*, als *het honderd*, *het duizend*, *kost zo veel:* —— of *bij uitlating* van een zelfst. naamw. als *ik koop de zes* namelijk *vischen:* § 19.

c *Onzijdig* zijn

1 zulke namen van *Landen*, *Rijken*, *Steden*, die in het Neerd. zonder lidwoord voorkomen, *Arabie*, *Amsterdam*, *Engeland*, *Nederland*. Men ontdekt het geslacht door voorzetting van een bijvoegl. naamw., en zegt, het *steenachtig Arabie*, *het kooprijk Amsterdam:* § 20. —— Doch wanneer deze woorden enig lidwoord voor op krijgen; dan schikken zij zich in het geslacht naar hunnen inwendigen aart, of uitgang,

gang, *den Briel*, *Palts*, M. *de Beenster*, *Purmer*, *Lemmer*, V. *het Gooi* O. zie § 21.

2 Woorden, die eigenlijk *onbep. wijzen van werkw.* zijn, doch als naamw. gebruikt worden; *het leven*, *eten*, *drinken*: § 22.

3 *Bijv. naamw.* als *zelfst.* gebruikt *het goed*, *ruim*, *rond*: § 23.

4 *Werkw.* in de *onbep. wijze* worden onzijdige naamw. met afkapping van *en*, en voorvoeging van *ge*, beduidende de werking van dat werkw. *het geraas*, *gesnap*, *gebabbel*, *getalm*. —— Doch dat voorvoegsel *ge* wordt weggelaten, wanneer de werkw. *be*, *ver*, *ont*, voor op hebben, *het beraad*, *beleg*, *bevel*, zo ook *voorschrift*, *misbruik*, *toeval*, *verblijf*, *ontwerp*, *ontzet*. —— Hier bij moet men echter voorbehoedsels in acht nemen: zie § 24.

d Onder deze *regels van enkelslachtige woorden* betrekken sommigen ook de namen van *stromen*, *bomen*, *bergen*.

1. *Stromen* —— houdt Moonen *meesten dele* voor *manlijk*: § 25. —— Doch uit de Geslachtlijst blijkt, dat sommige namen van stromen het geslacht van het *Latijn* volgen, *Rhenus*, *Ganges*. zie § 26. Ook dan, wanneer de Latijnsche uitgang achtergelaten is, *Rhijn*, *Nijl*, *Teems*, M. zie § 27. —— Andere volgen het geslacht van

den

den *uitgang*. Om den vrouwl. uitgang op *e*, meermalen herkomstig van de Latijnsche *a*, of Fransche *e*, zijn *Elve*, *Seine*, enz. Vr. zie § 28. Ook dan, wanneer die *e* achter afgekapt wordt, de *Lek*, *Maas*, enz. zie § 29. —— Op *er* zijn de meesten diernamen M. *Tiger*, *Tiber*, enz. zie § 30. enige echter Vr. *Wezer*, *Oder*, enz. § 31. —— Op *el* zijn er M., ook Vr. zie § 32. —— *Zo* ook andere. zie § 33. Zo dat hier op gene algemene vaste regels, te maken zijn, maar de Geslachtlijst moet raad gepleegd worden.

2. De namen van *bomen* zijn doorgaans M., vooral, die op *aar*, en *ier*, uitgaan. —— doch de *vrucht* dier bomen V. als *abrikoos* M. of V. zie § 34, 35.

3. De meeste namen der *bergen* zijn in de lijst *M.*; doch er zijn ook uitzonderingen op: zie § 36.

b De *Gemeenslachtige* woorden

1. die, van *mannen* gebruikt, M., en, van *vrouwen* gebruikt, V. zijn, als *gezant* enz. zie § 37. —— zulke woorden gaan ook veeltijds uit op *ling*, als *vreemdeling*; —— of op *genoot*, als *dischgenoot*: § 38.

2. namen van *onbezielde* zaken zijn verschillende in geslacht, naar de verschillende betekenis; —— *onzijdig* zijn ze, die ene *algemeenheid*, *erts*, of *stof*, aanduiden, als

het

het *diamant*, *neteldoek*; — maar *manlijk*, wanneer ze aanduiden, het geen uit die stof *vervaardigd is*, *dien diamant*, *dien doek*: zie § 39.

3. Sommige woorden, die afgeleid worden van werkwoorden, zijn M., wanneer zij de *werking*, of *werktuig*, als *band*, *boog*, *drang*, *drank*, *beet*, (*bijting*), *greep*, (*grijping*): en V., wanneer zij het *gewrochte* aanduiden, en dan doorgaans uitgaan op ene zachte *e*; als *beet*, *bete*, (*brok*), *grepe*, *greèp*, (*handvol*). Dit wordt van vele woorden beredeneerd: zie § 40.

4. Sommige woorden hebben, in hunne eigenlijke betekenis gebruikt, een ander geslacht, dan in hunne oneigenlijke betekenis, als *de punt*, V., *het punt*, O; *roof*, *rijp*, M, of V.: zie § 41.

c. Daar zijn ook *Gelijk-* of *zelf-slachtige* woorden, die één geslacht hebben, en beide kunnen aanduiden, als *arend*, M. beduidt ook de wijfjes arenden, zo ook *uil*, *vink*, *vos*, V. bevat ook mannetjes vossen, gelijk ook *duif*, *zwaan*, *zwaluwe*, *paard*, O. bevat een hengst, en ene merrie; gelijk ook *schaap*, *hoen*, *rund*: zie hier van meer voorbeelden, en aanmerkingen, § 42-45.

d Eindelijk zijn er woorden, die *twijfelachtig* van geslacht zijn, wier geslacht in het gebruik min zeker is, of die, zonder

eni-

enige bekende reden, onverschillig M. V. of O. gebruikt worden. b. v. M. en V. *dood*, *tijd*; M. en O. *oorlog*; V. en O. *oog*, *oor*: zie § 46.

B met opzicht op de *uiterlijke aandoeningen*, *uitgangen*, *voorvoegsels*, *samenstelling*, *afleiding*, der woorden (§ 47, 48)

a lette men eerst op de *uitgangen van enkele* woorden. Hier moet men wel acht slaan, wat men voor den uitgang houden moet, waaromtrent Moonen, en anderen, zich verzinnen: zie § 49.

à Dan worden voor *Manlijke* gehouden

1 Sommige woorden die uitgaan op *aar*, en *ier*, *evenaar* enz. zie § 50.

2 Vele woorden op *er*, *luister*. Doch hier zijn ook vele V. *kamer*, en O. *masker*: zie dit beredeneerd § 50, 51.

3 Die op *el* uitgaan, zijn voor het grootste deel M. *hagel*. Daar onder zijn toch ook zo vele V. *tafel*, en O. *zuivel*, dat er bezwaarlijk een algemene regel op te maken is: zie § 52—54. —— Men onderscheide hier van de woorden op *sel*, die O. zijn, *schepsel*: zie § 55—7.

4 Die op *eel* uitgaan zijn dikwijls O. *toneel*. Doch er zijn ook M. en V. onder: zie § 58.

5 Vrij algemeen maken de uitgangen *ſem*, en *em*, het woord M. *bliksem*; *adem*: gelijk ook bij intrekking *lm*, *rm*, *helm*, *arm*: zie § 59, 60.

6 Die eindigen in *dom*, zijn M., die den *ſtaat*, *de magt*, *of geſteldheid*, ener zaak aanduiden, *eigendom*, *ouderdom*; —— maar O. wanneer zij een *algemeenheid*, *gezelſchap*, *ambt*, *beſtier*, aanduiden, *Christendom*, *Hertogdom*: zie § 61.

b *Vrouwlijk* zijn de uitgangen

1 op *heid*, afkomſtig van bijv. naamw., of deelw., en betekenende ene *hoedanigheid* in het afgetrokkene, *goedheid*: § 62.

2 op *ing*, *inge*, afſtammende van werkw. en beduidende de dadelijke *werking*, als *aandrijving*! —— Hier onder moet men niet betrekken de woorden op *ling* (§ 38), en oorſpronglijke *ring*, *haring*, *penning*, enz.: zie § 63.

3 op *te*, achter bijvoegl. naamw. *droogte*, *grootte*, *breedte*, *hitte* (voor *heette*, van *heet*). (§ 64—66.) —— Ook wordt de *t* hier wel weggelaten: zie § 67. —— Dit heeft ook plaats in naamw. die van werkw. afkomen, en op *te* eindigen, van *brouwen*, *ſterven*, *ſchamen*, *brouwte*, *ſterfte*, *ſchaamte*; zelfs met verkorting van *drijven*, *geven*, *graven*; *drift*, *gift*, *graft*;

——

—— al beginnen ook de woorden met *be*, en *ge*, die anders onzijdig zijn, *begeerte*, *gelofte*; (§ 68); —— ook, wanneer de naamw. afkomen van de lijdende deelw. *genoegd*, *genoegte*, *gedaante*, *gezindte*: § 69. —— Hier is echter nog al een en ander, dat zich bezwaarlijk naar dezen regel schikt: zie § 70. —— En hier van zijn te onderscheiden de Onzijdigen, als *geboomte*, *gewrochte*, *verstand*, *vernuft*, waarvan onder het O. geslacht nader; zie § 71, 72.

4 met *te* heeft veel overeenkomst de uitgang *de*, *liefde*, *waarde*, *weelde*, *weide*, *vreugde*; (§ 73)

5. Die op ene zachte *e* eindigen, ook, wanneer zij den laatsten klinker, *b*, *d*, *f*, *g*, verdubbelen, zijn dikwijls V. *straffe*, enz.: doch hier tegen zijn vele bedenkingen: zie § 73, 74.

6. Woorden van werkw. afkomstig, en uitgaande op *ste*, en *st*, zijn dikwijls V. *gunste*. Doch ook hier zijn vele uitzonderingen: zie § 75--77.

7. Gelijk het ook is met den uitgang *ts*, *ds*, *tze*, *dze*, *koorts*, *rots*: zie § 77.

8. Op *uwe* zijn V. *zenuwe*, *schaduwe*: (§ 78)

9. Woorden op *ij*, *ije*, *ie*, *rij*, *nij*, afgeleid van andere naamw., en enen staat, bediening, of werking, aanduidende;

vooral, als zij instemmen met de Latijnsche *ia*, of Fransche *ie*; als *abdij*, *waardij*, *burgerij*, *dieverij*, *theologie*, *glorie*: zie § 79. —— Men verwarre echter hier mede niet onzijdige woorden, als *gerij*: § 80.

10. De uitgangen in *nis*, *nisse*, gevoegd achter werkw. of andere woorden, en een daad betekenende, maken een woord V. *behoudenis*. —— Doch ook hier is enig verloop, en enige oplettendheid, in acht te nemen: zie § 81.

12. Vrouwlijk zijn, die, op *schap* eindigende, afstammen van bijv. naamw., en ene *hoedanigheid* betekenen, *gramschap*, *dronkenschap*; of, van zelfst. naamw. afgeleid, ene *algemeenheid* van personen in een vergaderd lichaam aanduiden, de *broederschap*: zie § 82.

c. Tot de *Onzijdige* woorden behoren

1. die verkleinende uitgangen hebben *ke*, *ken*, *kijn*, *je*, *tje*, *tjen*, *tijn*, *lijn*; *het kalfje*, enz.: zie § 83, 84.

2. Die uitgaan op *oen*, herkomstig van het Fransche *on*, *fatsoen*. —— Hier bij zijn uitzonderingen: zie § 85, 86.

3. Die, in *sel* uitgaande, en van werkw. afkomstig zynde, ene voortgebragte zaak, ene werking, of een werktuig aanduiden; *schepsel*, *baksel*, *deksel*. —— Ook hier

hier bij is oplettendheid nodig: zie § 55--57.

4. Die in *dom* eindigen, wanneer zij ene *algemeenheid*, of *gezelſchap van perſonen*, *ambt*, *beſtier*, te kennen geven, *het Heidendom*, *Hertogdom*: zie § 61.

5. Die, in *ſchap* eindigende, afſtammen van zelfſt. naamw., en ene bediening, waardigheid, of geſteldheid ener zake, uitdrukken; het *burgerſchap*, *meeſterſchap*: zie § 82.

b. Wij gaan over tot de *ſaamgeſtelde* woorden.

1. Woorden, uit twe naamw. ſaam geſteld, behouden het geſlacht van het laatſte woord der ſamenſtelling; als *aardbodem*, M. *zangkunst*. V. (§ 87.)

2. Ook wanneer een onzer afſcheidlijke voorzetſels voor een naamw. koomt, behoudt dat naamw. zijn geſlacht; *gang* M., zo ook *ingang*, *doorgang*; *grond* M., zo ook *afgrond*; *breuk* V., zo ook *afbreuk*, *inbreuk*. ——— Maar wanneer een onafſcheidlijk voorzetſel *be*, *ge*, *ver*, *ont*, enz. voor een naamw. koomt, en dat naamw. afſtamt van de onbep. wijze der werkw. met afkapping van den uitgang *en* ter beduidenis van de werking van het werkw., als van *blazen*, *geblaas*, of ter beduiding van het gewrochte, als van *bakken*, *braden*, *bouwen*, *gebak*, *gebraad*, *gebouw*; dan zijn die naamw. Onzij-

dig. Zo ook *bederf*, *verblijf*, *ontwerp*, enz. —— Dit alles wordt nader opgehelderd, en met onderfcheidingen, en voorbeelden, breed bevestigd: zie § 88--101, en § 71, 72, 80.

3. Over faamgeftelden van een ander foort, als *klimop*, *bandvol*, *waarom*, enz.: zie § 102, 103.

c. De woorden, die van *Latijnfchen oorfprong* zijn, volgen in hun geflacht geen vasten regel: zie § 104--108.

II. Daar na bevestigt de Heer KLUIT nader enige *algemene* aanmerkingen, die ik, bl. 70--72, num. 1, 2, 4, bijgebragt heb; en voegt er enige herinneringen bij: zie § 109-116.

Zie daar, Lezer! den gewigtigen inhoud van de genoemde Voorrede van den Heer KLUIT. Die vordering in dit ftuk wil maken, ga alles in bijzonderheden na; waar toe hem nu de weg is aangewezen.

Daar blijft echter een groot getal van woorden over, die men uit deze regels niet, of bezwaarlijk, ontdekken kan.

Om derzelver geflacht te kennen is een *Lijst* nodig, gelijk die van den Heer KLUIT, vooral de zesde uitgave van dezelve. Daar in wordt het geflacht van elk naamwoord beredeneerd, of met voorbeelden geftaafd; maar ook daar in worden vele nuttige aanmerkingen over de geflachten in het gemeen, of ook over den aart der tale, de betekenis,

en

en afleiding, der woorden, gevonden.

Elk kan echter deze Lijst bezwaarlijk dagelijks bij de hand hebben, en opslaan. Daar toe is een beknopt werkje, als het mijne, gemaklijker. Daarom zal ik hier ook een *lijst* laten volgen *van zelfstandige naamwoorden, die meest gebruikt worden, en wier geslacht uit de regels bl.* 66-72. *en in dit* Aanhangsel, *opgegeven, niet, of niet gemaklijk, gekend wordt*, getrokken uit de Lijst van den Heer Kluit, en groter, dan in mijne vorige uitgaven gevonden wierd. Ik zal slechts de woorden noemen, en de geslachten aanwijzen. M. zal beduiden het *Manlijke*: V. het *Vrouwlijke*: O. het *Onzijdige*. Het bewijs, en de woorden, die hier ontbreken, als minder gebruikt wordende, zoeke men in den zesden druk van den Heer Kluit. Doch dan zoeke men die woorden naar de spelling dier Lijst, daar ik ook hier in mijne eigene spelling volge. Om nu elken tot een nuttig, en gemaklijk, gebruik dier Lijst van Kluit te meer opteleiden, plaats ik een * bij een woord, over welks geslacht enige bedenking, of verschil, is. Ik noem dan ook alleen, of voor aan, het geslacht, dat meest aanneemlijk mij voorkwam. Wanneer in die Lijst van den Heer Kluit nuttige aanmerkingen gevonden worden over het geslacht van enig woord, of ook

bij die gelegenheid over het geſlacht van andere woorden, vindt gij in mijn lijstje bij zulk een woord het teken †. Meermalen zijn er in KLUITS Lijst aanmerkingen over de ſpelling, afleiding, betekenis, der woorden, of over den aart der tale, die men behoorde te lezen: daarom geef ik daar van aanwijs door het teken ‡. Hier door vervalt dan het gebruik, dat ik van deze tekenen maakte in mijne vorige uitgaven, wanneer ik door ‡ op KLUITS, door † op PIETERSONS, Lijst aanwijs gaf, en door * beduidde, dat PIETERSON van KLUIT verſchilde. Zulk een aanwijs was niet meer nodig, nu de zesde druk van KLUIT later is, dan die van PIETERSON, en daar in van deze gebruik gemaakt is. —— Eindelijk heb ik nog te melden, dat, wanneer woorden twe geſlachten hebben, dan die beide genoemd zijn, b. v. M. V. en, wanneer een woord in dezen zin dit geſlacht heeft, en in een anderen zin een ander geſlacht, dat er dan ſtaat, M. of V. of O. —— Nu volge mijne *Lijst* zelve.

GESLACHT-LIJST

van zelfstandige naamwoorden, waarvan terstond nader berichts gegeven is: zie bl. 167, 168.

A.

Aal, M.
aalmoes, V.
aam, O.
aanbeeld, O.
aanbei, V.
aanbieding, V.†‡
aandacht, V.
aangezicht, O.
aanhang, M.
aanleg, M.
aanschijn, O.
aanschouw, M.
aanvang, M.
aanwas, M.
aanwenst, V.
aanzien, O.
aanzoek, O. *
aap, M.
aardaker, M.
aardbodem, M.
aarde, V.
aardkloot, M.
aardrijk, O.
aars, M.
aart, M. ‡
aas, O.
abberdaan, M.
abdij, V. †
abrikoos, M. of V †
abydus (*eenstad*) †
accent, *uitspraak*
O *teken*, M.
acht, V.
achterdocht, V.
achterklap, M.
achterstal, M.
adder, V. *
adel, M.
adelaar, M.
adeldom, M.
adem, M.
ademtocht, M.
ader, V.
afdruk, M.
afkeer, M.
aflaat, M.
afscheid, O.
aftocht, M.
aftrek, M.
afval, M. *
afuit, V.
air *van koorn*, V.
aker, M, of V.
akker, M.
akkerbouw, M.
aks *bijl*, M.
al, O*.
albast, O.
alkoran, M.
almanach, M.
aloë, V.
alpen, V.
alsem, M.
altaar, O. M. *
aluin, M.
amandel, M.
ambacht, O. ‡
amber, M. *
ambt, O.
amstel, M.
angel, M.
angst, M. *
anker, O. ‡
antwoord, O. * ‡
appel, M.
arbeid, M.
arend, M.
arm, M.
armoede, V.
arsenaal, O.
as, V. *
asch, V.

avond, M.
avondmaal, O.
avondstond, M.
azijn, M.

B.

Baai, V.
baak, O.
baan, V.
baar, V.
baard, M.
baars, M.
baat, V.
bad, O.
bagge, V. ‡
bajerd, M.
bak, M.
van een schip V. *
baken, O.
bal, M *een dans-bal* O.
balans, V.
balg, M. ‡
balie, V.
balijn, *de stof* O. *het bewerkte* V.
balk, M.
ballast, M.
balling, M. †
ballingschap, V*†
balsem, M.
ban, M.
band, M.
banier, V.
bank, V.
banket, O.
bannissement, O.
bark, *schip* V.
barmte, *een hoop* V. ‡
bas, M.
bast, M.
bazuin, V.
bed, O.
bede, V.
bederf, O.
bedevaart, V.
bedgenoot, M, V.
beding, O.
bedrijf, O.
bedrog, O.
bedwang, O.
beek, V.
beeld, O.
beemd, M. *
been, O. ‡
beer, M.
beest, O. *
beet *van bijten*, M. *een wortel*, V.
bef, V.
begeerte, V.
begin, O. †
begrip, O.
behangsel, O.
behoefte, V. †
behoudenis, V.
behulp, O.
beitel, M. *
bek, M.
beker, M.
bekken, O.
bekkeneel, O.
beklag, O.
bel, V.
belang, O.
beleg, O.
beleid, O.
belet, O.
beletsel, O.
belhamel, M. ‡
belofte, V.
beloop, O.
bende, V.
beraad, O.
bereik, O.
berg, M.
bericht, O.
berkemeier, M. ‡
beroep, O.
beroerte, V.
berouw, O.
bescheid, O.
beslag, O.
besluit, O.
bestand, O.
bestek, O.
bestier, O.
bevel, O.
bever *dier*, M.
stof, O. †
bengel, M.
beuk, M.
beukelaar, M.

beul, M. ‡
beuling, M.
beun, V. *
beurs, V.
beurt, V.
bewijs, O.
bewind, O.
bezem, M.
bezie, V.
bezit, O.
bezwaar, O.
bibel, M.
biecht, V.
bier, O.
bies, V.
bigge, V. *
bij, V.
bijl, V.
bijt, V.
bikkel, M. *
bil, V.
bisdom, O.
blad, O.
bladwijzer, M.
blame, V.
blaar, V.
blaas, V.
blaasbalg, M.
blaker, M.
blank, M.
blazoen, O. ‡
bles, V.
blije, V. ‡
blijk, O. *
blik, O. *
blikſem, M.
bloei, M.
bloeiſel, O.
bloem, V.
bloed, O. ‡
blok, O. †
blos, O. *
bocht, V.
bod, O.
bode, M. V.
bodem, M.
boedel, M.
boeg, M.
boei, V.
boeier, M.
boek, O.
boel, V, M. †
boender, M.
boert, V.
boete, V.
boezem, M.
bok, M.
bolk, V.
bolſter, M.
bom, V. ‡
bondel, M.
bondgenootſchap, O. of V. †
boodſchap, V.
boog, M.
boom, M. †
boomgaard, M.
boon, V.
boor, V.
boord, O. *
boot, M. *
bord, O.
bordeel, O.
borst, V.
borſtel, M. *
bos, M.
bosch, O.
bot, V. *
boter, V.
bout, M.
bouw, M.
bouwen, M. ‡
braasſem, M.
brak, M.
brand, M.
bras, M.
breidel, M.
brein, O.
bres, V.
breuk, V.
briel, M.
bril, M. *
broek, V. *
brok, M.
bron, V.
brood, O.
brug, V.
bruiloft, V.
bui, V.
buidel, M.
buik, M.
buil, V.
buis, V.
buit, M.
bukking, M. *

bul,

bul, V. of M.
bulſter, V.
bult, M.
bundel, M.
burg, M. * ‡
bus, V.
busſel, M.
buurt, V.

C. ‡

Cedel, V.
ceder, M.
cel, V.
chaos, M.
cherub, M.
cijns, M.
cimbel, V.
ciment, O.
cirkel, M.
citer, V.
citroen, M.

D.

Daad, V.
dadel, M. of V. †
dag, M.
dageraad, M.
dagge, V.
dagvaart, V.
dak, O.
dal, O.
daler, M.
dam, M.
damp, M.
dan, M. ‡
dank, M.
dans, M.
darm, M.
das, M. of V. †
dauw, M.
deeg, O.
deel, O.
deesſem, M.
degen, M. ‡
dek, O.
deken, V.
dekſel, O.
delling, V. ‡
den, M.
deugd, V.
deun, M.
deur, V.
diamant*ſteen*, M.
ſtof, O.
dicht, O.
diefſtal, M.
dienst, M. †
diep, O. †
dier, O.
diggel, V.
dij, V.
dijk, M.
dille, V.
ding, O. †
disch, M.
disſel, M.
distel, V.
doek, M. of O. †
doel, O.
doſt, V.
dog, M.
doier, M.
dolk, M.
donder, M.
donker, O.
dons, O.
dood, M. V. †
dooi, M.
doop, M.
doopſel, O.
doorn, M.
doos, V.
dorp, O.
dorpel, M.
dorst, M.
draad, M. of O. †
draai, M.
draak, M.
draf, M.
dragt, V.
drang, M.
drank, M.
dreef, V.
drek, M.
drempel, M.
dreun, M.
drieling, M.
driſt, V.
dril, M.
droes, M.
droesſem, M.
drom, M. †
drommel, M. †

dronk, M.
droom, M.
drop, M.*
druif, V.
druist, V.‡.
druk, M.
dubbel, O.
duif, V.
duim, M.
duin, O.*
duister, O.
duit, M.
dukaat, M.
dut, M.
duur, M.
dwang, M.
dweil, M.*†

E.

Ebbe, V.*
echt, M. V.*
edik, M.
eed, M.
eend, O.*
eendragt, V.
eer, V.
eerbied, M.
eeuw, V.‡
egge, V.*
ei, O.
eigendom, M.*
eik, M.
eikel, M.
eiland, O.
eind, O.
eisch, M.
ekster, M.
el, V.
elleboog, M.
ellende, V.‡
element, O.
emmer, M.
enkel, M.
ente, V.
erf, O.*
ernst, M.*
erts, M.
erwt, V.
esch *boom*, M.
esche*land*, M.‡
etmaal, O.
etter, M.
euvel, O.‡
evenaar, M.
ezel, M.

F.‡

Fabel, V.
faal, V.
faam, V.
feest, O.*
feil, V.
filozoof, M.‡
fiool, V.
flesch, V.
floers, O.
fluim, V.
fluit, V.
fluweel, O.
fok, V.
fontein, V.
form, V.
fornuis, O.
fortuin, V.
fout, V.
francijn, O.
fruit, O.
fuik, V.

G.

Gaarde, V. M.‡
gaas, O.
gade, V.
gal, V.
galei, V.
galerij, V.
galg, V.
galioen, O.
galm, M.
galop, M.
gang, M.*
gans, V.
gareel, O.
garen, O.
garf, V.
garnaat, V.
gast, M.
gat, O.
gave, V.
gebaar, O.
gebed, O.

gebeente, O.
gebergte, O.
gebied, O.
gebit, O.
gebod, O.
geboomte, O.
geboorte, V.
gebouw, O.
gebrek, O.
gebruik, O.
gedaante, V.
gedachte, V.*
gedarmte, O.
gedeelte, O.
gedicht, O.
gedierte, O.
geding, O.
gedrag, O.
gedrang, O.
gedrocht, O.
geduld, O.
geesſel, M.*
geest, M.‡
geheim, O.
geheimenis, V.*
gehemelte, O.
geheugen, O.
geheugenis, V.
gehoor, O.
gehucht, O.
geit, V.
gek, M.
geklank, O.
gelaat, O.
geleide, O.
gelid, O.
gelofte, V.
geloof, O.
geld, O.
geluid, O.
geluk, O.
gemaal, M. V.
van malen, O.†
gemeen, O.
gemenebest, O.
gemeente, V.
gemoed, O.‡
genade, V.
geneugte, V.
genot, O.
gepeupel, O.
geraamte, O.
gere, M.‡
gerecht, O.
gereedſchap, O.*
gereide, O.
gerijf, O.
gerst, V.
gerucht, O.
geſchenk, O.
geſchil, O.
geſchrift, O.
geſchut, O.
geſlacht, O.
gesp, M. V.†
gest, V.
geſtalte, V.*
geſteente, O.
geſtel, O.
geſticht, O.
geſtoelte, O.
getal, O.
getij, O.
getuige, M.
getuigenis, O.*
gevaar, O.
gevaart, O.
geval, O.
gevel, M.
gevest, O.
gevoelen, O.
gevogelte, O.
gevolg, O.
geur, M.*
geus, M. of V.†
geut, V.
gewaad, O.
gewag, O.
gewas, O.
geweer, O.
geweide, O.
gewelf, O.
geweld, O.
gewest, O.
geweten, O.
gewigt, O.
gewin, O.
gewisſe, O.
gewoonte, V.
gewormte, O.
gewoud, O.‡
gewricht, O.
gezach, O.
gezang, O.
gezant, M. V.

gezel,

gezel, M. V.
gezelschap, O.
gezicht, O. ‡
gezin, O.
gids, M. V.
gier, M.
gift, O. ‡
gild, O.
git, V.
glans, M.
glas, O.
glimp, M.
gloed, M.
god, M.
goed, O.
golf, V.
gom, V.
gordel, M.
gordijn, O.*
gort, V.
goud, O.
graad, M.
graan, O.
grauw, O.
gracht, V.
graf, O.
gras, O.
graveel, O.
greep, V, of M†
grendel, M.
grens, V.
greppel, V.
griffel, V.
groef, V.
groei, M.
groen, O.
groente, V.
groep, V.
groete, V.
groeze, V. ‡
grond, M.
grom, O.
grop, V.
gros, O.
grot, V.
gruwel, M.
gulden, M.
gulp, V.
gunst, V.

H.

Haag, V.*
haagdis, V.
haai, M.
haak, M.
haal, M of V. †
haan, M.
haard, M.
haas, M. ‡
haast, V.
haat, M.
hagel, M.
hair, O.
hak, V.*
halm, M.
hals, M.
ham, V.
hamei, V. ‡
hamer, M.
handel, M.
hans, M. ‡
hand, V.
handschoen, M.*
handvest, V.
handvol, V. ‡
hap, M.
haring, M.
harnas, O.
hark, V.
harp, V.*
harpoen, M.
hars, O.
harst, M.
hart, O. †
hartstocht, V. M.*†
haspel, M.
have, V.
haven, V.
haver, V.
havik, M.
hazelaar, M.
hecht, O. ‡
heester, M.
hef, V.
heide, V.
heil, O.
heim, O.
heining, V.
heir, O.
hek, O.
hekel, M.
hel, V.
helft, V.
helikon, M.

hel-

hellebaard, V. * ‡
helling, V.
helm, M.
helmet, O.
hemel, M.
hembd, O.
hen, V.
hengst, M.
hennep, O.
herberg, V.
herfst, M.
herſen, V. *
hert, O.
heul, O. *
heup, V.
heuvel, M.
hiel, M. *
hinde, V.
hinder, O.
hiſtorie, V.
hitte, V.
hoed, M.
hoede, V.
hoef, M.
hoek, M.
hoen, O.
hoep, M.
hoepel, M.
hoest, M.
hoeve, V.
hof, O. M. * †
hok, O.
hol, O.
honderd, O.

honger, M.
honig, M.
hond, M. ‡
hoofd, O.
hoogmoed, M.
hoogtijd, M. * ‡
hooi, O.
hoon, M.
hoop *menigte*, M.
hoorn, M.
hop, V. *
hope, V.
horde, V.
horizon, M.
horſel, V.
hot, V.
houw, M.
hout, O. ‡
houtmijt, V.
houweel, O.
houwer, M.
hoze, V.
hui, V.
huid, V.
huig, V.
huik, V.
huis, O.
huisraad, O. †
hul, V.
hulde, V.
hulk, V.
hulp, V.
hulſel, O.
hut, V.

huur, V.
huwelijk, O.
hyſſop, M. *

J.

Jaar, O.
jadder, O.
jagt, V. of O. †
jak, O.
jammer, O.
jenever, M.
jeugd, V.
jicht, V.
ijl, V.
ijm, V.
ijs, O.
ijver, M.
ijzer, O.
ingewand, O.
inham, M.
inhoud, M. * †
inkt, M.
intrede, V. †
invoer, *M.*
inzicht, O.
jol, V.
jong, O.
jongeling, *M.*
jordaan, *M.* V. *
juk, O. ‡
jurk, V.
juweel, O.
ivoor, O.

K.

K.

Kaai, V.
kaak, V.
kaap, V.
kaar, V.
kaarde, V.
kaars, V.
kaart, V.
kaas, V. ‡
kaats, V.
kauw, V.
kabel, M.
kabinet, O.
kabbeljauw, M.
kachel, V. *
kaf, O.
kajuit, V.
kalf, O.
kalk, V. *
kalkoen, M.
kalot, V.
kam, M. *
kameel, M.
kamer, V.
kamfer, V.
kamille, V.
kamp, M.
kan, V.
kanaal, O.
kandeel, O. *
kaneel, O.
kandelaar, M.
kanker, M.
kanon, O.
kans, V.
kansel, M.
kant, M. †
kap, V.
kapitool, O.
kapittel, O.
karn, V.
karper, M. *
kartouw, V.
kas, V.
kassie, V.
kastanje, V.
kasteel, O.
kat, V. †
katrol, V.
keel, V.
keer, M.
kegel, M.
kei, M.
kelder, M.
kelk, M.
kennis, V.
keper, V.
kere, V.
kerk, V. ‡
kerker, M.
kermis, V.
kern, V.
kers, V.
kervel, V.
ketel, M.
keten, V.
keuken, V.
keur, V. *
keus, V.
kieken, O.
kiel, V.
kiem, V.
kies, V.
kiel, V.
kieuw, V.
kijf, V.
kim, V.
kin, V.
kind, O.
kist, V.
kladde, V.
klauw, M.
klagt, V.
klai, V. ‡
klak, V.
klamp, M.
klank, M. ‡
klap, M.
klaver, V.
kleed, O.
kleinood, O.
klem, V. *
klep, V.
klepel, M.
kleur, V. †
klier, V.
klimop, O.
kling, V.
klinker, M.
klip, V.
kloet, M.
klok, V.
klomp, M.
kloof, V.

M kloos-

klooster, O.
kloot, M.
klopper, M.
klucht, V.
kluft, V.
kluin, V.
kluister, V.
kluit, V.
kluwen, O.
knaap, M.
kneep, V.
kneppel, M.
knevel, M.
knie, V.
knijf, O.
knik, M.
knijp, V.
knip, M.
knobbel, M.
knods, V.
knokkel, V. *
knol, M.
knoop, M.
knop, M.
knor, M.
koe, V.
koek, M.
koekkoek, M.
koers, M.
koets, V.
koffer, O.
kogel, M.
koker, M.
kol, V.
kolder, M.
kolf, V.
kolk, V.
kolom, V.
kom, V.
komeet, V.
komkommer, V.
kommer, M.
kompas, O.
komst, V.
konijn, O.
koning, M. ‡
konst, V. ‡
kooi, V.
kool, V.
koon, V.
koop, M.
koophandel, M.
koor, O. ‡
koord, V.
koorn, O.
koorts, V.
koot, V.
kop, M.
koper, O.
koppel, O.
koraal, O.
korf, M.
kork, M. O. †
korrel, V.
korst, V.
kost, M.
kot, O.
koude, V.
kous, V.
krabbe, V.
kracht, V.
kraag, M.
kraai, V.
kraak, V. of M. †
kraam, V. *
kraan, V.
krak, M.
krakeel, O.
kramp, V.
krans, M.
krat, O.
kreeft, M.
kreet, M. *
kreits, M.
kreng, O.
kreuk, V.
krib, V.
krijg, M.
krijt, O. ‡
krimp, V.
kring, M.
kristal, O.
kroeg, V.
kroes, M. *
krokodil, V. *
kronkel, M.
kroon, V.
kroos, O.
kroost, O.
krop, M. of V. †
kruik, V.
kruim, V.
kruin, V.
kruis, O.

kruid,

kruid, O.
kruk, V. of M.†
krul, V.
kudde, V.
kuif, V.
kuil, M.
kuip, V.
kuit, V.
kunne, V.‡
kunst, V.
kus, M.*
kusſen, O.
kust, V.
kwaal, V.
kween, V.‡
kwijl, V.

L.

Laan, V.
laars, V.
lach, M.*
ladder, V.
lade, V.
lage, V.
lak, M. of O.†
laken, O.
lam, O.
lamp, M.
lampet, O.
lancet, O.
landouw, V.‡
lans, V.
land, O.
lantaarn, V.
landſchap, O.*†
lap, M.
lasch, V.
last, M. of O.†
laster, M.
lat, V.
latouw, V.
lauwer, M.
lebbe, V.
ledekant, O.*‡
leder, O.
leed, O.‡
leem, O.
leemte, V.‡
leen, O.
leer, V.
leest, V.
leeuwrik, M.
leeuw, M.
leger, O.
lei, V.
lel, V.
lelie, V.
lemmer, O. of V†
lemmet, O.
lenden, V.†
lening, V.‡
lente, V.
lepel, M.
les, V.
lesſenaar, M.
letter, V.
leven, O.
lever, V.
leugen, M.
leur, V.‡
leuze, V.
lichaam, O.
licht, O.
lidmaat, M.
lid, O.
lied, O.
liefde, V.
lier, V.
lies, V.
lieverij, V.‡
lijf, O.
lijftocht, V.
lijk, O.
lijm, O.
lijn, V.
lijnwaad, O.‡
lijst, V.†
lijſter, V.
limoen, M.
linde, V.
linie, V.
linnen, O.
lind, O.
lip, V.
list, V.
lits, V.
lodder, M.‡
loef, V.
lof, M.*
lok, V.
lomberd, M.
lommer, V.
long, V.
lonk, M.*

lont, V. of O. †
lood, O.
loof, O.
loog, V.
look, O.
loon, M. O. *
loop, M.
loot, V.
loots, V.
lot, O.
lover, V.
lubbe, V.
lucht, V.
luim, V.
luiperd, M. ‡
luister, M.
luit, V.
lul, V. ‡
lust, M.

M.

Maag, V.
maagdom, M. *
maagſchap, V. O †
maal, O. V. * ‡
maaltijd, V. M. †
maan, V.
maand, V.
maar, V.
maat, V.
made, V.
magazijn, O.
magiſtraat, M. * †
magneet, M.
magt, V.
majeſteit, V.
mai, M.
male, V.
mam, V.
mammon, M.
man, M.
mand, V.
mangel, O.
manier, V.
manna, O.
manſchap, V.
manſlagt, V.
mantel, M.
mare, V.
marmer, O. M. †
masker, O.
mast, M. *
mat, V. of O. †
matras, V.
mede, V.
mededogen, O.
meel, O.
meer, O. *
meineed, M. *
melk, V.
meloen, V.
menigte, V.
mensch, M. * ‡
merg, O.
merk, O.
merkt, V.
mes, O.
mest, V. *
met, O.
metaal, O.
middel, O. *
midden, O.
mier, V.
mijl, V.
mijn, V.
mijter, M.
mik, V. ‡
milt, V.
min, V. ‡
minuut, V.
mirrhe, V.
mis, V.
misbaar, O.
misbruik, O.
misdrijf, O.
misgreep. *M.* V. *
mispel, *M.*
mist, *M.* †
modder, V. *
mode, V.
moed, *M.* ‡
moederſlacht, V.
moedwil, *M.*
moeite, V.
moer, V.
moeras, O. *
moes, O.
mof, V.
moker, *M.*
mol, *dier*, *M.* †
bier, V.
molen, *M.*
mond, *M.* ‡
monſter, O. ‡

moord, M.
moot, V.
morgen, M. of O †
morgenstond, M.
mortier, M.
mosch, O.
mossel, V.
most, M.
mot, V. of O. †
mouw, V.
moude, V. ‡
mout, O.
mudde, V.
mug, V.
muil, M.
muis, V.
munt, V.
musch, V.
muts, V. ‡
muur, M.
muzijk, V.
mijt, V.

N.

Naald, V.
naam, M.
naad, M.
nacht, M. * †
nachtegaal, M.
nachtuil, M.
nadeel, O.
nadruk, M.
nagel, M.
nap, M.
nardus, M.
nat, O.
natuur, V.
navel, M.
nazaat, M.
nebbe, V.
neep, V.
nek, M.
nerf, V.
nering, V.
nes, M.
nest, O.
nestel, M.
net, O.
netel, M. V. *
nevel, M.
neus, M. *
nier, V.
niet, O. *
nijd, M. *
nis, V.
nood, M. *
noorden, O.
noot, V.
nooddruft, V. †
nuk, V.
nut, O.
nyl, M. †

O.

Oceaan, M.
ochtend, M.
oever, M.
offer, O. * †
offerande, V. ‡
ogenblik, O. *
ojevaar, M.
oir, O.
oksel, M.
olie, V. *
olifant, M.
olijf, M.
once, O. †
onderhoud, O.
onderscheid, O.
onderst, O.
onderstand, M.
onderwijs, O.
ongel, O.
ongelijk, O.
ontbijt, O. *
ontwerp, O.
ontzach, O.
ontzet, O.
ooft, O.
oog, O. V. * †
oogmerk, O.
oogst, V.
ooi, V.
oor, O. V. * †
oorbaar, O. * †
oord, M. O. *
oordeel, O.
oorlog, M. V. O. ‡
oorsprong, M.
oort, O.
oorzaak, V.
oosten, O.
ootmoed, M.

opper, M.
oproer, O.*
opzet, O.
opzicht, O.†
orakel, O.
orde, V.
orgel, O.†
orkaan, M.
os, M.
otter, M.
ouderdom, M.
oven, M.
overleg, O.*†
overschot, O.
ouwel, M.

P.

Paal, M.
paar, O.
paard, O.
paarl, V.
pacht, V.
pad, O.*
padde, V.
pak, O.
paleis, O.
paling, M.*
palm, M. of V.
pan, V.
pand, O.
paneel, O.
pantsier, O.
pap, V.
papegaai, M.
papier, O.
paradys, O.
parlement, O.
pas, O.*
pascha, O.
passer, M.
pastei, V.
patrijs, M.
patroon, M. O.
pauw, M.
paviljoen, O.
pausdom, O.
peen, V.
peer, V.
pees, V.
pegel, M.
peil, O.
pek, O.
pekel, V.
pellikaan, M.
pels, M.*
pen, V.
penning, M.
pens, M.
penseel, O.*
peper, V.
perk, O.
perkement, O.
perket, O.
pers, V.
persoon, M.
persik, V.
personaadje, V.*
pest, V.
peul, V.
piek, V.
pier, V.
pij, V.
pijl, M.
pijn, V. *boom*, M.
pijp, V.
pil, V.
pilaar, M.
pink, M.
pint, V.
pip, V.
pis, V.
pistool, V.
pit, O.*†‡
plaag, V.
plaaster, V.
plaat, V.
plaats, V.
plagge, V.
plak, V.
planeet, V.
plank, V.
plant, V.
plas, M.
plat, O.
plein, O.
pleit, O.*
plek, V.
pligt, M.
ploeg, M.
plooi, V.
pluim, V.
poeder, O.
poel, M.
pok, V.

pol-

polder, M.
pols, M.
pomp, V.
ponjaard, M.
pont, O. of V. †
pool, V.
poort, V.
poos, V.
poot, M.
pop, V.
porselein, O. of V. †
post, M. *
pot, M.
pracht, V.
praal, V.
praam, M. of V. †
praat, M.
prang, V.
preek, V.
prent, V.
prieel, O.
priem, M.
priesterschap, O. V. ‡.
prijs, M.
prikkel, M.
proef, V.
pronk, M.
prooi, V.
pruik, V.
pruim, V.
psalm, M.
puik, O.
puin, O. *
pul, V.
punt, O. V. †
purper. O.
put, M. *

Q. ‡

R.

Raad, M. †
raak, V.
raat, V. * ‡.
rad, O.
rag, O.
rak, O.
ram, M.
ramp, V. M. * †
rand, M.
rang, M.
rank, V.
rasp, V.
ratel, M.
rave, V. M. *
ravelijn, O.
reaal, M.
recht, O.
rede, V. ‡
reeks, V.
reep, M.
regel, M.
regen, M.
register, O.
rei, M.
reiger, M.
reis, V.
ren, M.
rente, V.
rest, V.
reuk, M.
reutel, M.
reusel, O.
rhijn, M.
rib, V.
richel, V.
riem, M.
riet, O.
rif, O.
rij, V.
rijk, O.
rijkdom, M.
rijm, M. of O. †
rijp, M.
rijs, O.
rijst, V.
rijt, V.
rim, V.
rimpel, V.
ring, M.
riool, O.
rit, M.
rivier, V.
robijn, M. of O. †
roch, M.
roede, V.
roef, V.
roem, M.
roemer, M.
roep, M.
roer, O. of V. †
roerdomp, M.

roest, M.
roet, O.
rogge, V.
rok, M.
rokken, O. ‡
rol, V.
romp, M.*
rond, O.
rondas, V.
ronde, V. ‡
rondeel, O.
roof, M.
rooi, M.
rook, M.*
room, M.
roos, V.
rooster, M.
ros, O.
rot, O. V.* †
rots, V.*
rotting, M.
rouw, M.*
rug, M.
ruig, O.
ruiker, M.
ruim, O.
tuin, M.
ruit, V.
rumoer, O.
rund, O.
rups, V.
rust, V.

S.

Sabbat, M.
fabel, M.*
faizoen, O. ‡
fakrament, O.
falade, V.
falet, O.
falie, V.
fap, O.
fatijn, O.
faus, V.
fchaaf, V.
fchaal, V.
fchaamte, V.
fchaap, O.
fchaar, V.
fchaats, V.
fchacht, V.
fchade, V.
fchaduw, V.
fchakel, V.
fchande, V.
fchans, V.
fchar, V.
fcharlaken, O. ‡
fchat, M.
fchavot, O.
fchede, V.
fchedel, M.
fcheen, V.
fchel, V.
fchelde, V.*
fchelling, M.
fchelm, M.
fchelp, V.*
fchennis, V.*
fchep, M.
fchepel, M.
fchere, V.
fcherm, M.
fcherp, O.
fchets, V.
fcheur, V.
fcheut, V.*
fchicht, M.
fchijf, V.
fchijn, M.
fchik, M.
fchil, V.
fchild, O.* †
fchim, V.
fchimmel, V. of M. †
fchimp, M.
fchink, M.
fchip, O.
fchob, V.
fchoen, M. †
fchoft, V.
fchok, V.
fchol, V.
fchoof, V.
fchoot, V. O.*
fchoor, M.
fchoorfteen, V.*
fchoot, M.* †
fchors, V.
fchort, V.
fchot, O.
fchotel, V.
fchots, V.
fchouw, V.

schouwburg, M.*
schouder, V.
schraag, V.
schrap, V.
schram, V.
schrede, V.
schreeuw, M.
schrift, V.*
schrijn, O. V. †
schrik, M.
schroef, V.
schroom, M.
schubbe, V.
schuif, V.
schuim, O. V. †
schuit, V.
schuld, V.
schup, V.
schurft, O.
schut, O.
schuur, V.
seissen, V.
serpent, O.
sex, V.
sieraad, O.
sicre, V.
sikkel, V. of M. †
slaap, M.
slag, M. of O. †
slak, V.
slang, V.
slede, V.
sleep, M.
sleet, V.
sleur, V.*
sleutel, M.
slib, O.
slijk, O.
slijm, O.
slinger, M.*
slip, V.
sloep, V.
slok, M.
sloop, V.
sloot, V.
slot, O.
sluier, M.
sluik, V.
sluis, V.
smaad, M. V. †
smaak, M.*
smak, M.*
smeer, O.
smert, V.
smet, V.
smid, M.
smook, M.
snaar, V.
snede, V.
sneeuw, V.* †
snik, M.
snip, V.
snoek, M.*
snot, O.
snuf, M.*
snuit, M.
snuiter, M.
sold, O. ‡
som, V.
soort, V.*
sop, O.
spae, V.*
spaak, V.
spaan, M. V.*
span, V.
spar, V.
spat, V.
speek, V.
speen, V.
speer, V.
spek, O.
spel, O.
spelde, V.
spelonk, V.
spelt, V.
spiegel, M.
spier, V.
spiering, M.
spiets, V.
spijker, M.
spijl, V.
spijs, V.
spijt, V.*
spil, V.
spin, V.
spint, O.*
spit, O.*
spits, V.*
spleet, V.
splinter, M.
splits, V.
spoed, M. V. †
spoel, V.
spog, O.
spon, V.

ſpons, *V.*
ſpook, O.
ſpoor, O. of *V.* †
ſport, *V.*
ſpot, *M.* †
ſpraak, *V.*
ſprei, *V.*
ſpreuk, *V.*
ſpriet, *M.*
ſprong, *M.*
ſpruit, *V.*
ſpuit, *V.*
ſtad, *V.*
ſtaaf, *V.*
ſtaak, *M.*
ſtaal, O.
ſtaart, *M.*
ſtaat, *M.*
ſtaf, *M.*
ſtal, *M.* *
ſtam, *M.* *
ſtand, *M.*
ſtandaart, *M.*
ſtang, *V.*
ſtank, *M.*
ſtap, *M.*
ſtapel, *M.*
ſtar, *V.*
ſtede, *V.*
ſteeg, *V.*
ſteek, *M.* *
ſteel, *M.*
ſteen, *M* ‡
ſteiger, *M.*
ſtel, *M.* *
ſtem, *V.*
ſteng, *V.*
ſtevel, *M.* *
ſteven, *M.*
ſteun, *M.*
ſteur, *M.*
ſticht, O.
ſtier, *M.* *
ſtift, *V.* *
ſtijl, *M.*
ſtip, *V.*
ſtoel, *M.*
ſtoep, *V.*
ſtoet, *M.*
ſtof, *V.* of O. †
ſtond, *M.* *
ſtoof, *V.*
ſtoot, *M.*
ſtoppel, *M.*
ſtorm, *M.*
ſtraal, *M.* *
ſtraat, *V.*
ſtraf, *V.*
ſtrand, O. *
ſtreek, *V. M.* †
ſtreep, *V.*
ſtreng, *V.*
ſtriem, *V.*
ſtrijd, *M.*
ſtrik, *M.* *
ſtronk, *M.*
ſtro, O.
ſtrook, *V.*
ſtroom, *M.* *
ſtroop, *M.*
ſtrop, *M.*
ſtrot, *M.*
ſtruif, *V.*
ſtruik, *M.* *
ſtruis, *M.*
ſtuip, *V.*
ſtuit, *M. V.* †
ſtuk, O.
ſtulp, *V.*
ſtut, *M.* *
ſtuver, *M.*
ſtuur, O.
ſuiker, *V.* *
ſyllabe, *V.*
ſynode, O.

T.

Taak, *V.*
taal, *V.*
taart, *V.*
tabak, *M.*
tabbaard, *M.*
tabernakel, *M.*
tafel, *V.*
tafereel, O.
tak, *M.*
takel, O. *M.* *
talent, O. *
talk, *V.*
talmud, *M.*
tamboer, *V.* *
tand, *M.*
tang, *V.*
tap, *M.*

tapijt, O.
tarwe, *V.*
tas, *M.* ‡
tasch, *V.*
tast, *M.*
teelt, *V.*
teem, *M.*
teen, *M.V.* †
teerling, *M.*
tegel, *M.*
teil, *V.* ‡
teken, O.
tekst, *M.*
tel, *V.*
telg, *V.*
tempel, *M.*
tent, *V.*
tepel, *M.*
terpentijn, *M.*
term, *M.*
test, *V.*
testament, O.
teug, *V.* *
teugel, *M.*
thee, *V.*
tier, *V.*
tijd, *M.V.* †
tijding, *V.*
til, *V.*
timmer, O. *
tin, O.
tinne, *V.*
tip, *M.*
titel, *M.*
tobbe, *V.*
tocht, *M.*
toeleg, *M.*
toeſtel, *M.*
toets, *M.*
toeval, O.
toeverlaat, *M.* *
toeverzicht, *V.*
toevlucht, *V.* * †
toevoer, *M.*
toezicht, *V.*
toffel, *V.*
tol, *M.*
tolk, *M.*
tombe, *V.*
ton, *V.*
tonder, O.
toneel, O.
tong, *V.*
tooi, *M.*
toom, *M.*
toon, *M.*
toorn, *M.*
toorts, *V.*
top, *M.*
tor, *V.*
toren, *M.*
torn, *M.*
tortel, *V.*
touw, O.
traan, *V.* *
tralie, *V.*
trans, *M.*
trant, *M.*
trap, *M.*
trechter, *M.*
tred, *M.*
trein, *M.*
trek, *M.*
trens, *V.*
triumf, *M.*
trits, *V.* ‡
trog, *M.*
troef, *V.*
troep, *M.*
trom, *V.*
trommel, *V.*
tromp, *V.*
trompet, O.
tronk, *M.*
troon, *M.*
troost, *M.*
tros, *M.*
trots, *M.* *
trouw, *V.*
truffel, *M.*
tucht, *V.*
tuig, O.
tuil, *M.* ‡
tuin, *M.* ‡
tuit, *V.*
tuk, *M.* ‡
tulp, *V.*
turf, *M.*
tweſpalt, *V.*
twijfel, *M.* *
twist, *M.*

U.

Uier, *M.*

uil, *M.*
uiterste, O.
uitham, *M.*
uitstel, O.
uittocht, *V.* *
uitvaart, *V.*
uitvoer, *M.*
uur, O. *V.* †

V.

*V*aag, *V.* ‡
vaak, *M.*
vaan, *V.*
vaandel, O.
vaar, *M* ‡
vaart, *V.* * ‡
vaartuig, O.
vaarwel, O.
vaars, *V.*
vacht, *V.*
vadem, *M.* O. †
vak, O.
val, *M.* * ‡
valei, *V.*
valies, O.
valk, *M.*
vangst, *V.*
var, *M.*
vat, O.
vedel, *V.*
veder, *V.* *
vee, O.
veeg, *M.*
veem, *V.* ‡
veen, O.
veer, O.
vel, O.
velg, *V.*
veld, O.
vendel, O.
venijn, O.
venster, O. *V.* †
verband, O.
verbindenis, *V.*
verbod, O.
verbond, O.
verdichtsel, O.
verdienste, *V.*
verdrag, O.
verdriet, O.
verf, *V.*
vergetenis, *V.*
vergif, O
verheimelte, O.
verken, O.
verlaat, O.
verlangen, O.
verlangst, *V.*
vermaak, O.
vermoeden, O.
vermogen, O.
vernis, O.
vernuft, O.
verraad, O.
verrekijker, *M.*
vers, O.
verschot, O.
verslag, O.
verstand, O.
vertoog, O.
vertrek, O. ‡
verval, O
vervolg, O.
verwant, *M.* *V.*
verwantschap, O. *
verwelf, O.
vet, O.
vete, *V.* ‡.
veulen, O.
vezel, *V.*
vierkant, O. †
vierschaar, *V.* *
vijand, *M.*
vijg, *V.*
vijl, *V.*
vijt, *V.*
vijver, *M.*
vijzel, *M.*
vilte, *V.* *
vin, *V.*
vinger, *M.*
vink, *M*
visch, *M.* †
vlade, *V.*
vlaag, *V.*
vlag, *V.*
vlam, *V.*
vlammendrig, *M.* ‡
vlas, O.
vlecht, *V.*
vleesch, O.
vlegel, *M.*
vlek, *V.* *

vlerk,

vlerk, *V.*
vleugel, *M.* †
vlieg, V.
vlier, V. *
vlies, *O.*
vliet, *M.* *
vlijm, V.
vlinder, *M.*
vlijt, V.
vloed, *M.* *
vloek, *M.*
vloer, *M.*
vlok, V.
vlooi, V.
vloot, V.
vlot, *O.*
vlucht, V.
vocht, *O.* *
voeder, *O.* *
voeg, V.
voet, *M.* ‡
vogel, *M.*
volk, *O.*
vond, *M.* *
vonk, V.
vonnis, *O.*
vont, V. ‡
voorbaat, V.
voordeel, *O.*
voornemen, *O.*
voorraad, *M.* *
voorspraak, V. *
voorstel, *O.* *
voorzaat, *M.* *
vore, V.
vork, V.
vorm, *M.* *
vorsch, *M.*
vorst, *M.*
vorst *beer*, *M.*
van vriezen, V. ‡
vos, *M.*
vouw, V.
vracht, V.
vraag, V.
vrede, *M.* V. †
vrees, V.
vreugd, V.
vrijdom, *M.*
vrome, vra-
me, V. * ‡
vrucht, V.
vuilnis, V.
vuist, V.
vuur, *O.*

W.

Waag, V.
waan, *M.* *
waarborg, *M.*
waard, *M.* *
waarde, V.
waasſem, *M.*
wacht, V. †
wad, *O.* * ‡
wafel, V.
wagen, *M.*
wajer, *M.*
wak, *O.*
wake, V.
wal, *M.*
walge, V.
walm, *M.*
wan, V. *M.* *
wandel, *M.*
wand, *M.* †
wang, V.
want, *O.* * †
wantrouwen, *O.*
wapen, *O.* *
war, *O.* *
warande, V.
ware, V. †
wasch, *O.* *
wasdom, *M.*
water, *O.*
watte, V.
webbe, V. *
wedde, V. †
weder, *O.*
wee, *O.*
weedom, *M.*
weeg, *M.* ‡
week, V. ‡
weelde, V.
weer, V.
weet, *V.*
weg, *M.*
wegge, *V.*
wei, *V.* *
weide, *V.*
weite, *V.*
wel, *V.*
wellust, *M.* *

wenk, *M.*
wensch, *M.* *
wereld, *V.* ‡
werf, V. *
werk, *O.*
wervel, *M.*
wesp, V.
westen, *O.*
wet, V.
wezel, *M.* of *O.*
wezen, *O.*
wicht, *O.* of V. †
wieg, V.
wiek, V.
wiel, V.
wier, *O.*
wierook, *M.* *
wijf, *O.*
wijk, V.
wijl, V.
wijn, *M.*
wijngaard, *M.*
wijnkoop, *M.* ‡
wijze, V.
wijzer, *M.*
wil, *M.* * †
wilg, *M.* *
wild, *O.*
wimpel, *M.*
wind, *M.*
winde, V.
winkbrauw, V.
winkel, *M.*
winst, V.
winter, *M.*

wip, V.
wisfel, *V.*
wit, O.
woede, *V.*
woeker, *M.*
woestijn, *V.*
wol, *V.*
wolf, *M.*
wolk, *V.*
wond, *V.*
wonder, *O.*
woning, *V.*
woon, *V.*
woord, O.
worm, *M.*
worp, *M.*
worst, *V.* *
wortel, M.
woud, *O.*
wraak, *V.*
wrak, *O.*
wrat, *V.*
wrevel, M.
wrok, M.
wrongel, *V.*

Y. ‡

Y, *O.*
ysfel, M. *

Z.

Zaad, *O.*
zaag, V.

zaak, V.
zaal, V. ‡
zadel, M.
zak, M.
zalm, M.
zalve, V.
zand, *O.*
zang, M.
zede, V.
ziel, V.
zeel, *O.*
zeem, *O.* *
zeep, V.
zeer, *O.*
zege, V. ‡
zegel, M. *O.* * †
zegen, M.
zeil, *O.*
zein, V.
zemel, V.
zenuw, V.
zet, M.
zetel, M.
zeug, V.
zicht, V.
ziekte, V.
ziel, V.
zift, V.
zijde, V.
zijl, V.
zilver, *O.*
zin, M.
zode, V.
zoen, M. ‡
zog, *O.* *

zok,

zok, V.
zolder, M.*
zomer, M.
zon, V.
zonde, V.
zool, V.
zoom, M.
zorg, V.
zout, *O.*
zucht, M †
van zuchten, M.
begeerte, V.
zuiden, *O.*
zuigeling, M. V. †
zuil, V.
zuivel, *O.*
zult, *O.*
zwachtel, M.
zwade, V.
zwaai, M.
zwaan, V.
zwaard, *O.*
zwaluw, V.
zwam, V.
zwang, M.
zwavel, V.
zweep, V.
zweer, V.*
zweet, *O.*
zwenk, M.
zwerk, *O.*
zwerm, M.
zwier, M.
zwik, M.
zwijm, V.
zwijn, *O.*

BLADWIJZER
DER VOORNAAMSTE ZAKEN.

Het *getal* wijst de bladzijden aan: het *enkele* getal wijst op des Schrijvers werk; de *bijgevoegde a* op de aanmerkingen van den Uitgever.

A.

Aa te kiezen boven *ae* in *zaak*, enz., om redenen, 19-22*a*.
æ der Latinen wordt verworpen in onze tale, 8*a*.
ae heeft geen' vermengden klank als de *Eta*, en moet niet gebruikt worden in *paerd* enz., 11*a*; — *ae* wordt door velen gespeld in *zaek* enz.; doch wordt verworpen, en *aa* met redenen aangeprezen, 19—22*a*.
Adjectiva, zie *Bijvoeglijke Naamwoorden*.
Adverbia, zie *Bijwoorden*.
Afsnijding, of Paragraaf, 146.
ai en *ei* verwisseld, 48*a*.
al, *alle*, *allerlei*; derzelver buiging onderzocht, 106*a*, 107*a*.
aller beduidt den hoogsten trap; 93*a*.
als en *dan* verschillen, 93, 93*a*.
altijd en *altoos*, 145*a*.
Amsterdammer Schippers, 90*a*.
Artikels; zie *Voorleden*.

B.

B. en *p*, 51-53, 53-56*a*.
behalven, 139*a*.
beminnen; tijdvoeging van dit werkwoord, 113-122.
bidden; tijdvoeging van dit werkw., 113-122.
Bijvoeglijke Naamwoorden, beſchreven, 85, 86; — aart en buiging der ſtoflijke bijnaamw., die op *en* uitgaan, 86, 86*a* 87*a*; — bijv. woorden als bijwoorden gebruikt, 137.
Bijwoorden; of veranderlijk zijn, 61, 61*a*; — derzelver aart, 135; — oorſprong, 135*a*, 136*a*; — ſoorten, 136*a*, 136-138; — wanneer *n* in 't meerv. hebben, 95*a*.
bont en *bond*, 59*a*.
boot en *bood*, 59*a*.
bos, *boſch*, *bus*, 58.

C.

C ene uitheemſche letter, 3; — wordt gebruikt in *ch*, 4, 5; — is ene talletter, 8, 8*a*, — luidt voor *a*, *o*, *u*, als *k*; voor *e*, *i*, *ij*, *y*, als *ſ*, 7*a*. — *c* en *k*, 4*a*, 5*a*, 7*a*.
Caſus zie *Naamvallen*.
ch; 4*a*, 5, 7*a*, 8*a*; — *ch* en *g*, 51-53, 53-56*a*.
Comparatio, zie *Vergroting*.
Conjugatio, zie *Tijdvoeging*.

Conjunctiones, zie *Voegwoorden*.

D.

D. ene talletter, 8, 8*a*.
d en *t*, 51-53, 53 56*a*.
daar is 'er, 137*a*.
daar van daan, 137*a*.
dan en als verschillen, 93, 93*a*.
Declinatio, zie *verbuiging*.
Deelwoorden; derzelver aart, verbuiging, vergroting, 133-135, 133-135*a*. - onderzoek naar den uitgang de lijdende Deelwoorden op *d* en *t*, 133*a*; 130*a*; en naar de buiging der Deelw. op *en*, 134*a*; — als Bijwoorden gebruikt, 137, 138.
den mag niet gezegd worden in den 1 naamv. van 't manl. eenv., 79*a*.
der, zie *ener*.
dewijl en *terwijl*, 145*a*.
deze, *dit*, verbogen, 104, 105.
dezelve en *dezelfde*, 96*a*.
die, *dat*, verbogen, 101-104.
diens, *dies*, *dier*, 102*a*.
dit 's 't, 149*a*.
doch en *toch*, 145*a*.
Drieklanken, 13*a*.
drinken en *drenken*, 58.
dt wanneer gespeld moet worden, 57, 57*a*.
du, *dij*, 100, 100*a*.

E.

E is zacht en ſcherp, 10*a*, 18, 18*a*.
ee is dof of helder in ſommige woorden; het welk beredeneerd wordt, 34 45*a*.
ener, *der*, in den 3 naamv. van 't vrouwl. eenv., 79*a*.
ei en *ai* verwisſeld, 48*a*; — *ei* en *ij* onderſcheiden, 49, 50, 50*a*.
en, *ende*, 145*a*.
Etymologia, 60*a*.
eu, 10, 11, 11*a*. — *eu* en *u* zijn onderſcheiden, 45, 46.; — *eu* wordt ook met *oe*, *ue*, *o*, en *e*, verwisſeld, 46*a*.
eui, 13*a*, 46*a*.

F.

F en *v*, 51 — 53, 53--56*a*.

G.

G en *ch*, 51-53, 53-56*a*.
Gebaarmaking, 151, 152*a*.
Gemene Letters, zie *Letters*.
Gerundia, 114*a*.
Geſlachten der Naamwoorden zijn drie, 62, 63*a*, — derzelver oorſprong, 63*a*; — ze moeten in acht genomen worden, 64*a*, — verkeerde kenmerken van dezelve, 64*a*,

 65*a*;

65*a*; — waar uit ze te kennen zijn 65*a*; — bijzondere waarnemingen omtrent het manl., 66*a*, omtrent het vrouwl. 67-69*a*, en het onzijdige geslacht, 69*a*–70*a*; — algemene waarnemingen, 70 73*a*; — aanhangsel over de geslachten, 153 — 168; — geslachtlijst, 169 — 191.
gij verbogen, 99.

H.

H achter *Jehova*, *sela*, te verwerpen, 8*a*.
haar, *hen*, *hun*, zijn onderscheiden, 98*a*.
Halve Lidteken of *Semikolon*, 147.
hend, *en veer*. 137*a*.
hen, zie *haar*.
heur, 98*a*.
het, 137*a*, 110, 112*a*.
hij, verbogen, 99.
Hoofdletters zie Letters.
hun, zie *haar*.

I.

I ene talletter, 8, 8*a*; — *i* en *j*, ook *I* en *J* zijn onderscheiden in teken, 2, 2*a*.
ie, 10, 11, 11*a*; — *ie* en *ij* zijn onderscheiden, 46, 46*a*; — *ie* en *ui* verwisseld, 48*a*.
ik verbogen, 99.
immer en *ooit*, 137*a*.
Interjectiones, zie *Tusschenwerpsels*.

IJ.

IJ en *Y* zijn onderscheiden, 2*a*, 3, 5*a*, 6*a*, — worden veeltijds door elkanderen verward, 5*a*; — zijn gene Nederd. Klinkers, 10*a*; — *ij* en *ie*, zie *ie*; — *ij* en *ei* zijn onderscheiden, 49, 50, 50*a*.

K.

K en *c*, 4*a*. 5*a*, 7*a*.
Klandktekenen, 150, 150*a*,
Klemtoon, 151*a*.
Klinkers; enkele, samengestelde *eu*, *ie*, *oe*, 9, 10; — derzelver Klankvorming, 9*a*; — Klank, 10*a*; — hier toe behoren *ij* en *y* niet bij ons, 10*a*; overeenkomst tusschen onze, en de Klinkers der naburige talen, 10*a*; — derzelver langheid, 15, 16, 17, 17*a*; welke niet aangewezen moet worden door verdubbeling in *Aadam*. *Vaader*, 17; — kortheid, 18; — klinkers, die verlengd worden, vereisçhen verdubbeling van huns gelijken, b. v. *aa*, *ee*, niet *ae*, 19; dit wordt bewezen, 19-22*a*; — het gebruik van één of twe Klinkers maakt groot verschil in klank en betekenis, 20-22 — dat men twe Klinkers in de meerv. *zaaken* enz. gebruiken moet, beweert onze Schrijver met redenen, 22-25; doch die redenen worden

wederlegd in de aanm., en de ſpelling van *zaken* verdedigd, 25-34*a*; — in ſommige woorden blijft echter nog de *ee* en *oo*, het welk beredeneerd wordt, 34-45*a*.
Kolon of Lidteken, 147.
Komma of Scheidteken, 147.
Konzonanten, zie Medeklinkers.
koude, 68*a*.
ks en *x*, 3, 5*a*.
kw en *q*, 5*a*.

L.

L ene talletter, 8, 8*a*.
laten; dat wij hier van zeggen moeten *laat ons*, niet *laten wij*, ſchoon de Schrijver dit laatſte ook goedkeurt, 115, 116, 116*a*, 117*a*.
Latijnſche woorden in onze tale gebruikt wordende moeten niet verbogen worden, 3; — eiſchen een Nederd. uitgang, 4*a*.
Leeskonst, 150-152, 151*a*, 152*a*.
Lettergrepen, 14; — derzelver ſcheiding, 50*a*, 51*a*.
Letters; derzelver getal, gedaante, naam, 1, 2; — hoofdletters, 1, gemene, 2; — gebruik der hoofdletters, 1*a*; — zijn onderſcheiden in Klinkers en Medeklinkers, 9-12.
Lidteken of *Kolon*, 147.
lieden, 100, 100*a*.
liggen en *leggen*, 58, 58*a*.
ligt en *licht*, 59*a*.

M.

M ene talletter, 8, 8*a*.
Medeklinkers beschreven, en aangewezen, 11, 12; — hunne verwantschap in opzicht der vorming, der naburige talen, der samenvoeging, en verwisseling, 12*a*; — verdubbeling van medeklinkers, 50 51.
Meervoudige van woorden, die op een' tweeklank in 't eenv. eindigen, 48, 49; — uitgang van 't meervoudige, 84*a*, 85*a*. in bijw. w., 95*a*.
misschien, 137*a*.

N.

Na en *naar*, 139*a*.
Naamvallen beschreven, en opgenoemd, 74, 75; — derzelver namen beredeneerd, 75-77*a*; — 2 naamv. heeft meer dan énen uitgang 82*a*, 83*a*; — 3 en 6 naamv. van 't onzijd. 84*a*.
Naamwoorden, of zelfstandige Naamwoorden eindigden oudtijds op *e*, 26*a*, 27*a*, 81*a*, 82*a*. beschreven 62; — zijn Eigene of Gemeene 62; — derzelver afleiding, en betekenis, 62*a*; — derzelver buiging, zie *verbuiging*.
nocb, *nocbt*, en *nog*, 59*a*, 145*a*.
nooit en *nimmer*, 137*a*.

O.

o der Latinen wordt bij ons verworpen, 8*a*.
oe, 10, 11; — *oe* en *oo* verschillen, 47; wierden oudtijds verwisseld, 47, 47*a*; — *oe* en *ou* verwisseld, 47*a*.
of en *ofte*, 145*a*.
ooit en *immer*, 137*a*.
oo is in sommige woorden helder of dof, 34, 45*a*; — *oo* en *oe*, zie *oe*.
op, 139*a*.

P.

P en *b*, 51-53, 53-56*a*.
Paragraaf, of Affnyding, 146.
Personen der werkwoorden, 111, 111*a*, 112*a*.
Periode of Volzin, 146.
ph moet bij ons niet gebruikt worden, maar *f*, 82.
Praepositiones, zie *Voorzetsels*.
Punt of sluitteken, 146.

Q.

Q is ene uitheemsche letter, 3, 7*a*; — *q* en *kw*., 3, 5*a*.

R.

R en *r*, derzelver onderscheid, 2, 2*a*.

rede en *reden*, 59*a*; — *rede* en *reede*, 44*a*.

S.

S is ſcherp, 53*a* 54*a*; — *s* en *ſ* zijn onderſcheiden, 2, 2*a*; *ſ* en *z* in uitheemſche woorden, 8*a*, — *ſ* en *z*, 51 — 53, 53 — 56*a*.
Samenkoppeling der woorden, 63*a*.
Scheidteken of *komma*, 147.
Schrijftekenen, 148, 149.
Semikolon, 147.
Sluitteken of *Punt*, 146.
Spelling van uitheemſche woorden te richten naar zekere regels, 4 — 8*a*; — Spelling, waar in beſtaat, 14; — regels hier omtrent, 14, 15; 15*a*; — is moeilijk, 15*a*, 16*a*; — men heeft hier dikwijls nutteloze twisten, 16*a*.
Stijl; onderſcheid tusſchen een' gemeenzamen, deftigen, en hoogdravenden, ſtijl in de ſpelling is niet zeker, 80*a*, 81*a*.

T.

T achteraan onderſcheidt het eenv. en meerv. in de gebied. wijze 115*a*; — wanneer achter den 2 en 3 pers. koomt, 119*a*, 120*a*.
t en *d*, 51 — 53, 53 — 56*a*.
t in *dt*, zie *dt*.
Taaldelen opgegeven, 60, 60*a*, 61*a*; — hoe veranderd worden, 61 61*a*.

Talletters, 8, 8*a*.
te is ook wel de uitgang van den 2 tijd, 117*a*, — wanneer *te* voor de onbep. wijze koomt 114*a*, 114*a*; — *te*, *ten*, *ter*, zie *ten*.
Tekenen der schrijftale, 146 — 149; — voorbeelden van derzelver gebruik, 147 148; — Klanktekenen, 150, 150*a*.
tegen, *tegens*, 139*a*.
ten, *ter*, *te*, 140, 141, 140, — 142*a*.
ter, zie *ten*.
terwijl en *dewijl*, 145*a*.
th, 7*a*.
Tijden der werkw. beschreven, en genoemd, 110. 111*a*.
Tijdvoeging der werkw. in 't gemeen, 110, 111, 110*a*, 111*a*; — van de bedrijv. werkw. *beminnen*, *bidden*, 112 — 122, 113 — 122*a*; — van 't lijdend werkw. *bemind worden*, 122 — 126, 122*a*, 123*a*; — van 't onzijd. werkw. *blijven*, 126 — 128; — van 't onpers. werkw. *berouwen*, 128, 129.
toch en *doch*, 145*a*.
Tweklanken beschreven, en aangewezen, 12, 13; eindigen niet op *ij* of *y*, 13*a*; derzelver spelling, 47, 48, 48*a*; 49, 49*a*.

U.

U en *eu*, zie *eu*.
ui en *ie* verwisseld, 48.

uit, 139*a*.
Uitgang der woorden is zacht, 26*a*.
Uitheemsche Letters, 3; hoe te gebruiken, 4—8*a*.
Uitheemsche woorden; derzelver gebruik, buiging, uitgang, spelling, 3—8*a*.
Uitspraak, 151, 152*a*.
uwent wil afgekeurd, te zeggen *uwen wil*, 108*a*.

V.

V een talletter, 8, 8*a*; *v* en *f*, 51—53, 53—56*a*.
van der is ook in den 6 naamv. van 't vr. eenv., 80*a*.
Verbuiging der Naamw. beschreven, 74, 75; der voorleden *een* en *de*, 78—80; —van een naamw. met zijn voorlid, 81—85; — aanmerking over die buiging, 85*a*; — van een bijv. naamw. met een zelfst., 87—91, 88—90*a*; — van een bijv. naamw. zonder een zelfst., 94, 95, 95*a*; — van de voornaamw. 97—105, 98—105*a*; — van de Deelw., 134.
Vergroting der Bijnaamwoorden, 91—93; — der Deelwoorden, 135.
Verwantschap in klinkers, 10*a*, — in medeklinkers, 12*a*; gebruik der verwante medekl., 51—53, 53—65*a*.
Voegwoorden, aart, en soorten, 144, 144*a*, 145.

Va-

Vokalen zie *Klinkers.*
Volzin of periode, 146.
Voorleden beſchreven,en opgenoemd, 77,77*a*, 78*a*; — buiging, 78; buiging bij de Ouden, 78*a*; buiging van *een*, 79; van *de*, 79, 80.
Voornaamwoorden beſchreven, 96; — ſoorten, 96, 97 — 99, 97*a*; — buiging, 97 — 105, 98 — 105*a*.
Voorzetſels; aart, 138; — beheerſching, 138-141, 138*a*; — gebruik bij de werkw., 142, 143, 142*a*, 143*a*.
vuur en *vier*, 58.

W.

W achter *vrouw*, 49, 49*a*, 50*a*.
waar aan, *waar van* wanneer te gebruiken, 137*a*.
wand en *want*, 59*a*.
wedt en *wet*, 59*a*.
wel eer, 137*a*.
welke verbogen, 104, 105.
welligt, 137*a*.
Welluidendheid moet in acht genomen worden: ze verkiest, of verwerpt, wel ene andere letter, of grepe, dan de oorſprong vordert, 15*a*, 16*a*, 135*a*, 78*a*, 87*a*, 90*a*, 92*a*.
wereld; hoe geſpeld moet worden, 39*a*, 40*a*.
Werkwoorden beſchreven, 106, 107; — ſoorten,

ten, 108—110, 108—110a; — Tijdvoeging, 110—132, 110—132a; — Rangen naar't verſchil der worteltijden, 129, 132, 129-132a; gelijk- en ongelijkvloeiende, 130—132.
wicht, en *wigt*, 59a.
wie, *wat*, verbogen, 101—104.
wies, *wiens*, *wier*, 102a.
wijle, *wijlen*, 137a.
Wijzen der werkw., 111; — onbep. wijze; derzelver uitgang; of de wortel is; ſtaat in plaats van een naamw.; verbuiging, 113a, 114a; — gebiedende wijze of de wortel is; tijdvoeging, 115; wenſchende wijze, 120a, 121a.
worden; de tijdvoeging van dit woord, 122a, 123a.
woorden, die een heldere *ee*, en *oo*, hebben, 42a, 43a; — waar in de heldere *ee*, en *oo*, het onderſcheidend kenmerk is, 44a. 45a; — die overeenkomen in uitſprake, maar verſchillen in betekenis, hoe te ſpellen, 59a, 56a, 145a.

X.

X ene uitheemſche letter, 3, 7a.; — ene talletter, 8, 8a; — *x* en *ks*, 3, 5a.

Y.

Y en *ij*, zie *ij* en *y*; — *y* ene uitheemſche

letter, 3, 7a; — de aart, het gebruik, de gedaante, en klank, dezer letter, 5a, 6a.

Z.

Z zacht, 53a, 54a; — *z* en *s* in uitheemsche woorden, 8a; — *z* en *s*, 51 — 53, 53 — 56a.
ze, 101.
Zelfstandige Naamw., zie *Naamwoorden.*
zich, 101, 97a.
zitten en *zetten*, 58.
zijn kan in plaats van *worden* bij werkw. gebruikt worden, 123a.
zij verbogen, 99.
zo en *zoo*, 59.
zullen, oorsprong van dit werkwoord, 108a.
zulken man voor *zulk een man*, 108a.
zulks, 137a.

